

ДУЖІНА
ад Бардуніна

Хвінтос сабе над нос

ДУЛІНА

ад
Барадулліна

Радніе Свабодныя Эўропа/Радніе Свабода

Шаноўныя чытачкі і іншыя маральна
наўстойлівыя асобы!

Прачыце ўстойлівасьць і не чытайце ў гэтай кнізе
старонкі 178 — 189!

Дарэгі бацькі непаўналетніх!
Хавайце гэтую кнігу ў недаступным для дзіцей
месцы да дасягнення паўналецця!

Бедныя інтэрнэт-закежы!
Не распаўсюджвайце ва ўсясьветным сьцежэ дано

згаданыя аванцідзіць старонак!
Паважаныя астагнія прамадзьяне!
Не чытайце гэтыя старонкі ўголас у прамадзкім
транспарце, са сэрэны, паўчас дажынак і іншых
масавых гуляньяў!

Непадкаўныя пракуроры й судзьдзі!
Не вырываўце вышэйзгаданыя старонкі з
кантэксту й не судзьце сувора тых, хто ўсё ж будзе
чытаць іх ўголас!

Вельмішаноўныя чытачы старонак 5 — 254!
Выншум вас з новай сустрачай са свабодным
паэтам і паэтам свабоды!

Раней Рыгор Барадүүлін даваў «Свабодзе» сур’ёзныя
інтэрвію, пасьля чытаў дзі мікрафона мікагучыныя
вершы й пераклады, затым пачаў пісаць эсэ на
прамадзкія значыныя (с. 160 — 177) і
агульнаадавечыя тэмы (с. 178 — 189). Але за

высной прыйшло лета 2004 году, і дзядзька Рыгор
пштодня стаў круціць думіны ў эфіры старым і
новым сябрам і знаёмцам, а пасьля атмадзэўся й на
даным дыханьні пасадзі яшчэ паўсотні паветраных
пацалункаў журналістам і слухачам «Свабоды».
Мы былі асупляненні й вось выдалі кнігу — а што
рабіць? Паэты, як вядома, не даюць пацалункаў
без узаемнай любові, у якой мы распыльваемся —
бяз дулі ў кішэні.

Аляксандар Лукашук,
неаб’ектыўны пэрсанаж дружыны на с. 236

ДУМІНА АА БАРАДУЎІНА. (Вібл’ягэтка Свабоды.
XXI стагодзьдзе). — Радыё Свабодная Эўропа/
Радыё Свабоды, 2004. — 254 с.: іл.

Аўтар праекту, рэдактар
і ўкладальнік *Аляксандар Уліціняк*
Мастак *Генадзь Машур*
Карэктар *Аляксандра Макавіч*
Набор *Вольга Курбатова*
Фота *Сяргей Шпртан*

© Радыё Свабодная Эўропа/Радыё Свабоды, 2004
ISBN 0929849-06-X

Вельмі паветраныя пацалункі

Каму майгачь, а каму крогачь...

Мета

з Барадуліням

Дуліны ад 1 чэрвеня
да 31 жніўня 2004

Міхаіл Ягораў

Аваўцацігодзьдзе пачатку вайны.
Трансьляцыя з пасаджаньня ў Крамлі.
Міхаіл Ягораў кажа: «Закрапімі мы зна-
мя і ўвядзімі Бярлін на адані...» Уразіла
таворка герою, і неззе закралася думка,
а ці не зямляк ён Раптам, ці не беларус.
Праз нейкі час паехаў я ў Рудно, што
на Смаленшчыне, да Міхаіла Ягорава.
Не застаў. Ён паехаў у Віцебск, я сьме-
дам. Застаў у віцебскім таварыстве
«Беды». Убачыўшы фотаапарат у Міха-
ся Мінковіча, як адрэзаў:

— Запісвацца на магнэтафон ня буду. Ня
маю часу.

Прапануем перакусьці ў буфэце гась-
цініцы «Дзвіна». Утварылі. На стале
«Горны дубняк». Напіваем, выпіваем.
Герой пачынае хіміць галаву на буфэт-
ны столик. А я пачынаю сваё: «Ну вы ўсё
ж беларус?» Раптам Ягораў дзьверазее і,
лёгка ўстаўшы з-за стала, рапартуе: «Не,
я рускі!».

Пасьмя ня помню ўжо якой павышкі
Міхаіл сказаў, што дзед быў беларус. Ды
тут буфэт на абед зачынілі. Так «Горны
дубняк» і не перамог героя. Мне заста-
валася толькі канстатаваць:

*Хто зьведдаў рывыкі й спрашу смак,
Ваўца нават уласнага норва.
І «Горны дубняк»
Не памог ніяк
Зрабіць Міхасём Міхаіла Ягорава...*

Станіслаў Шушкевіч у гісторыю навукі сваімі адкрыццямі ўвайшоў трывада й надоўга. А яшчэ трывадай і даўжэй увайшоў дасьедачаны вучоны, нашчадны інтэлігент у гісторыю заккрыццём саветскай імперыі. Падпісаць прысуда імперыі за наканаваана было якраз сыну беларускага паэта, які адсэдзёў увесь тэрмін у сталінскіх лягерах. Шушкевіч, Краўчук, Ельцын — доборы саюз, трывады зьвяз трох народаў. Мяноўна гэты саюз, а не «едіны, могучыі» даў волю іншым народам, якіх табунна называі даным панядзем — савецкі народ. Як з казкі тром асілкам, тром мужным сынам

Станіслаў Шушкевіч

трох народаў трэба дзякаваць. Як там ва Украіне ці ў Расеі дзячылі, гэта справа іхняя. А вось Станіслава Шушкевіча ўпанаваі як ндзе ў свеце. Прэзыдэнт асабіста ўпарадчыў пэнсію сынке-ру Вярхоўнана Савету. Яна не дацпавае да паўтара дадыра. Станіславу Станіслававічу трэба рабіць палтнчу апаратыю на воку. Камі б разьдичацца грашыма пэнсійнымі, трэба аддаць пэнсію за 40 гадоў. А кодыкі Бол дасць гадоў, невядома. Такая пэнсія — помста рамантыку са шчоарай душой ад адрэсіўных настадытйцаў па Савецкім Саюзе. Васіль Быкаў у свой час пацярэдэжваў Шушкевіча наконг камуністаў. Але ўзнёсла рамантык быў улаўнены, што яны не ўваскрэснучь. І вось вынік. Гэта як гувня ў шахматы з вар'ятам. Пакуль будзеш абдумваць ход, а ён дыбе дошкай па галаве. І ў мяне скадыся радкі:

ГО

*Агчэй напэўна Гімакаі зрыць,
Чым надлучыць —
І сьнікер ведаў гэта, —
На беларускай мове гаварыць
Таварышцаў зь Вярхоўнана Савета.
Інтэлігент наверху сам сабе,
Што масла згоды з бурбалак саб'е!
Аы зьбілі з тропу бурбалкі самога,
Не ўратавала сьнікерская тога.
Дасведчана засведчана вякамі —
Рамантык не дамобіцца з вайкамі...*

НН

У Маскве выходзіла адна зь першых антадзііў бемарускае паэзіі. Твараоўскі, ня душка ахвочы да пераказкаў, пераказваў коўкі вершаў мадада паэта. І выйшаў том. Ане зь яго выпаў дазін вершатворца, бо ў біяграфічнай даведцы значылася, што аўтар пачаў пісаць прозу. Паэтам гэтым стаўся Уладзімер Шахавец. Ён пасья жартаваў, што з даведкай атрымаўся амаль як у показцы: «Украў прыган кабылу, а жарабя пакінуў».

Уладзімер Шахавец працаваў і ў выдавецтве «Бемарусь», а пасья ў «Мастацкай літаратуры». Я часта казаў, што трэба казаць не «выдавецтва», а «шахавецтва». Нашая рэдакцыя выбраных і збору твораў размяшчалася ў двух пакоях. Адзіная, дзе затачык ня быў членам партыі. І ў даным пакоі з закладчыкам сядзеі яшчэ двое нячленаў — Натальля Давыдзенка і Я. Дык апантаная членша партыі на партсходах як не зь сябе вырываўся, заклікаючы да пільнасьці. Гэта бясартыйныя рэдактары намагалюцца выдаць

Сімяона Понацкага, дапушчальна праматлычныя і, што асабіва страшна, ідэйныя памылкі, шукаюць ісьціну на дне чаркі.

Матэматык па адукацыі Шахавец быў правоборзам кампютэра. Мне шанёна рабілася, як ён з сынамі рашаў задачы, множачы пасьцізначныя на сямізначныя лічбы. Неяк загулаў я й доўга не зьдулаўся на працу. Начаальства паграбавала кары. І Шахавец прапановаў зьняць зь мяне 20 адсоткаў прагрэсіўкі. І ў выніку атрымаў я за прагувы 80 адсоткаў прагрэсіўкі. Ну, вядома, дадому прынёс я мава адсоткаў. Мы любілі свайго закладчыка й называлі яго тата Шах.

*За што б ні браўся Шахавец,
Усё рабіў як княжны слэц.
Была ў натуры Шахаўца
Даводзіць страбу да канца,
Рабіць як свяд,
І заадно
У поўнай чарцы ўбачыць дно.
Усё, што выдаў тата Шах,
Ня сьціць на сонных слэджках.*

Уладзімер Шахавец

Алесь Шатэрнік

Алесь Шатэрнік любіць тэхніку. У мадэдня тэды марыў пра вэлясыгэд. І вымешціў Аеніна, прадаў і күпціў матацыкл. Потым ужэ, як пісалі нашыя палескія прэзаікі, узвібіўся на машыну. З машынай абыходзіўся па-сяброўску. Адноўчы ехаў на Нарач. Ковы спусьцілі. А да вёскі бліжэйшай яшчэ трохі кіямэтраў. Мэ дарогі стог саомы. Пайшоў, напгхаў у колы саомы й такі даехаў да мэты.

У руках Алесь саухмянымі робыцца й бронза, і камень, і гліна. Помнікі, мэмарыяльныя дошкі, фігуры азыўчат са звабнымі аздачкамі — багата гаспадарка ў рудніўда. Часам, калі ў калю ўважліва ўглядаецца Шатэрнік, прыходзіць думка, ці не прыкідавае ён помнік ці мэмарыяльную дошку яшчэ жывому. А можа, нешта адчувае. Праўда, у гутарках ён вясёлы. Поўны жыцьця, поўны задумай.

<i>Намерамі</i>	<i>Алесь</i>	<i>Шатэрнік</i>
<i>Радэчу</i>	<i>мудраму</i>	<i>сумернік.</i>
<i>Але</i>	<i>адных</i>	<i>мала,</i>
<i>Каб</i>	<i>вечнасьць</i>	<i>за свайго</i>
		<i>прывама.</i>

У Алесь час яшчэ ёсьць.

Сяргей Шапран

пачаў Арукавіцца з пас-
наўцаці гадоў. І вясёла пачына-
лася журналісцкая дарога. Так у
шматтыражы заводу ВЭФ, што ў Рызе,
надрукавана было ягонае гуманрыстычнае
апавяданьне. Але ўвесь гумар болей быў у
тым, што зь дзвюх старонак дамі толькі пер-
шуо. Згубімі, відаць, аругую й не ўсьміхнуаіся.
Працаваў Шапран і ў «Знамени юности» (пакуль
рэдактара Капюшэнку адміністранцы не за-
міннімі Гукоеўскім), і ў «Імени». Апошні запіс у
працоўнай кніжцы са шгогьднёвіка «Бездельнік».
А цяпер Шапран працуе ў «Белорусской деловой
газете». Сумаваць не даводзіцца, бо ўлада так і
глядзіць, каб закрывць незалежнуо газету. Дарэ-
чы, ады «БДГ» Васіль Быкаў ахвотна даваў Сяр-
гею Шапрану інтэрвю. У Сяргея добры аль-
бом набырацца фатаграфымаў Быкава. І
апошніа кадры апоштаа нацыі зрабіў Сяр-
гей.

Рудлівы й няўсёдымы Шапран стара-
ецца пасьпець скрозь, напісаць
сёньня, што будзе заўтра. Ма-
ладому сябру напісаў я
радкаі:

*Пяро і вока вострвыя ў Сяргея.
Яго сама ідэя разуме.
Камі ты ў кадр
Патраціў да Шапрана,
Пра накруалёг уласны думаньв рана.*

Сяргей Шапран

Сам кон багаславіў Ганада Чарказяна быць ранішняй памяцьцю й вечаровым роздумам свайго народу. Быць курдзкім паэтам. Невыпадкава неяк падчас размовы Ганад інтэлігентна, але цьвёрда заўважыў: «За мной сорак мільёнаў». І невыносна цяжка насіць у трымтлівым сэрцы свой абражаны край, свой народ, матчыну мову. Здарылася так, што ў курдаў укралі іхнюю дзяржаўнасць, а значыць, і свабоду. Васіль Быкаў, хто адным зь першых багаслаўляў кнігі паэзіі Ганада Чарказяна, прыводзіў курдаў як сумны прыклад таго, што робіцца з народамі, у якога няма сваёй дзяржавы. Беларусь стала для курдзкага паэта гасьціннай хатай, у якой нарадзілася дачушка ад беларускай красуні, і нараджаюцца вершы, апавяданьні.

Вынайшаў Ганад і свой жанр у паэзіі — чаргаві. Па-курдзку гэта значыць «чатыры крокі». У чаргаві й сум, і роздум, і сподзеў, і ўсьмешка. Чаргаві — радня рубаі. Я пераклаў кнігу чаргаві й як бы рэцэнзію напісаў:

*Чарказян у сваіх чаргаві
З паняй мудрасьцю візаві.
Ды цікавіць мяне аж занадта,
Што сказаў бы Хаям пра Ганада?*

Г е н а д з ь Ц і г о в і ч

Генадзь Ціговіч — нястомны пучырун, аляжун
беларускай народнай песьні, быў чаалавекам
вясельям, адкрытым. І ўсё прасіў мяне напісаць
на яго рэзку, дужка рэзку эпіграму. У задаток
нават ручку з Парыжкі прывёз мне. Генадзь
Ціговіч кіраваў славутым хорам. Спачатку
напісаў я як бы ад імя харыстак:

*Мы Ціговічавы дочки,
Сумна ў нас праходзяць ночкі.
Родненькі Генадзь Іванчы
Хай часцей прыходзіць наначі.*

Гэта не задавоміла ўтрапёндца. Тады яшчэ адну
спробу зрабіў:

*Камісцы сябе аддаваў мэдвічыне,
Народны цяпер СССР.
Аюбло ў мэдвічыне я
Сьціртытусь біні,
А зь юнкімі юнкы, як зьвер.*

Папрасіў запісаць. А бяседа наша вялася за
пяшпай «Агеньчыку» — быў такі забойны
напой, ад якога поўныя гарэда, калі гвынеш яно.
Маэстра якраз рабіў апрацоўку народнай песьні
«Я табун сьдэрату». Ад 50-традусовата «Агеньчы-
ку» апрацоўчык садавец, я нахабнею. І на рагу
партытуры пішу:

*Я, юбун, сьцерагу
Маадвчх харыстак.
Хоць і сам не магу,
Але ганарысткі.*

Калі ж назаўтра патэмефановаў Генадзь Ціговічу
дадому, звычайна ахвочы да размоваў мой ста-
рэйшы сябра як адсек у сьлухайку: «Мынося,
брынося, бягу ў ЦК».

Аляксандар Твардоўскі

З малядых гадоў душа
гарнулася да паэзіі Аляксандара
Твардоўскага. Бо яна была
ўтэўненай і дзвёрадай у святім
памкненьні данесці да чытача
праўду і любоў да жыцця.
Паэзія Твардоўскага родная
прозе Быкава. Твардоўскі
высока цаніў творчасць
Быкава, ён даным зь першых
падтрымаў нашага прарока,
надрукаваўшы яго ў «Новом
міре».

Твардоўскі пачуваў сябе
беларусам. Гэта ён, выходзячы з
ЦК, дзе яго спрабавалі заміць,
любіў паўтараць: «Как говорят
у нас, белорусов, пережил
лето горячее, переживём и
товно собачее».

Мова Твардоўскага дыхае
беларупчынай, яна сікавалася
крывіцкімі каранямі. І мне
думаецца:

*Блізкі кожнаму з маленства
Наші таконны край смаленскі.
Сам Твардоўскі не ў нарузку
Мог пісаць на-беларуску
І агніста, і вавнакрыла.
Проста часу не хатла...*

Ваянцін Тарас

Зь юных гадоў партызаніў, потым старэйся на нiве журналістыкі. Паэт, празаік, дакумэнталіст, пераказчык. Гэта Ваянцін Тарас. Зь ім ніколі ня сумна. Ён увесь, як сьвяточны шчуплак, нафаршываваны хохмамі, падкамамі, пад'ядычкамі. Стараўся не акцэнтавацца на чорным у жыцці, бо чарнацэнтавацца на чорным у жыцці і трыты было ўкоптур. Натуральны гумар і трымаў яго, і дагэтуль трымае.

Паехаў Ваянцін да сястры ў Польшчу. Яшчэ ў тую Польшчу, якая не сьпяшамася будаваць сацыялізм па маскоўскіх праектах. Засеў у ліфце. Сядзеў з паўдня да вечара, пакуў сястра не прыйшла з працы. А жыхары ішлі ды пыталіся: «Цо пан тутай робі?» І толькі. Калі сястра адчыніла ліфт, бо ведада ягонь нораў, Ваянцін затарачыўся, чаму яму ніхто не паспрыяў. На тэта сястра коратка кінула: «Таке мюдзі». І цяпер яшчэ, калі Тарас ня хоча сьбе заводзіць з-за нейкае крыўды ці абразы, толькі й зазначае: «Таке мюдзі». А тады ж яго называлі панам, а не таварышам.

У Тараса яшчэ ёсьць талэнт паказваць тых пра каго распавядае, у асобах. Акторскі талэнт.

Шмат мы пісалі адзін аднаму эпіграмаў, прысьвячаньняў. А прыгадаліся гэтыя радкі:

Як юны партызан,
Рухаві Тарас.
Ягонна сягонья — значыць зарраз.
А зарраз — непазвбежнае сягонья.
Мышцэ паціху вобразы ў загоне.
Перакадазе ён клясыка мюбога —
Ці Маркеса,
А ці сьбе самога.

Міхась**Стральцоў**

Выйрай беларускіх паэтаў і
празаікаў пачатку 1960-х
гадоў пчасьвівы быў тым,
што ў ім зь першага прыдэ-
ту быў Міхась Стральцоў, які
меў абсамотны аітаратурны
пуст. Скажаць пра яго — талант
— будзе правільна, асоба —
таксама. Але, бадай, слова «зья-
ва» больш акрэсьляць маштабы
Міхася Стральцова. Ён даў інтэ-
лектуальны пачатак сучаснай яму
прозе, пачудзьдзёваю глыбіню
эсэістыцы, шырыню й гарызонт-
насьць крытыцы, акаварэльнасьць і
духоўнасьць паэзіі ад калясчынага
радка да вэрраібра.

Стральцова расьсудьтваді, разьбіраді, як
той Акропаль турысты, сябры, знаёмцы,
проста выгпакоўды, каму хацеаься быць
сваім чадавекам у аітаратурным працэсе.
Міхась перапісаў тоны раманаў, аповесь-
цяў, кніг крытыкі й савецызаваных нары-
саў, працуючы ў рэдакцыйных газэт і часопісаў.
Але ён ня быў забранзавевым, ня быў
схімнікам. Аюбіў жыцьдзё ва ўсіх прадавах. І
чарку браў, не баючыся забаронных пастано-
ваў партыі камуністаў. І прыгажуняў заўважаў
сваім замроеным позіркам. Як цяпер чуно яго-
ны голас, калі ён на маадуху ў цэле казаў ааска-
ва: «Цялухха». Траба было бачыць задуменна скеп-

тычны позірк Міхася, калі ён угадваў выпіннанцаў,
якія са скуры выдуплівадіся, каб быць заўважанымі
пракоўскімі пастухамі. У Стральцова быў свое-
асабды, чыста беларускі гумар, перапацвенны зь
лірычнасьцю, як суровая нітка з ваўнянаю.

Міхась задумаў быў напісаць новую рэч. У часопісах
анансавадася: «Конь гуаду па волі». Радок зь вясе-
дай бяседай песьні. Во Міхась Стральцоў аюбіў
волю, не цярпеў ні хамутта, ні дуглаў, якімі яго ха-
цеў адцішыць рэжым.

Высока даніў Міхася Стральцова Васіль Быкаў.
Адесь Адамовіч уночы пісаў праамову да адна-
томніка Міхася Стральцова, бо раніцай дцяў у
Амэрыку са сваім фільмам «Ізі й гядзі». Адна-
томнік выходзіў, калі ўжо ня стала Міхася. Ня ста-
ла чыста фізычна. А ў духоўным жыцьці нады і за-
стаўся Міхась Стральцоў.

Сябру свайму неаігннаму пісаў я ў свой час:

За Гамэра стараідаься сем гарадоў,

Тры сэкцыі —

За Міхася Стральцова:

Празаік Стральцоў,

Аўрык Стральцоў,

Крытык Стральцоў?

За Вечнасьцю слова!

Слова ў Вечнасьці канкрэтнае і ўважанае.

Кнутс

Кнутс Скуеніекс заставаўся незалежным латыскім паэтам у самыя змрочныя часіны саветызму. І сваімі думкамі, і сваімі творамі, і нават выглядам сваім падкрэсьміваў сваю павягу да самастойнасьці сваёй краіны, сваёй мовы, сыдзьвяражаў самаіснасьць творцы.

Сумаваў па дасавечанай Латвіі. І, бывада, зь вяседай хітрынкай распавадаў пра нарасткі культа пры розных рэжымах. Да прыкладаў, даваенная Латвія брада мяса-малочны ўхіа распадаркі. Адаваеда зьяўляліся дэзунгі. Быў і такі: «У дзямгах наша будучыня». А подпіс — геніяльны правадыр, доктар Карліс Ульманіс. Вядома, ня сам Ульманіс падпісваў дэзунг, а падхаймы. Тым самым нарманьную думку зьявілі да ўсьмешкі. У любыя часіны памкненьне самапрызнаных правадыркоў да прыжыдзьдэвай нэйміручасьці выклікае сьмех, які сканчаецца сьмязьмі.

Скуеніекс

Кнутс Скуеніекс бываў частым і жаданым госьцем Беарусі й як сябра і прыхільнік беарушчыны, і як прэзыдэнт Латыскага ПЭН-цэнтру. Абменьваліся мы й кнігамі й лістамі. Былі ў мяне й такія радкі ў гонар высокага сябра:

*Железний Кнут
Быд часто знут,
Но никогда чтоб сломан.
Аобезный Кнут
Быд членом нутт,
Но никогда чтоб слобом.*

Нішто не заміда, не салнула сапраўданага паэта, дзьвёрадага латыша.

Прыйшла новад, таленавітая, дасьведчаная зьмена.
І ўзяла на свае плечы нялёгкаю ношкю абароны
роднага слова. І шчырэ, каб слова нашае высёка-
ва зазіхнула, дадэка пачулася, затучада, памаладзе-
да. Дазін з тэгае зьмены — Міхась Скобла. Мне ня
траба ўгадваць высёды выпадак. Бо заўсёды высёда
й сонечна ад сустрэчы зь Міхасём. Прысьвячаў яму
я й сур'ёзна, як мне завадала самому, радкі, і
жартаўлівыя. А ў дзень народзінаў у першым годзе
трацяга тысячагодзьдзя хацеў, каб ён паблажліва
ўсьміхнуўся ад імянінай хуткамоўкі:

*І стаякаўся з кобрай Скобла,
І стытаў,
Ці ў шкуру цягла.*

*Кобра Скоблу не сказала,
Вала джала паказала.
Ведла, якія ў Скоблы
Словаў мотасныя свецьблы...*

М і х а с ь С к о б л а

Рыгор Сітніца ўмее працаваць і пэндзлем, і пяром, і яшчэ чымсьці. Палотны калярчынныя, напывынаньныя. Вершы ўзрушаныя, ранішнія. Завіхаецца Сітніца як падаг. Сумаваць не даводзіцца. Не даюць. Любіць вандраваць. А значыць, любіць і прытоды. Вяседа давялося ў Грэцыі, кабі адстаў ад параходаў. Па сушы спрабаваў дагнаць на таксі. Потым у небе самалётам.

Нясумна было й сустракаць пасылку ад цешчы з Гомэно. Праспаў раніцай сустрэць цяпнік, і кабі цяпнік ужо з Баранавічаў ехаў зноў на Гомель, удагозіў правядніцу. Адамі перадачу — падняць немачыма. Адазь давадок дамоў, а там кнігі, бэстсэлеры. Нядоўга хадзіла дарыць сябрам, кабі прыходзіў у госьці. Дый цешчыны падарункі праз Авадні адлукнуліся.

Гадоўнае, што Рыгор Сітніца не адстаў ад свайго параходаў ў творчасьці. І пасылку ад Музы не праспаў, у час атрымаў. Мамадзейшаму сябру й суседаў знайшліся ў мяне радкі:

Рыгор Сітніца

*Бягуць парнакапытніцы
Ў загон хутчэй да Сітніцы.
А ён малое пад ахвоту
Партрэт псыхалягічны плоту,
Каб да яго ў любую буру
Надзейна прыслانیць натуру.*

Патры Сітніца мамое трывадыя, яны выттрываюць
любую сыпінку.

Арві Сійт

«Адначасова, як бачыш, даслылаю табе свае вершы, навеяныя наведаўнем твайёй Радзімы. Спачатку мне здамося, што яны будуць канкрэтныя, ды дзе там — на паперу яны кааліся агульнадлюзкімі. Дый мой пункт позірку й манера пісьма зьмяніліся...» Мы звыклі было да абавязковых паездачных вітальна-замілаваньных вершаў пра той край, які наведаў паэт. А эстонскі паэт даў прыклад, даў урок, як па-свойму трэба бачыць, думаць, пісаць. Не пра заводы, не пра калгасы пісаў Арві Сійт. А так акрэсьліў месца нарадзінаў радкоў:

*Недзе ў краі
зніклых журавін
і самотнага жураўля.*

І разважае, заўважае:

*вакно — гэта ж дзверы святла
божніца нібыта перасаджаная сэрца*

Перакадаючы вольныя вершы вальнадумнага паэта, я ўсё-ткі зарыфмаваў свае радкі, прысьвечаныя сябру:

*Па вятрах, аблоках, на траве
Вучыць слова Арві Сійт ласкава,
Як і сам, хадзіць на галаве.
На сваіх дваіх кумгалае слава.
Слабе руніць хоць крыху разьбевыца.
Не дыгоніць Сііа,
Алк сарэцыца.*

*Жыць з вачыма блакітнымі
і ня горбіцца
хочацца
нават дыму
але дамаходзіць
ужо з маленства
прывучае яго
выбівацца стурменьчыкамі.*

Гэта радкі верша зь нізкі «З адрэзінаў Беларусі» тааенавіта самабытнага эстонскага паэта Арві Сійта. Нізка пісалася на пачатку 80-х гадоў мінулага стагодзьдзя. Эстонскі сябра ня горбіўся ні думкай, ні ўчынкам, чаго й нам жадаў, нават дыму не заціскалі вольнае слова ў нейкія казённыя рамкі. У Беларусі паэта ўразаі спакойная краса нашай прыроды, нечым блізкай да эстонскае. Уразаі й аблыкавасць як не бальшыні да роднай мовы, да роднай культуры. У лісьце Арві Сійт пісаў мне:

Праўно бібліятэку ці, як у нас казалі, мех з торбачкай перакааў Васіль Сёмуха. Усягветныя клясыкі загаварылі па-беларуску. Пры саветах быў падазронай асобай, акружанай асаблівай увагай адпаведных органаў (вядома, не палавых). Ведаў шмат моваў, а не хацеў разумець адной, на якой яго хімічна адпавятаць выкрываць ворагаў. Сябраваў з ідэйна хісткімі эсэмантамі. І таму нават клясыка мінулых стагодзьдзяў у перакладах Сёмухі паха антысавецкіх тызмам. Што ні рабіла выдавецтва, каб ня выдаць «Файста» Гэта. І памер вялікі, і прошай няма, і закаяныя рэпэнзэнты капаці глыбока й мелі заўвагі, якіх і самі не разумеці. Але так трэба было.

Сёмуха пайшоў на пад'ядычваньне — перакааў адрывку Карла Маркса, а не «Капітала». Відаць, і яго трэў анэкаот. У габрэйскай сям'і сын прыгаецца ў маці, хто такі Карл Маркс. Маці адказвае — эканаміст. Сын дапытваецца давай: «Як наша цёця Сара?» Маці ўаакладняе: «Борачка, наша цёця Сара старшы эканаміст». Больш часу ў перакладчыка пайшло на барацьбу з паслушнікамі багшавіцкага рэжыму, на чаканьне, на спробы абхітрыць шавных пастухоў, чым на сам перакаад. Але ён не даваўся, не апускааў паро й перааот.

Амадь не друкуюць Васіля Сёмуху й пры цяперашняй уладае. Выйшла два выданьні — дано ў Амэрыцы, другое ў Польшчы. Праўда, вылучае інтэрнэт. Але ўсё на межных сайтах. А беларускага сайту ў Васіля няма. Ды ён усьміхаецца: «Хай нічога ня плашайць, але нічога зь мяне не бяруць». Беларускі варыянт аптывізму. Свайму даўняму сябру пісаў я й сур'езныя прысьвячэньні, і вясёлыя. Напісалася й такое:

*З талескаю цягавітасцю,
Да сябе ня маючы літасці,
Варочае Сёмуха
На рацэ разнамоўя крыві.
На ўсё хапае
Дасведчанай панавітасці —
Ад літвікі Карла Маркса
Да Вечнай Кнігі.*

Хай лепшэ доўга хапае. Бо тога на ўсё хапае, каго не хапае зайздрасць сьляпяя.

Васіль Сёмуха

ЗЭЛЭСҢ ҢОТІДҢ

Рыгор Рэлес — апошні габрэйскі паэт, які піша на ідыш. Чадавек ён мудры і высёлы. Во толькі тумар бадай што трымае яго. Калісьці ў Віцебску, як мамады журналіст, часта сустракаўся Рэлес з Пэнам — настаўнікам Шагала. Нэяк Пэн расхвалявана заўважыў пра свайго вучня:

— Я яго вучыў, вучыў, а ён мамое чорт ведае што.

— І сапраўды мазьня, — захацеў падтрымаць старога майстра Рэлес. Ды Пэн адразу ўзарваўся:

— Ня ўздумай так казаць!
Рэлес не заважаў:

— У яго модазі і каровы лётаноць.

Пэн працягваў:

— Ты пішаш, як ўсе. У цябе ў вершах модазі могуць лётать?

— Могуць. Гэта ж у вершах, — пасьмяяеў мамады паэт.

— Дык вось у Шагала яны лётаноць на паветнах. Вуха да гэтага прывыкка, а вока не прывыкка і ніколі не прывыкне, — скончыў гаворку Пэн. Рыгор Рэлес — жывая энцыклапэдыя габрэйскай культуры, літаратуры, габрэйскага жыцця. Энцыклапэдыя і высёка, і сумная, як і само жыццё.

Калі ў траўні 2003 году вышпаваў я Рыгора Рэлеса зь дзевяностатгодзьдзем і пажадаў яму сто год, мяне пасьля паправілі. Габрэйм жадаюць сто дваццаць год. Тады я ўдакадніў пажаданьне радкамі:

*Ад куфры мудрасьці годна
Рэлес трымае ключы.*

*Як і мудрасьць,
Надзея ані старэе,*

*Што да стодваццацігодзьдзя ягонага
Нарастуць чытаны —*

*Устомняць, нарэшыце,
Мову сваяо габрэі.*

У л а д з і м е р П у з з Ы Н Я

І стравец, і лавец, і на аўцы йгрэц. Гэта пра
 Ёладзімера Пузыню ў даўніну складзена посаўка.
 Уладзімер можа зрабіць любое музычнае прычын-
 даьве. Умее іграць на ўсім, што толькі гук у сабе
 трымае. У маэстра заўсёгды пры сабе жакейка.
 Мамадой вясной дзвялося мне лякаць у лякарні. І
 данойчы ў нашую палату пасямімі Пузыню. Яшчэ
 не ўдакаваўшыся, выняў з кіпэні жакейку — і
 ўзвняў настрой ўсім хворым.

А было й такое. Адчынялася выстава мастакоў су-
 помкі «Пароня». Пузыня на акрышчыві іграў на сур-
 ме. Потым выйшаў з мастацкага самёну й на ўвесь
 прастант пусьціў голас сурмы. А гэта якраз насу-
 праць будынку, зь якога пры камуністах была Сібір
 відань. Нарабіў перапамоху супрацоўнікам. А яшчэ
 таксісты ды іншыя кіроўды пачалі сыгналіць.
 Аюдзі стыняюцца й пытаюцца: «Няўжо ўжо?..»
 Вясёламу закармінавніку зыкаў Пузыню й радкі з
 усьмешкай:

*Маэстра гоніць прэч нуду.
 З зануды выхітравіць дуду.
 З былых цэкоўскіх дундую
 Наробіць дая царцей смывоў.
 Усё мае ў руках Пузыні.
 Зь ім род крывіцкі не загіне.
 Бо без музыкі, без дуды
 І думкі ходзяць не туды!*

Петро

Прыходзька

Утраплены паэт, закончаны лірык Пятро Прыходзька ваяваў, быў памітруком роты, ваенным журналістам. Натура шчырая, адкрытая. З Прыходзькам задарміся высёблы гісторыі. Не крыўдаваў ён, калі ў застольмі яго называлі памітруком. Паехада група беларускіх паэтаў выступалі ў калгасы. Толькі закончылася вайна. Мамадыя ўдзавы, мамадыя дзвючаты ласа пагмадзі на статнага й дужага Прыходзьку, на мужычнну, што называецца, кроў з каньяком. А ён пачынае чытаць:

*І кожны вечар на статканьне
Хаджу да шэрых да бяроз...*

На вытрывада дзвёблая ўдава, саводка пацятнудася дый перабіда лірыка: «Прайшоў бы ты нанач да мине, болей бы толку было». Вечар лірыкі пацягнуўся на вечар гумару.

Быў гумар і такі. Толькі развьянчаді куалт асобы Стаміна. Група паэтаў выступае па гэмбачаньні з наподоы Аня перамоі. Прыходзька ўпэўнена чытае свой каронны верш:

Дзе трайшлі сямдаты, Стаміна сынны...

Спаконліваецца й папраўдае сябе: Леніна сынны. Партыі сынны... Ідуць дадому. Па дарозе Прыходзька пытаецца: «Што мне цяпер будзе?» Мудры й зведлівы Навум Кісьмік спакойна адказвае: «Расст-рамяношць!»
Зь Пятром Прыходзькам даводзілася й мне прадаваць у выдавецтве, ездазіць выступалі. Заўсёды ён быў шчырым і непаасрэдным. Яму й напісаў я такое:

*Хай крывіцькі затупляць пёркі,
Настомна хрыпінучы ў заклёнах,
Бадзёрага надтрукка
Не адцягнуць ім ад радка, —
І ўдзень Прыходзька бячыць зоркі
На каньяку і на пагонах...*

П і д і п П е с т р а к

Піліп Пестрак — зацятты рэвалюцыянэр, усё жыцьцё змагаўся з ворагамі й нацўнвымі, і ўаўнвымі. Некалькі разоў і падоўгу сядзеў у турмах панскай Польшчы, бо не дярпенася зрабіць Заходнюю Бедарусь савецкай. Кажуць, калі ў 1939 годзе вызвалілі Пестрака з турмы ў Горані й дамі партыйную пасаду й кватэру, ён усё яшчэ хадзіў начаваць у сяю камэру. Мабыць, падсікавацца рэвалюцыійным духам. Празайк, паэт, публіцыст да канца дзён сучаснага часу выступаў. Нават прозвышча сваё змусіў пісаць насупор граматыцы. У пачатковых класах вядома, што «е» перада націскам пераходзіць у «я», а рэвалюцыянэр-падопольчык чытаўся Піпестрак, а пісаўся Пестрак. На польскі лад. А наогул Пестрак быў чужы й непасрэдань, высьма й дасьведчаны.

Дагэтуль мне чуецца ягонае «тсс» як выказ і згоды й нязгоды адначасна. У самы адказны час пабудовы камунізму скаікаў Машэраў і адвагітчуно нарадаў на тэму «Марксізм-ленінізм у дзёньні». Зразу меда, пісьменьнікаў-стадучных партыі было ба-

тага. Нарада вядася ў будынку ЦК камсамолу. Наверсе трыбуна, а ўнізе буфэт. І добрая буфэтчыца цётка Маша настаялася, каб каньяку было ўвоно.

А каньяк — гэта ўлюбёны напой працетарыяту, які ён п'е вуснамі сваіх найменшых працетарыякоў. І пасьля перапывкаў, як з падопья, выходзілі ў залю цёткавенькія выступоўцы. Аб'яўляюць Пестрака. Першая фраза: «Марксізм-ленінізм — гэта нятое, каб выпіць дзьве пляшкі каньяку й цётка пагутарыць...» Зь вечна перапагоханата партора Кулакоўскага вадіць пара. Паўза. І дадэй Пестрак здыктарскай яснасьцю працягвае, што марксізм-ленінізм ператварае ўвесь сьвет. Парторг і прэзьядыном суплакойліва выдвяхаюць загалынутае паветра трывогі. У тыя часы раман Піліпа Пестрака «Сучаснасьця на барыкадах» быў візьятоўкай аўтара.

Змагаўся рэвалюцыянэр і на барыкадах іншага ладу:

Абы ў ідэійных ня ўвязьнуць звадах,

Мець шыокі колеру кумача,

Сучэрацца рашуча на барыкадах,

Дзе мяшкі настамі мячо да пьяча.

Агесъ Пашкевіч

Агесъ Пашкевіч самы мадады з усіх ранейшых старшынiў Саюзу беларускіх пісьменьнікаў. І адпаведна яму весялей за ўсіх: Дом літаратара забрада адміністравыя. І для ўсяго невядзічкага апарату Саюзу адшчодрана два пакойчыкі. Пісьменьнікі фактычна кватаранты ў сваім доме. Пра штодзённы дзек зверху і казачы не даводзіцца. Шуканоць любыя зачэпкі, каб прымяніць меры. Нада та ж ужко замінае Саюз пісьменьнікаў дыперашняй удадзе будавачь так і недабудаванае камуністамі святлае заўтра. Яно і ня дзіва — па-беларуску тавораць, ведаюць, хто яны, гэтыя пісьменьнікі. І даводзіцца Агесю Пашкевічу зь сябрамі прадаваць па-беларуску — шчыра, аддана, зь верай, што будзе і на нашай вуліцы святла. Можна невпадкова ён Пашкевіч, як і Эдайза, нашая выстунка беларускай высны паэтка Цётка.

Мамадому і парыўнаму Агесю Пашкевічу і такія радкі падтрымкі:

Кезь, Агесь, на Амліадвы ўзроўні,

Як у неба цыган на драбінках.

На насадзе патрэбна здароўе,

Каб застацца насва ва ўстамінках,

Каб было ня страшна ані

Жыць без твигулу старшынці...

Зянон Паўлоўскі зрабіў шмат партрэтаў дзедчоў нашае культуры. Але яшчэ доўга пасья зьмяшчэння гадоўнага кэта пасьядзявеннай Беларусі любіў мастак пахваміцца ў і'янай кампаніі фатаздымкам, дзе ён быў зафіксаваны для вечнасьці з сабакам Цанавы. Бо для партрэта Цанавы даў толькі свой кіцель, у якім пазіраваў ад'ютант шэфа КАБ.

У мастакоў самым пэўным заробкам было майстэрства задыць заказ на маляваньне партрэта якогасьці члена палітбюро. Партрэты гэтыя прымуова несьмі студэнты й заслужаныя рабочыя на дэманстрацыі. І зьнячэўку Паўлоўскаму прываліла нарэшце шчасьце — аж чатыры партрэты членаў. Пасья замочкі шчасьця намаляваў хутка. Ды выявілася, што ня ў тых памерах, якія вызначаны ў самой Маскве. Пачаў зьмяншаць, адпаведна павялічваючы дозу падаправу. Застольме гуло за поўнач. Грук у дзьверы. Дзяскурны лейтэнант мішчыі з двума сэржантамі. Закаік да спакое. Позірк лейтэнанта спыняецца на партрэтах. А на іх — у кожнага чатыры вокі, чатыры вухі, два раты, два насы. І ўсе, як у мыльнай пене, ад бяліау.

— А гэта хто? — ашалелым голасам перапытаўся лейтэнант.

— Чаены палітбюро! — амаль цывёдраым голасам горда адказаў Паўлоўскі.

Лейтэнанту здамося, што ён сынцзь жудасны, неадзволены сон.

— Прабачце... — ужо лейтэнант ад'янеда сказаў і зьнік, як пісамі клясыкі, у цёмрыве ночы.

А я прачытаў потым Паўлоўскаму за вэрмутам «у падосачку» радкі:

*З шад'ёнай сілай рука мастака.
На дрогне яна,
Каб у момант каромкі
Падвоіць членам бюро ЦК
Напывыя вушы й ауджонныя глоткі.*

Пімен

Трэба пісаць, пакуць пішацца, піць, пакуць пісца,
казаць, пакуць кахаецца, — на практыцы быў пе-
ракананы самы лірычны, самы бунтоўны, самы
востры на слова паэт Пімен Панчанка. Любіў вы-
сёлы сяброўскія кампаніі, але казаў, не азіраючы-
ся, усё, што хвалывада, усё, што думаў пра каго.

Каді рэдагаваў часопіс «Мамадосць», даваў дарогу
крамольным творам Васіля Быкава. У Панчанкі
была асергія на прыстасаванцаў, на казённых пат-
рыётцаў, на чынавенства. З усмяшкай паўтараў: «Не
шанцуе нам на правадыроў».

Любіў вандраваць. Азін са зборнікаў іменаваўся
«Кніга вандраваньняў і любові». У ваколсветным
кружэ зарыфмаваў беглае ўражаньне: «Баабаб, ба-
абаб, я ахвоч да чорных баб». Гэта падабалася спа-
дарожнікам.

Панчанка быў бедарусам наскрозь. І кадзі не пісаў
у арміі па-расейску, у вайскавай насыценнай газе-
це выйшаў лісток, але шаржыравана быў намаля-
ваны Панчанка. Паэт дзякчыць на канале, авяр-
нуўшыся да сьдзянкі, а ўнізе подпіс:

*Дайте водки и закуски,
Нашту стихи по-русски.*

Да апошняга радка веў вайну зь бюракратамі, не
шкадуючы сябе. І былі ў мяне такія радкі:

*Безбаронны рывар,
Зьняўшы латы,
Ён пратае ўсю поганю, як і пратаў.
Ёе Пімен нерунамі бюракратаў,
Ды вертаў не чытаюць бюракраты.*

Затое ўважліва чыталі нясхібнага паэта і дзённы па-
стухі з ЦК і Гаоўдзіту.

Панчанка

Ён невылечна хворы Беларуска. Гэткі дыйгназ паставіў Васіль Быкаў Зянону Пазьнянку.

Тонкі лірык, нагураваны крывіцікі інтэлігент, ён пайшоў чорнарабочым да ісьціны, да свабоды. Яго папракаюць, што ён нягнуткі ў палітыцы. Але гісторыя паказала, што з пнуткіх длетэй за ўсё пугі відзь, каб імі заганяць у хлявы татгалітарызму ды самаўдазвады. Яму нікоі не даруюць спадкаемцы Берыі Курапатая. У Зянона Пазьняка ўзаемнасьць з камуністамі ў нянавісьці. Камуністы яго на дух не трываюць. Даходзіць да анекдотаў. Лектарка чытае лекцыю вэтэранам і выкрывае Пазьняка як фашыста, як павізія. Нехта з рэшткамі калёку па-

Зянон

дае сабы голае, што Пазьняк жа 1944 году нараджэньня. Лектарцы гэта не аргумэнт. Удальданае: «Пазьняк з кавыскі павыдам паказваў, каго трэба вешаць».

Пісаў я спадару Зянону Пазьнянку традмору да кнігі паэзіі «Глёрыя Патрыя», пісаў прывясьвячэньні, пісалася й такое:

*Да ўлады Пазьняк не хадзіў у задётты,
Ён скібу сабе выбіраў што чарсвядвей.
Шкадуе, што ўсе асушылі балоты —
Куды ж камуністаў таслаць да чарцей?*

Пазьняк

Уладзімер Някляеў прыйшоў у аітаратуру парыўна, але не надрыўна, з парогу адразу на куц, але без пакут. Яго адразу заўважылі й запаважжалі. Быў рэдактарам часопісаў, старшынёй Саюзу пісьменьнікаў. Тонкі лірык, ён мог праяць чытачак ня толькі да нырак. Посьпех Уладзімер меў і мае ня толькі ў чытачак.

Натэра вольная ня аюбіць ніякага ўдзіску, ніякіх гвалтаў над таенгам. Па лініі Міжнароднага ПЭНКюбу падаўся ў Фінляндыю, туды, дзе быў наш Васіль Вядікі. Там пішуцца ў яго й вершы, і паэмы. Нават сэкс-раманчык у выпнаньні напісаў разнаплаянавы спэцыяліст. Ці ўстамінаў халіда, ці асьвяжкаў матэрыял, толькі аўтару вядома. А мне закарцела напісаць майму залтому даўняму сябру:

*Было ў Някляева заўсёды
Канкрэтнай звыш канца лагоды.
Як малады разбудзіць клопат,
Пытаньне рэацыянае ўстане,
На толаккі кіраўнічы волыт
Раманчыкам амурным стане.
Падаўся працаўнік да фінаў —
І там заклёты не пакінуў.*

Уладзімер Някляеў

Уладзіславаў Нядзвьведзкі быў паэтам лірычным, але зьведлівай ўсьмешка падсвьядома гмідзега на казённы патас пабудовы сьветлага заўтра ў адной асобна ўзятай краіне. Настаўнічаў, працаваў на тэлебачанні, у рэдакцыях, у выдавецтве, пісаў рэпартажы з новабудуаўдзю. І мяноўна падсвьядома пісаміся ў паэта радкі як перасьмех казённала патасу:

*Яшчэ адна цыця,
Яшчэ два вяршкі.*

*Прыйшлі і насцамі
У начныя гаршкі.*

Хай сабе й пасьям поўнай чаркі, але ўладзіслаў пайшоў было на рызыккоўны тор. У Лагойску стаялі два бюсты — Сталіну й Марксу. Пасьям ХХ зьездау камуністаў бюст Сталіна зьнялі. І Маркс застаўся стаяць самотны, а побач пуставаў п'едаэстад. У вяседай кампаніі ўладзіслаў спытаўся, ці ёсьць у каго бюст якогасьці камуністычнага іадад. Яму прапанавалі зноў-такі Сталіна. Узяўшы ў кручкаватых павыцы аловак, пакупец пабарабаніў па гіпсавай галаве бацькі народаў і адмовіўся купляць. «Пуставатлы», — заклапочыў п'янаватлы респэфтовец. Толькі гумар і ратаваў у тыя часіны ўсіх, хто думаў і бачыў.

Сябру свайму пісаў я ў застольні:

*Са згодна нягодны ўладзіслаў
Пад добрай чаркай
Мужка ўладзе саў.*

*Да д'ябла пасьялаў начальства сьмега,
Пакуль дубровай галада шумега.
Але камі й шумець пераставага,
Як рыба, зьведліваць пераставага.*

Марына Наталіч

Камі была маменька, бывала,
дапытвалася ў маці:

— Мама, я нарадзілася на Дадзкім
Усходзе, тата ў вёсцы, а ты на
Воззе. Як жа мы разам усё саб-
равіся?

Дошты гэты вяда паэтка Марына
Наталіч. Цяпер яна прыжылася ў
Беларусі, як яблынька тая, заадзёку
прыеззеная садоўнікам, што
завешча дёсам. Піша вершы, прозу.
І на расейскай мове, і на беларус-
кай. Дарэчы, пісала й верш на
Свабоду. Васіль Быкаў, прачы-
таўшы прозу Марыны, заўважыў,
што ёй трэба пісаць па-беларуску.
Расяянка так вывучыла беларускую
мову, асабліва драматыку, што
часыдыком даводзіцца мне пытац-
ца ў Марыны, як правільна
напісаць тое ці іншае, ці правільна
пабудаваная фраза.

Горы беларускіх кніг адрадагавала
Марына Наталіч, багата пераклама
паэзіі й прозы. І самакеліва
жартуе: «На мне, як на сабаку,
можна правяраць драматыку».
Праўда, тут у яе хіб зь беларускай
мовай. Бо сабака ў нас мужчынска-
га роду, а ў жаночым родзе, хай
мая добра я прыяцелька не пак-
рыўдзіцца, будзе — сучка. Жарты
жартамі, а Марына Наталіч, як
пішуць у газэтах, яркі прыклад, а
правільней сказаць, колкі папрок
пашпартным беларусам, якія на
роднай мове двух слоўцаў звязалі
нармальна ня могуць. Ім длегчай на
дзямішцеўды завяраць сураз-
моўцу ў сваёй часнасці. Аы не пра
іх тамонка.

*Марына насылае мары на
Радзіму незабытых успамінаў.
У Беларусі, як свая, яна,
Куды паэтку хітры лёс закінуў.
Марына
Талент свой не марынуе,
Аж Муза
Поспях да яе раўнуе.
На толькі ў працы
Для душы аддушэня.
Марына зьбеларушана назмушана.*

Мамады смакаваў я марачнае віно, і не дано. Цяпер на схіле смакую толькі Марачкінава палатно, і энюў-такі не дано. Палотны Марачкіна, калі глядзіш на іх, і сумуюць, і жартуюць, і хітра падміргваюць, ківаючы палыцам на ўсіх удаахопаў. Яны жывыя. Бо сам мастра няўсеады ў пошукках, у змаганьні, але ўстойлівы ў сваіх перакананьнях. Ён увесь у вандароўках. Дано не зусім акрэсьлена: мастак вандруе ўсьвед за сваімі творамі, ці творы вандруюць за ім? Як бы там ні было, ім ня сумна й не самотна. А вандруюць мастак і творы па ўсім свеце. Было неяк вёз свае палотны Аляксей у Нямеччыну. На мытні чарга. Падышоў мытнік да машыны,

на багажніку
ўвязаны карціны.
Пыгае,
даккуль карціны.

Аляксей Марачкін

ны. Мастак адказвае: «З Трацякоўкі». Мытнік даведучана заўважае: «Па рамах бачу, што не з Трацякоўкі». У кожнага свой позірк на твор мастацтва. Аляксей Марачкін працуе не на рамы, а на душу. А яшчэ Аляксей умее ўтварыць слова — і вершы самі просяцца на волю.

Усё рухаецца, усё змяняецца. І калі ў свой час Аляксея жартам называлі дойч-Марачкін, бо шмат працаў ягонных купляда Нямеччына, дык зь пераходам на эўра новы эпітэт да мастра на падыходзе. Хай будзе эўра-Марачкін. Так болей маштабна.

А да мяне такія радкі Аляксею прыйшлі:

*Хай хмары валяцца,
Хай град, хай зром,
І нэндэзем ультраіёным, і нардом
Шчыруе Марачкін сабе ня ў шкоду.
Цяжэе кайстра майстра
Год ад году.
Праведце час надбытак Аляксея —
Дзе зерні ісьціны,
А дзе насі.*

Ваяваў. Пры штурме Берліна быў цяжка паранены ў нагу і застаўся інвалідам. У 1948 годзе арыштаваны ў Брэбінджане за спробу прадаць Дамскі Усход ад Уладзіславастоку да Чыты амэрыканцам. І парторт батальёну Мамыцінскі як ня месці начаваў на парашы ў турме. Габрэй, ды яшчэ без нагі, ня мог знайсці сабе месца на савецкіх нарах. Ордэны Айчыннай вайны І-й і 2-й ступені, Чырвоная Зоркі, мадаі не давалі права на камфортны начел. Калі наважыўся ў 1970-х гадах паехаць да Дзятцей у Ізраіль, мусіў падаць заяву аб выхадзе з шэрагаў кампартыі. У Савозе пісьменьнікаў на сходзе камуністы ня выкаччылі данацэхоўда. Падамі справу ў райкам, бо без выкаччэньня з партыі Мамыцінскі ня мог паехаць у Ізраіль. У райкаме таксама ўгаворвалі: як гэта франтавік, ардананосец хоча ў вырожжы сывет. Усё-такі ўгаварыў — выкаччылі. Зайшоўся Мамыцінскі да Навума Кісьайка і спытаўся, ці мае ён што вышці. Куваньну кіміпак і выдыхнуў: «Мір із геворэн трынг», што значыць — мне зрабілася лёгка.

Я шмаг перакадаў Мамыцінскага, Хайм быў частым госьдём у мяне дома ў Менску і ў Вушачы ў маей мамы. Жартавалі мы, бывала: «Як прыходзіць Дзядзька Хайм, сустракаем Аружыным хаем». Гэтыя радкі пісаліся на ад'езд Хайма Мамыцінскага:

*Быў камуністам верным дзядзька Хайм,
Канкрэтна трываліну абяцаньм расм.
Зонядчечны трыціноў дамоў з вайны
Пра камунізм дасціць такойна счы.
Ды ў роднай партыі суровы гнеў,
Яна ані даруе ашуканіцам.
На мыліцах адступітк не пасвеіу
Прадаць Дамскі Усход амэрыканіцам.*

А мог бы і за Добрыя прошы. Ды партыю не ашукаш, яна півная сваімі органами.

Хайм Мамыцінскі

Хайм Мамыцінскі да канца дзён заставаўся габрэйскім паэтам, пісаў на ідыш, калі бацьшыня габрэйскіх пісьменьнікаў добраахвотна-прымусыва забылася сваю мову. Гумар і задурытасць трымамі яго ў цяжкія хвіліны. Мамады Мамыцінскі прынёс у БелаПП (Беларуская асацшыцця праметарскіх пісьменьнікаў) ката зь белымі лапамі й заявіў: «Ніякі вы ўсе не БелаПП, вось сапраўдны белап». І пасадзіў ката на стол старшынні.

Андрэй Макаёнак

Андрэй Макаёнак быў самым касавым беларускім савецкім драматургам. Камедыі японія ставіліся на незвычайных сцэнах тэатраў савецкай імперыі. Гэта «Выбачайце, камі даска!», «Дзвоніха на арбіце», «Грыбунда» і іншыя. Палітрук у арміі, прапагандыст, камсамольскі і партыйны работнік, выпускнік рэспубліканскай партыйнай школы добра ведаў і нагураваўнае жыццё, і жыццё намэнклятурны, і апаратчыкаў. Быў дзёрзкім і незалежным. Любіў кампаніі, застоўды, любіў частаваць і нас, мамадзёйшых, і выдаома, пус-такішэнных. Пра Макаёнка казаў, што ён падзе прашыма. І часта мы з Караткевічам бегалі да Андрэя Макаёнка, камі, што называецца, трубы гарэлі.

І было так. Перахалілі мы ў шчодрата стайшата таварыша трохі прошай. І даразу, як кажучь у Вушачы, прошы найшні да раскошы. Мама. Мы зноў да Макаёнка. А ён кажа, што надакучыма яму ў ашчадную касухадзіць. І застаўся мы з Уаадзімерам з носам. А недапіты, як недабіты. І таму прыйшлі мне ў тамаву Радкі:

*І навадзіца сядвы казёнчы тым,
І разввеецца тыл грашчывтай раскошчы.
Макаёнак затомніцца томакі тым,
Што ў яго называў Караткевіч прошы.*

Ну, гэта пад недапахмененую руку. А так кожны па-свойму вьяльможны. Усім хоціць месца пад коўдраю савы. Яна ж засыціаецца штораз па-новаму.

Яўген

Ляцук

Шчасьлівы лёс зьвёў мяне з выдатным украінскім паэтам Яўгенам Лецюком. Парыўны, адкрыты, асцыдзіны. Распавёў мне Яўген вясёлы выпадак у так званыя застойныя часіны. Як ён троху зварухнуў застой. У Яўгена быў верш, які пачаў хадзіць у сьпісах. І надарылася нагода выступіць у школе КАБ, паэтаў кады паўтара дзясятка было. Яўгену дамі слова трэціму. Вырашыў прачытаць верш, каб дакладна запісаці. І пачаў:

*Я так не знаю сам себе,
Як знаюць хлопці з КАБ —
Мой біографі неўмомні.*

Болей нідзе ня чуў ён такіх воплескаў. Астапніх паэтаў, якія чыталі вершы пра партыю, пра Леніна ўжо ня чулі. Сапсаваў кайф аналіёрадам. А я Яўгену зарыфмаваў сваё захапленьне ім:

*Яўген трымае мой бязьмен,
Што ўздажвае і мён, і тмен,
І здрайцаў, і сумленніккаў,
І д'яб'лівых пляменніккаў.
Ніхто ня бачыў Лецюка
Ая КАБ ці ля ЦК.*

І не дачакаюцца.

АЛЕКС ЛЯГУМА

Праходзіла дэкада савецкай літаратуры ў Азэрбайджане. З размахам, пампэзна. Літаратурнае шоу. Чыталіся вершы, гучалі віншаваньні. Аרקестры, кветкі, багатыя застольні, багатасловыя тосты. Аўдыторыя болей вачыма ўспрымада выступоўцаў. Усіх не звільчыць, не запомніць. Паковыкі дэкада была ўсесаюзная, дык гучала ня толькі расейская мова, а й нацыйнальныя мовы для калярыту. Каб надаць маштабнасць дэкадзе, запрошаныя былі майстры пары зь іншых краінаў, у асноўным савецкай арыентацыі. Замежным тасьдям давайся пераказацьшы мадавыя, звабныя. Яны пераказалі, дай іх можна было, так бы мовіць, пераказадаць адпаведным чынам. Разгублены застаўся паэт з Афрыкі Алекс Лягума. Ён закончыў Літінстытут у Маскве і, зразумела, расейскую мову ведаў. А мне напісалася:

Расейская мова —
Збліжэньня аснова.
Расейская мова —
Вялікая сіла.
А ў світку здаляку
Абхотула зімова
І жарсвіці трапіччай
Агонь прывагасіла.

Алекс Лягума паслухаўся парады Маякоўскага:

Да будь я и негром преклонных годов,
и то без унынья и лени
я русский бы вучил только за то,
что им разговаривал Ленин.

Мададому паэту з Афрыкі расейская мова не дада заняцца мададой справай.

Ігар

Лучанок

Да зьдзіву шматтранны талент у Ігара Лучанка. І на выдатныя песьні, і на пасады, і на ўзнатароды й званьні. Як пінэр, заўсёды гатовы. Пра рухавасць і зухаватасць Лучанка пісаў я ў свой час:

*Не, Лучанок ня меў ляноты,
Усё, што мог, паклаў на ноты.
Адзін заняў пасады ўсе
І бранзабве накруyse.*

Была камісія ў стварэнні, ці дакладней кажучы, дзеся зашывярджэння тыму Беларусі. Прапаноўва- дзея ці «Мы выйдзем пчыльнымі радамі», ці «Ма- тутны Божка». Як ні намагаліся мы, кіраўнікі камісіі адхілілі абедзье прапановы. Я разумею, чаму. Сьвярбеа самім напісаць. Хоць тым павінен быць выпрабаваны часам, мець сваю біяграфію, а не пісацца пад чарповую ўдаў.

Думка мая пацвердзілася, калі аднойчы Лучанок патэлефанаваў мне й сказаў, што музыка тыму ў яго гатова. Я толькі дадаў, што ведаю, чые словы. Размова была кароткая.

Ігару Лучанку пісаў я шмат вітаньяў, было й та- кое:

*Кніць натхненне ў чыгунку.
Вядзецца гаспадарка мянава,
І тшучь тэксты Лучанку
Усе —
Ад Лукшы да Лук'янава.
Смаку менскаю траіску,
А песьню чуе па-расійску.*

І за псеўданімам нехта чадавеку схваліцца ад сва- ёй існасьці. Былае, што мяноўна псеўданім існасьць гэтую падкрэсьлена раскрывае.

Р а д з і с л а ў

Н ы ш л ы п а ц ы

Пэрт Радзіслаў Лапушын, нашчадны мянчук, жыве цяпер у Амерыцы ў Чыкага. Яшчэ вучыцца па лініі філалогіі і дае прыватныя ўрокі расейскай мовы. Расейская мова нядэтка даецца амэрыканцам. Асабліва сэнс не заўсягды даходзіць, бо іншае мысленне і жыццёвы ўклад. Так трыдцатипятигодны вучань-хадасцяк ня мог зразумець, у чым соль выразу «Не хачу вучыцца, а хачу жаніцца». У амэрыканцаў жаніцьба — высокая адказнасць. Яна бадай што найважнейшая і найсур’езнейшая справа. Дык вось вучань гэты думаў, думаў, а пасля заўсьміхаўся: «А, я зразумеў. Гэта значыць, не хачу вучыцца, а хачу трахацца». Амэрыканец наведваў Расею, і яго навучылі гэтаму слову. Магчыма, на практыцы. Яшчэ цяжэй давялося б Радзіславу данесьці сэнс такога афарызму: «Моется тот, кому денть чесатся». Гэта ўжо з вобласці мэнталітэту.

А сам Радзіслаў Лапушын, бымае, баяга анпальскія словы. Замест падноса (*trav*) просіць сьмецьце (*trash*). У кітайскім рэстаране замест відэа (*fork*) папрасіў моташку (*frog*), а яму аказалі, што мота-шак ня робяць.

Штогод прывяжжае Радзіслаў у Менск, каб не забыцца свайго, каб наталіцца карэннасьцю. Пасья нашых сустрачаў і расповедаў Радзіслава прыйшлі да мяне радкі:

У мовы кожнай

Канкрэтная ўмовы.

І каб да сэнсу даласці,

Мусці

На смак і на прывісмак

Праверыць словы,

Пакуль язык не прывісціш.

Ці ў цяхім Менску,

Ці ў тлумным Чыкага

Шануе слова

Увагу і павагу.

Няўседамы, дапытлівы,
 брыклівы, не майклівы, але не
 крывклівы, мадады гадамі й во-
 бразамі. Гэта Гаеб Лабадзэнка.
 Заўсягды на лініі агню бачнага й нябач-
 нага. Новаля зьмена беларускай ін-
 тэлігенцыі. Навучаўся ў нашым па-
 кутным Беларускім літэі й на-
 вучыўся добраму. Ён і паэт,
 і журналіст, і фотака-
 рэспандэнт. Шмат эв-
 азій і гаўсюль пасьпявае.
 З даведзінаў Вільні прывёз
 мне араўдынага салаўя — ад-
 пуджавашь, адганяшч чарцей, у сэнсе
 камуністаў. Сёдета па тэставай сыстэме
 прайшоў на аддзяленьне журна-
 лістыкі Бєлдзяржунівэрсытэту.
 Калі паведаміў пра гэта маці,
 яна пахваміла сына й ска-
 зала, што грошы, якія
 зьбіраўся для вучобы ў
 платнай ВНУ, можна
 пусьціць на рамонт кватэ-
 ры. Гаеб ужо з мададых гадоў,
 як бачым, дапамагае бацькам
 весьці гаспадарку. А мне радас-
 на, што на маіх вачох расьце сап-
 раўданы беларус, творца. Мададзют-
 каму сябру й гэтыя мае радкі надзеі й
 перасыдляроті:

Гаеб!
 Не звыкай да хваляб.
 Паэзія — хітры склет,
 Дзе лоба заблудзіцца
 І зроку, й кроку
 Безь ліхтара незастапага кляку.
 Характнар катрызны ў глыб.
 Сьмялей іх варочай, Гаеб.
 Сьгай і ў вышывіц, і ў глыб.
 Плавнуйся крывіцкіх глеб!

Гаеб Лабадзэнка

Патэнтваны доктар, зельнік, нашчадны крыўцікі
 вядзьмар Пётра Кухарскі верыць у крыўцікае сво-
 ва, у нашыя зьёкі. Бо ўсе лекі з агтэкі, заснаваныя
 на хіміі, ня лечаць, а каляць. Гэта спадар Пётра,
 сам урач, кажа: урачы існуюць дзя таго, каб па-
 доўжыць пакуты хворага. Абураецца, што ганяюць-
 ца за пігулкамі з замежнай травы, а на свае травы
 ўвагі не зьвяртаюць. Увесь сьвет цягнецца да нату-
 ральнага. А мы ўсе яшчэ ў паноне хіміі.

Вядзьмар любіць вострае слова, вясьвы жарг, на-
 ват крута пасолёны. Па-лекарску нашчадны
 ўсьміхаецца: ня мучаецца той, хто памёр, мучаюць-
 ца тыя, хто застаўся. Нікога ён не баіцца, апроча
 дантыстаў. Лекар лекара баіцца, аж пудыты страх
 траіцца. Сябру свайму й паратоўду пісаў шмат, у
 тым ліку й такое:

*Здўсёды ў вядзьмара Пятра
 Ёсць чым данасці да нутра,
 Ня помькі зьмкьвым напоем,
 Але й вясьвым даўгастоем.
 Вада ў рацэ,
 А ў лесе дрэвы,
 І лекар мусіць быць здаровы.*

Пётра Кухарскі

Аркадзъ Куляшоў

Аркадзъ Куляшоў нарадаўіся клясыкам. Ён давёў беларускі верш да калыччнае дасканаласці. Заглыблены ў сябе паэт не любіў трыбунычашь, акторнічашь, красавачца ў прызвычайномах. Прыкуты да слова вязень паэзіі працаваў да самазбытцця. Мамадая зьмена кідае паэту прасавецкія вершы. Ён напісаў верш «Камуністы», але так, што запомніўся. Бо нічога ня ўмеў рабіць абы-як, па прындцыпу — абы з рук, а на ногі само звадццця. А іншыя на пуды важымі вершы пра партыю, пра камуністаў, а ніводзін не запомніўся нікому. Аркадзъ Куляшоў як бы раз адбыў прымусовую працу, каб болей да яе не вяртацца. Дарэчы, у «Баядзе пра камсамольскі бінет» ёсьць падспудная антысавецчына: «жыць застанесься, жыцьціё даражэй». І куляшоўская паэма «Хамудіюс» пра Кастуся Каліноўскага будзіла сьвядомасьць.

Аркадзъ Куляшоў ня гнаўся за пасадамі. І любіў вяседа расставесьці пра Паўла Кавалёва, стакойна-га чадавека, якога пільменнікам зрабіла сыстэма. Гэта Кавалёў шчыра прызнаўся: «Працаваць мне ўжо цяжка, але міністрам бы яшчэ пабыў». Куляшоў заўсягда працаваўся, а вось міністрам пабыць не хапелася нікоі.

*У клясыку, як куля, ішоў,
І слабай быў прызнаны рана.
Прамерву імях да акіяна
Ад «Грознай нушчы» Куляшоў.
Чыноў не заўважаў знарок,
Бо ўтэўненасць была ў Аркадзя, —
Як на патэльны піражок,
Паэт сьвянццця на пасадзе.*

Застаўся мірыка Аркадзя Куляшова, паэмы, перакаады. А ад шмат якіх паэтаў, абвешчаных пасадамі, і напаміну не застаўся. Кожнаму свая — каму вуда, каму пугаўе.

Кандрат Крапіва

Усе званні, узагагароды, праміі, якія толькі былі ў камуністаў, Кандрат Крапіва атрымаў. Арамагтур, сатвырык, публіцыст, вучоны. Ня буда пералічваць іх сь. Байкі былі ў школьных праграмах; у іх гань баваў Крапіва ўсё, што перашкаджада пабудове камунізму. З публіцыстыкі прывяду толькі загало- вая артыкулау 1937 года: «Вырожка імяны раз- біты». Як вучоны славуты тлумачэньнем реніяльнай працы Стаіна «Марксізм і пьтанні мовазнаў- ства». Адно з дасьледаваньняў так і называлася — «Працы ІВ.Стаіна ў галіне мовазнаўства і задачы беаарускай савецкай літаратуры». Асабліва паста- раўся Крапіва ў слоўніках, зрасейваючы мову. Быў сатвырык Крапіва і лірыкам, адны назовы вершаў гавораць пра тонкі лірызм: «Разіме і правадыру» (1938), «Таварышту Стаіну» (1939), «Падзяка Стаіну» (1940), «Песьня пра Стаіна» (1946). Казалі, што ў свой час Панамарэнка паклікаў ад- даных партыі творцаў пяра і паведаміў, што есьць магчымасць некалькіх псьменьнікаў выпнуць са стаініскіх курортаў. І тады праўчаў голас сатвыр- ка Крапівы: «Як сядзелі, няхай так і сядзіць». І Панамарэнка змоўк. Канкрэтны тумар, ад якога патыхада холадам, як і ад самога Кандрата Крапівы Яму й складіся радкі з адпаведным настроем:

*Быў камуністам з галды да ног.
І стаіністам з ног да галды.
І на расейскі лад, як толькі мог,
Гнуў мову,
Засужаў ішч рукады.
Крывішкі дух трымаўся ледзь жывы
У слоўніку Кандрата Крапівы.*

І вытрымаў. І выжыў. І жыўе.

Барыс Кіт

Думка шчырага
 беларуса ўзняла
 ў бясконцасьць
 касьмічную ракету.
 Барыс Кіт вынайшаў
 формулу ракетнага па-
 ліва. Жывучы ў меж-
 жы, не забыўся найвадат-
 нейшы вучоны роднай мо-
 вы, не пазбыўся каранёў сва-
 іх крывіцкіх. Я шчасьлівы,
 што завочна знаёмы з Барысам
 Кітом. Пазнаёміў нас сам Васіль
 Быкаў. У Нямеччыне Кіт быў Васи-
 лёвым спягудам, сурземоўдам, ад-
 надушдам. Аж да сораму не дярпіцца
 мне паганарыцца, што Барыс Кіт па-
 хваляў маю інтуіцыю, мне сказаў пра
 гэта Васіль Быкаў. Як роднага, гучаў мне
 тонас Кіта. Гонас глыбінна-крывіцкі, які
 траба саухаць душою. І вось на нядаўняй
 прэзэнтацыі кнігі «Быкаў на Свабодзе» зноў
 пачуў я родны тонас. Пісаў я верш Барысу Кіту
 сур'ёзны. Але захацелася паслаць вясёлыя радкі
 в я л і к а м у б е л а р у с у :

*Як ні сягне высока тмах,
 Ляцеціме ў гняздо нанаі.
 Замля стаіць на трох кітах.
 Адзін з кітоў —
 Стадар Барыс.*

Уладзімер

Уладзімер Караткевіч. Гэта
дзіця з вачыма празарнаўдзя.
Непасрэдны, натуральны,
не прыдуманы самім сабой,
ён быў на «ты» з гісторыяй.
Ён адчуваў глыбокія карані
свайго роду, карані
крывічоў. Ён маўся за
Беларусь. Ачышчаў абраз
Беларусі ад паклёпаў, ад
зьяняваў, ад пылу й
куродыму чужакоў.
Уладзімер Караткевіч
пачуваў сябе панавіта.
Фантазія ў сьветлага анёла
нашчы была незацугляная.

Аднойчы пасыла добрага застоўля
Ўладзімер паведамліў мне: «А
заснавальнік роду Раманавых Іван
Кабьла быў конюхам у майго дзёда».
Ня дужка саухмяным языком я
заўважыў, што ў 1913 годзе было
трохсотгоўдзе дому Раманавых.
Сябра ня стаў слухаць мой сумнеў і
ўдакладніў: «Камі ня ў дзёда, дык у
прадзёда А, наогул, гісторыі ты ня
ведаш»». У апошнім доўдзе была
праўда. Мне нічога не заставалася, як
запрэгчы рыфму:

*Гарластывя ў нас ёсць хвалевічы,
Намезла ў хітаньні шпаны.
Але цягацца з Караткевічам
Ва ўсіх кароткія штаны!*

Караткевіч

Агесь Камоцкі

Слава — непрадказаль-

ная пані. Сама выбірае сваіх па-

клоньнікаў, ці, калі можна так ска-

заць, прысаўнікаў. Яна йдзе ўперадзе, да-

ючы панец, вядома, ня ўсім дагнаць яе.

Агесь Камоцкі бард, пазт, фідэаф па адукцыі,
не нахабна, але ўпеўнена кідае вока на славу, і
яна адчувае гэта.

Недзе ў канцы 80-х гадоў цяпер ужо мінулага ста-
годзьдзя паехаў Агесь у Польшчу. Як барда яно ўжо
тут ведаі, але жыўцом ня бачылі. На вакзале суст-
рэў Камоцкага ягоны сябра Багдан Сіманенка —
мажкны, фактурны, лічы як два Агесі. Ён узаяўся пад-
несьці бардаву гітару. І ўсе прымаі Багдана за Агес-
ся. Багдан і пачуваўся Агесем, хіба што аўтограф
не даваў. І толькі калі на сцэну ўзышоў Камоцкі,
зразумелі, хто ёсьць хто.

Камоцкі аддаў даніну Бахусу, і цяпер з моцных
напойў у яго адна гарбата. Таму аднойчы Васіль
Быкаў зь цёткай усьмешкай казаў: «Аобры чада-
век Агесь Камоцкі. Але калі б ён яшчэ піў, яму б
цраны не было». Гэта жарг. А наогуда Васіль Быкаў
любіў слухаць Агесья. Мне тогас Агесья гучыць па-
крыўдліку і ўзнёса і родна. Пісаў я для пранікнё-
нага барда й рамансы, і псалмы, і такія ўсьмешы-
стыя радкі:

Слава — разьвядзёнка малада,

Любіць прывітаваць да маладых,

Асабліва да катрызных тых,

Хто яе нібы не заўважае.

Толькі ані ўдзень, ані ўначы.

Ад яе Агесю не ўцячы.

Слава ведае,

Чаго ён варт —

І шляхетны, і прывольны бард.

Кася скончыла пістарычны факультэт і падарася ў аспірантуру. Ні кандыдатам, ні доктарам пістарычнае навукі ня стада. На шматку да вяршыняў навуковых званяўняў узьнік Амесь. І Кася прапела аспірантуру й сваю кандыдацкую. І так сьпеяіся Кася й Амесь, што сталі жонкай і мужам. Кася падарыла Амесь дачку, а ён даў ёй сваё прозьвішча. Лірычны бартэр. Кася Камоцкая рашуча рушыла ў рок-музыку. Усе тытувы, якія толькі былі ў беларускім року, дастаіся Касі Камоцкай. Да шматхатнага прозьвішча вельмі ўжо дапасаваліся тытул Касі — рок-князеўна. Амесь недарэмна называе Касю Ваяніцкай Церашковай беларускага року. Доўга разам сьпявалі Кася й Амесь. Але цяпер кожны мае самастойна. І трэба прызнаць, болей чым прыстойна — выдатна. Згадваецца беларуская народная песьня: «Раней мы кахаліся, як дастаўкі ў страесе». Страха крывіцкае песьні ахінае іх, засадняе ад халодных выгтроў недаверу й зайздрысьці.

З Амесею Камоцкім у мяне творчае супрацоўніцтва. А Касі мае радкі прыязны:

Кася Камоцкая

*Перад канцэртамі Камоцкай Касі
Чага вухканиа ў білетнай касе.
Вучыла Кася
Беларускі рок
Рабіць утэўнена свой першы крок.
І навучыла. Бо настаўніца таенавіга!*

Камі́л Камал

Мастак, скульптар,
фінэзаф Камі́л Камал працуе
штодзённа пне́нна. Цікава, што
даслаоўна «Камі́л Камал» пераклада-
ецца як «даскананая даскананасць». І гэта
дакладна. Камі́л меней за ўсё думае пра
славу, бо любіць справу. Творца — чада-
век вясёлы. І зь ім бываюць вясёлыя
задарэнні.

Да прыкладу. Два гады працаваў над
3,5-мэтровай скульптурай «Дрэва
жыцця» з бронзы. Сёлетняй вясной
дабылося адкрыццё фантана ў раёне
Трактарнага заводу. Выступалі ўсе, а
скульптару слова даць забыліся.

Быў выпатак, камі рабілася сумесная выста-
ва некалькіх мастакоў. Камі́л ня змог
прыйсці на адкрыццё. Празь дзень прый-
шоў, а ягоня пяць працаў сябры схавалі ў
шафу. Ніякай баяміся, што іх могуць ук-
расьці наведвальнікі. Тэтак высока зацанілі.
Майстру, а па-ўсходняму ўстоду, напісаліся ў
мяне сяброўскія радкі:

У стадыю ад гордых скал

Характар атрымаў Камал.

Як трэба,

Можа ўстод Камі́л

Плячом надперці небасхіл.

Ён так задуман,

Каб хата

На ўсё няўрвысвеніка Камала.

І хапае!

Сам мамады, быў

бацькам мамадых паэ-
таў у 50—60 гадах таго ста-
годзьдзя Іван Калесьнік, літкан-
сулытант газеты «Чырвоная змена».

І сам вучыўся пісаць, і нас вучыў. Да
спраты рэальнасьці закаханы ў паэзію
Іван пчыфра радаваўся кожнаму новаму па-
чаткоўду, падахвачваў яго, падміваў алей у
кволую дымпадку намераў. Шумна і ўзвнёса
праходзілі паседжаньні літаб’яднаньня пры
«Чырвонцы», якія часьдзяком працягваліся ў
кавярні. Болей сподзеву, чымся наўнасьці,
было ў папёўды:

Нас не дагоніш на троххтонцы.

Сухімі вьвідзем мы з вадв.

І мы ў «Чырвонцы» куем чырвонцы,

Паўсотні цянем са «Зьвязды».

І ў шасьцідзясятых гадах усё яшчэ ся-
дзеў у нас страх, па спадыне перай-
шоўшы ад ацалеваых бацькоў. За-
мочваем мы з Іванам нейкую
публікацыю ў рэстаране
«Нёман». Раптам

узбліск асьвятляе

звечарэвы змрок. Іван

падохопіваецца й спалохана

бязьць да афіцьянткі: «Хто нас

фатаграфуе?» Тая стакойна ўсьміха-

ецца: «Гэта трамвай душой б’ісьнуў...»

Пра Івана Калесьніка складаліся ў мяне й
такія радкі:

Ён ад пазьвочнай працы

Насядзеў мазоль на срацы.

Закатцеў, нібы чалесьнік,

Дарагі Іван Калесьнік.

Працаваў паэт у традыцыйнай манеры. Таму
і ўсьміхнуліся вясеа радкі:

Калесьнік радасны, як дзіця.

Абед святачны закахвае жонцы

Да двадцятгодзьдзя з дня адкрыцьця

Рыфмы сонца — бясконца.

Іван Калесьнік

Зануда. Маладзіцы звычайна сьмягоуда, што яму прасьцей даць, чым саухаць яго. Але зануды бываюць рознага разьліву.

Мой зьмяляк, як у нас кажучь, вушацкі малец Сяргей Законьнікаў — шчымымы дырык і палкі публіцыст. Калі працаваў рэдактарам часопісу «Полымя», таксама занудам зваўся супрацоўнікамі. Дужка ўедаміва чытаў усё матэрыялы ў нумар. Быў такі вясёлы выпідак. У друк падрыхтавалі аповесць Аляксея Карпюка. Чыгталі ўсе, ад намесьніка рэдактара, сакратара, стыліста, карэктараў, але ніхто не заўважыў, што адзін з герояў аповесці ўтапіўся ў моры, а праз трыццаць старонак уставаў і жыў да канца твору.

Вонкава летуценны, замроены паэт мае востры засяроджаны позырк. Ён бачыць усё хібы калхознага сацыялізму. Навыдэт бачыць прадажнікаў, запабежнікаў. Папрацаваўшы ў свой час у ЦК, на дух не выносіць намэнклятуру ўсіх колердаў. Сам ня сыпіць у шапку ды ім не дае. Гэтыя радкі пра трапяткога і, як у нас казалі дома, ядкага на зуб паэта:

Сяргей Законьнікаў

І ў ЦК працаваў —
Чакавкам застаўся.
З ходу кінуты ў «Полымя» —
І не заарэў.
Да Законьнікава
Не прывітала лухта ўся.
Цэмя не пераарэў
Звышдэйны стэрэў.

«Полымя» загартавала так, што й
тапелыдаў вымоўміваў.

У тым стагодзьдзі запыталіся ў мяне падчас аднае сустрэчы студэнтты, як гляджу я на творчасьць Аляксея Аўдарава. Тады яшчэ толькі пачынаўся Аляксей як драматург. Аказаліся, што па касавых зборах дагоніць ён Андэрэя Максёнка, а час пакажа астатняе. І маё прадказаньне ў асноўным спраўдзілася. Цяпер слова за часам. Ня ведаю, як дачыць сябе Аляксей — скончаным клясыкам ці яшчэ не дэрэштты ўбранзавелым. Але часам распаўдае пра сябе з хітраваттай усьмешкай.

Папавымі яны сябрынай на двух маторных чоўнах па Нёмане. Недазе на паўдарозе матор аднало чоўна заглах. Сябры прыстані да берату, каб задыць нейкія запчасткі, а Аляксею даручылі веславаць і вадачыць за сабой сапсутты човен. Ды Нёман так панёс чоўны, што вясляр выпусьціў вёсла. Нёман зрабіў дугу й вынес чоўны на тое месца, зь якога адпавядалі. Рыбак убачыў чаўнара й гукнае: «Дык гэта ж драматург Аўдараў!» Аляксей зьдзівіўся, адкуль яго спазнаў рыбак. Гэта ж рыбак рыбака бачыць заадэк, але не драматурга. Потым выявілася, што сябры накізвалі рыбаку, што будзе павісьці драматург Аўдараў. Слава можа быць і сур'езнай, і вясёлай да кетнівасьці. А Аўдараў ня сыціць у шапку, рушніца, каб слава ставілася да яго на поўным сур'езе.

*Убачыў трэцівіну на дне застою,
І быў абляўрэчаны за тое.*

*Ды, нэўна, ўцямна стала Аляксею,
Што з часам н'еса вострая турне.*

*І свой тэатр стварыў на лад вайсковы.
А ў ім, вядома, ён не шараговы.*

Аляксей Дудараў

Лігасьць ленінска-сталінскага рэжыму прадулмаж-
вада замену сьміротнае кары на 25 гадоў зняво-
ленья. Уладзімер Дубоўка — зорка першай
ведчыні на небасхіме паззі 1920-х гадоў — адру-
каў, як некалі казалі, ад званка да званка калі 27
гадоў, не па карце вывучаючы самыя глухія й са-
мыя адродзеныя вуглы «ёдиной и недремимой» са-
ведкай імперыі. Трэба адродзіць належнае нюху
чэкістаў — ведамі, дзе сапраўдны талент, дзе патэн-
цыйны геній нацыі, выніпчыці самых лепшых.

Гэта інтэлектуальнае, інтэлігентнае бацьпавікі даверылі
працу ў тайзе. Вось толькі некалькі ўрыўкаў з апа-
вяданьняў. «Жыў на Далекім Усходзе. Традыяў з
тайгі бярвеньне на тартак...» «На адной сьядзібе мы
з жонкаю выкарывалі больш сотні пнёў...» І пась-
ля рэабілітацыі ў Менск не вярнуўся, бо жывыя
былі тыя, хто пісаў даносы, іжэсьведчыў.

Да гэтага часу нікавата пачувваю сябе, калі ў 1964
годзе ўдзельнікам нарады мамадых наведаўся я да
Ўладзімера Дубоўкі ў ягоную маскоўскую кватэру
ў Чаромушкіх. Мамады, упэўнены, што вяртаньня
да старога ня будзе, прунтоўна падпіты, нёс я не-
сусьведцу, крытыкаваў і старыя, і новыя парадкі,
сыстэму. Сьмелы, як заяц. Шаноўны паэт неахвот-
на падтрымліваў мяне, як цяпер разуумею, па інэр-
цыі, баючыся правакацыі. Запомнілася мне, што
гаспадар на выпадак падсадухоўваньня запінаў ра-
зэткі гадзшамі. Ды, багачы, што й гарэлка мяне ня
тушыць, падараваў мне рэакаснае выданьне —
двухтомнік Канюева. Хадыма легенда, што паэт пры-
вёз з сабою сталярскі рыштуняк. На магчымае бу-
дучае.

Уладзімер Дубоўка да гэтага часу фактычна не рэ-
абілітаваны. У свой час у выдавецтве «Мастацкая
літаратура» я папрасіў супрацоўніка Нацыяналь-
най бібліятэкі падрыхтаваць чатырохтомнік паз-
та. І дасюль глуха. Як са зборам твораў Васілія Бы-
кава. Сумнаватай дзіркай пятаханоць мае радкі:

Вяпрыска з Радзімы журбу прывязе.
Пабліскае мамадзіткава надкоўка.
Будуе хату сабе ў тайзе
Беларускі Авідый — Дубоўка.
Надзея з гадоў мамадосці ідзе.
Забезпечыцца ў барадзе.

В а д з і м Г р у д з ь к о

Асноўная ягоная прафэсія — праца. Афіцыйна прадаваў у газэтах, у БелТА. Закончаны жылдзяноб у студэнтскія гады і ў манахах пахадаў. А было так Паехаў Ваdзім Грудзько на практыку на Байкам. Пасяміні ў інтэрнаце геалігінана факультэту Іркуцкага ўнівэрсытэту. Па вечарах практыкант запальваў у сваім пакойчыку свечку, завараў кубак гарбаты й пісаў нарысы ды рэпартажы. Трэба дадаць, што на летні час адпускаў як не да паяса бараду. Сядзіць аднойчы Ваdзім за працай і чусе няпэўныя крокі, адварочваецца, а на яго глядзіць студэнт. Ваdзім басавіта й пытаецца: «Што цябе прывяло да мяне, сын мой?» Адаведа на праз колыкі хвідін прыбега дзясяткі два студэнтаў глядзець на манаха. Такім воль манахам пабыў Грудзько. Аб'ехаў свает з прысьветкам, але ўсе ягонныя захалежны перамаглі кралявіды беварускага краю. Толькі што выйшаў незвычайны том фотапаазіі. Мыноўна паазіі. Бо альбом «Край» Ваdзіма Грудзька трэба чытаць, а ня проста глядзець. Аумка й пачудьдэ перапламліся ў незвычайнай кнізе. Паўтараю: яна называецца «Край».

*Бярэцца Грудзько
Як ня ў з'яруджкі з м'янам.
У працы ён звык
Быць канкрэтна шалёным.
Фартуна за нос не занадта вадзіла,
Стамілася хітравыкі строіць старая.
І перамагла працялоба Ваdзіма
Краса натуравная роднага Краю.*

Анатоля Грачанікаў. Паэт, актывіст, кіраўнік, пьеры сябра. На ўсё хапаа яго. Высокі, скалапрофільны, няўрымсьлівы. Да яго цягнуліся, хінуліся асабліва дзюўчаты. Працаваў у апарате Саюзу пісьменьнікаў, на камсамольскіх пасадах. У дзюво-чай аўдыторыі пасьмя Грачанікава выступаліь было пражкавата.

Быў Анатоля Грачанікаў і рэдактарам часопісу «Малодсьць». Тады й скламіся ў мяне радкі:

Як рэдактар «Малодсьці»

Малодое мае шмосьці,

Што «Грыбной парой» у лесе

Аддведнай рыфмай лесе.

Дзін са зборнікаў паззі Грачанікава меў назой «Грыбная пара».

А камі Анатоля прызначылі рэдактарам часопісу «Вясёлка», я віншаваў яго такімі радкамі:

Грачанікаў з канкрэтных дзювоў

Усіх на аглабю бярэ даўгую.

Ён нарабіў стачатку чытачоў,

Цяпер для іх часопіс рэдагуе.

І добра рэдагаваў. І добра рэагаваў на віншаваньне.

Акадэмік. За савецкім часам гэтае званьне пільменнікам дазваляе ў асноўным за вернасьцю партыі і ўраду. Згядваецца, як ужо ў перабудаваныя прэрыяда праходзілі Ані расейскай літэратуры ў Беарусі. Намесьнік старшыні Савету міністраў Сьняжкова знаёміць маскоўскіх гасьцей з нашымі тытулавікамі: «Акадэмік Навуменка». І Ўладзімер Каспроў з ходу: «Что такое академик? Старый хрен на куче денег». Гэта да слова прыйшлося. А ўгатаць мне хочацца акадэміка Пятра Глебкі.

Са школы запомніліся сваёй незразумеласьцю радкі зь верша Глебкі пра клятву Сталіна над труной Леніна: «Павылі мяне, сіда кааса, над гавовамі паўшых ніц». Гэта кшталту: і зноў акула імпрэрыялізму разьлімае сваю кракадзілаву папчу.

Яшчэ да прызёду майго ў Менск чуў ад мамы й ад местачкоўцаў: «А гэны вылез з машыны перад рэстаранам, чырвоны, як бурак. А пашпч увесь як цядыты пажкавалі. Няўжо так праціўся, што модазката пашпч сабе купіць ня мог?» Глебка назначаўся было дэпутатам ад нашае акругі. І пашпч быў амэрыканскі. Міністар замежных справаў БССР Кісялёў любіў браць з сабой Глебкі, бо той мог начамаі сьдзецць, гуляючы ў карты, за адпаведнай дозай капіталістычнага галавабойнага напюю.

Верны партыі камуністаў быў акадэмік Глебка. Камі ў выдавецтве рыхтавалі да друку ягонны дзённік, там было шчырае абурэньне, што модадзь заражана на напыяналізмам. Адно ўсё-такі мне падабадася ў Глебкі, гэта бездакорнае вымаўленьне. І такія мае радкі акадэміку:

*Партыя брама над уцеленная кувло
Таго,
Хто ейнае ўзносіў найменьне.
Хочь з адкрыццяямі надгукывалі
Пусцегла кувло,
Замое ў акадэміка Глебкі было
Прабівнае прамаўленьне.*

І на тым дзакчуі!

Пятро Глебка

Георгі Вылчаў

Зь сямідзясятых гадоў мінулага старогазьдзя бываў у мяне дома і ў Менску і ў Вушачы баўгарскі паэт і эсэіст Георгі Вылчаў. Кажу «мінулага старогазьдзя», а самому нелік ніякавата, нібыта два старогазьдзі жыўу. Дый яно сапраўды адгэтуль жыўу ў тым старогазьдзі, дакмадней, тым старогазьдзем. Бо яно было мадаое. А таму бодей высёае.

Дык вось пра Георгія Вылчава ўгадка. Ён напісаў кнігу пра Беларусь, у прыватнасьці, пазму пра Вушачыну. Мне давлюся перакладаць і пазму й вершы.

Безумоўна, ня толькі мы пісалі й перакладзі вершы, але й прымазі ўдзел у саборніцтве баўгарскіх і беларускіх напояў ад каньяку, віна да самагонкі й бражкі. Падчас аднаго такога саборніцтва вучызі Георгія сыпяваць беларускія народныя песні. Адна ў яго атрымлівадася пацешна. Гэта «Капаў, капаў крўнічаньку». І гучала так:

ГО8

*Ой, жал непамаду,
Алобіў дзеўчыну змаду,
Алобіў ды ня ўзяў.
Ой, жал, жал.*

Яно й праўда, мяккі знак тут лішні, калі моцнае жадацьне.

І зарыфмаваў я гэтае выкананьне:

*Госць баўгарскі ведаў з мамадосьці,
Цьвёрдасць
Мае ў нэўнай справе смак.
Як і ў рэзамоцві, ў мілосьці
На канцы ня треба мяккі знак.*

З гдамі прыходжу да старой ісьціны: канец цьвёрды дае рэкорды.

ГО9

А н а т о л ь

Вялюгін — леген-
дарны сваямі прыго-
дамі, асабліва пасья
шчырай размовы з Бахусам,
быў майстра ўзрушаната й
гранёнага радка. Камя двух дзе-
сяцігодзьдзяў узначальваў аддзед
паэзіі часопісу «Полымя». Гэта ён
быў апекунном прадага выграо беда-
рускіх паэтаў ад Караткевіча да Няк-
лєва. Аакрываў таленавітых паэтак.
Гэта, намякаючы на Веру Вярбу, казаяі,
што ёсьць песьня «А ў Тоі Вярба».

Тут хочацца прыгадаць, што ўладзімер Ка-
раткевіч паслаў было свае вершы Кандрагу
Кратіве, які параіў не займацца паэзіяй, а біць
камяні.

Анатоль Вялюгіна паваякамі ўсе. А ён адно
ўсьміхаўся: «На мне, як на сабакі, правяраюць
паэзію».

З сур'ёзнай адэнкай творчасці майстра вязада-
ся й такая ўсьмешка:

*Як дуб, ён і дужы, і стойкі.
На кожнаму цясоне руку.
І ўсе пэнтэсь, як сойкі,
На ніжнім сьвэдзлі сжу...*

Анатоль Вялюгін

Да сваёй самаўйнай песьні Зьміцер Вайццюшкевіч ня йшоў, а мяцеў апантана і ўпэўнена. Спачатку йграў у гурце «Падаш». Але не ў натурны Зьміцера камусяці падыграваць, ён любіць быць самаімным — такім, як ёсьць. Зь Веранікай стварыў гурт «Крыві». Ады ўрэшце стаўся самім сабою. Сам піша песьні, сам выконвае, а дапамагае пану Зьміцэру «WZ оркестра». Аобры розгадае меў альбом «Паравіны году» на словы Алеся Камоўскага.

Бара з барадам паразумеміся.
 Думкі ў Зьміцера разьбігаюць
 ца ад словаў і малаўяў, а
 вочы ад натхняваньці.
 Нават быў такі вясеўны
 выпадак. Сабралася бя-
 седа: сем азьдучат, сем
 хлапцоў, а ўсе хлоп-
 цы Зьміцеры. Тут
 ужо азьдучаты
 разгубіліся,
 якога Зьміце-
 ра каліцаць
 на болей
 кантакт-
 нуо бя-
 сеау.

Зьміцер Вайццюшкевіч

Да Зьміцера цяжка дазваніцца па звычайным тэлефоне — заўсягда ў паезьДзінах зь нераздучнай песьняй. Паклоньніцы адмоўліваюць скрытнага й няудоўнага хіба па мабільных тэлефонах. Гэта ўжо іхні клопат. Напісаў Вайццюшкевіч колыкі песьняў і на мае словы. А я маэстру прыдумаў вітаньне:

*Ён у трубы роспачы ня трубіць,
 У душы надзею перахоўвае.*

*Зьміцер любіць смачна
 прывітаваць*

Песьню

І паклоньніцу царгоўню,

Не з вадюо чару асучыць,

Каб пажар хаценья

прывітаваць.

Няхай гарыць гэны
 пажар, няхай ня
 хрыпне голас
 Зьміцера, ня-
 хай хапае яно
 на ўсіх і на
 ўсе!

Зь яго самога можна рабіць графічныя партрэты й караеў, і гетманаў, і пасьпяховых замандыаў.

Аны выкрутасістыя вусы не пакінуць у спакоі ні паненку, ні пани. Настарытйна шляхетны мастак на ўсе рукі спэц. Уладзімер Вішнеўскі вядомы даёка ў сьвеце сваймі графічнымі палотнамі, на якіх жыве наша славутая даўніна, волаты крывіцкага духу. Уладзімер Вішнеўскі — шляхетны бепарус ад пайўнай думкі да кончыкаў вусаў.

Сёгэта як дацэнт катэары графікі Бепарускай мастацкай акадэміі павёз ён студаэнтаў на працтыку ў Горадно. І паспрабаваў сваю ўааду над каменем. У майстарню прывёз шэсьць каменных выгваў. А ў аўтобусе ў Горадні за тое, што размаўляў па-бепаруску, кантраеўршай быў аблаены бэнеэфандам. Уладзімер адказаў, што ён належаць да рэгата руху, але чымся крычаць на БНФ, лепей наааазіць графік руху аўтобусай: «У мяне, — сказаў Уладзімер, — графік на ўсё, і ён працуе спраўна».

Уладзімеру Вішнеўскаму нікія і дааалгітныя кантраеўры ня змогуць перашкодзіць бачыць бепаруску пісторыно незааежна.

Панавітты, бусавітты графік

Мае на штодзень

Канкрэтны графік —

І калі паром араць лісты,

І калі паненкамі напхняцца.

Поўная прывабнай нежнаты

І над сонцам,

І над поўнай праца.

Пан Вішнеўскі,

Падкруціўшы вус,

Ведае, дзе сааадзейшчы кул.

Яно чым маааааэй, тым саааааэй.

У л а д з і м е р Вішнеўскі

Вірту́ез, жанглёр, вытанчаны майстра паэзіі Ан-
рэй Вазьнясенскі спарадаў безьліч пераймальнікаў,
прыхільнікаў, захалменцаў. Любіў Бедарусь, быў ча-
стым госьцем у нас. Я пераказаў зборнік ягонаай
паэзіі. Трэба было бачыць і чуць, як ён чытаў сябе
па-бедаруску. З багавейнасьцю ставіўся да Васіля
Быкава. Васіль даніў паэзію Андрэя. Звычайна для
настрою я чытаў Андрэю вушцачку дазіячую
дзьвяліку:

*Андрэй, не дурэй,
Не дзярвы сарочкі.
Ня ты праў,
Ня ты ткаў —
Хадорыны дочки.*

А Н Д Р Э Я
Вазьнясенскі

А больш сур'езна пісаў свайму сябру:

*Усіх прываблівае німб,
Трымацённе вясці рэй.
Як гуны, валыць на Алім,
Аы ля дэв'ярэй
Стаіць Андрэй.
У Вазьнясенскага ключы,
На ўсіх тускае,
Хоць крывіч!*

Рэй у паэзіі Андрэй веў годна й няскванна.

Рыгор Бярозкін быў адменным крытыкам, паэтам, перакладчыкам. Да слова Бярозкіна прыслухоўваліся, японала слова баяліся. Востры на язык крытык даваў трапныя характарыстыкі, як этыкеткі на моцныя напоі квеіў. Двойчы сядзеў у стадінскіх ляперах. Але з гумарам нідзе не расставяўся.

Аднаго паэта празваў Хрыстопор Калун. Альбо кажаў: «Пяўным крытыкам уяўляецца, што паэт-трыбун і сьпіць у трыбуне». Як бы пераказваў твор папуарнага пісьменьніка, на поўным сур'ёзе: «Раманіст, узьдшы сэрца ў дамонь, як транату, заплочывае вочы й кідаецца на азот, а дагуль куры-фур-фур-фур...»

Пра партызанскую героіку распавядаўне нібыта Рыгора Няхая: «Сяджу ў стозе сена. Вакода немцы. Выпіць хочацца, а ў кішэні ні рубля...» Ні кроку не ступаў Рыгор Бярозкін безь вясёлага слова.

Аднаго нэрвовата паэта й перакладчыка ён назваў «сталохань рэвалюцыянэр».

Як самыя грунтоўныя й дасьведчанья застаіся кнігі крытыкі Рыгора Бярозкіна. Шмат паэтаў і праявікаў узячына помняць Бярозкіна, бо ён іх заўважыў і падтрымаў.

Да мяне прыйшлі такія радкі:

*Наўзгатабе свежыя розі на
Марнатраўцаў пагерь у Бярозкіна.
Балабонцаў з нэўдабонцаў
У хаяды гоніць сын Саламонаў.*

Добры такі статэк запнаў.

Рыгор

Бярозкін

Лукаш Бэндэ. Руплівец у даносах, паклёпах, ад нараджэння меў прозвішча Бонда. Гэта, як мне чуецца, штосьці кшталту кадкі, бочкі. А захацелася мэтанакіраванага прозвішча — і стаў Бонда Бэндам. Абрэвіятура ад «Бей націонал-дэмократав», карацей, нацдэмаў.

І калі я перакладаў «Ветрык, вей!» Яна Райніса, у саюўніку ўбачыў слова «rende» — у латыскае мове ў яно адно значэнне: «кат». Сапраўды, Бог шэльму меціць.

Памятаецца, як у выдавецтва «Мастацкая літэратура», дзе я прадаваў маюды і парыўны, рана-рана зайшоў нехта і назваўся Бэндэ. Як цень 1937 году, мяне скаданула. У рэдакцыі яшчэ нікога не было. І такой заўся мне цэлы, так званай дзінючксай. Прыйшоўшы ў сябе, я напісаў:

— Die Stinde ist zu Ende,
 Ня ўсё зрабіў, што мог, —
 Скажаў са злосьцю Бэндэ,
 І лэй у лэй...

ЛУКАШ БЭНДЭ

121

Г е н а д з ь Б ы к а ў

Прафсаюзы — шкода камунізму. Пад тэты лёзунг
мы, маадыя франдысты, некалі нават танчылі.
А, наогул, за савецкім часам лёзунг сур'ёзна аб-
стаўдзўся. Аы з тэгае школы, як з таго раю, ня
выйшла нічагутанькі.

Генадзь Быкаў ўзначальвае Свабодны праф-
саюз Беларусі. Ходзь прафсаюзы вольныя,
яны, як і іхні лідэр, ня вольныя ад перась-
леду й ціску зьверху. Афіцыйным уадаам
свабодныя прафсаюзы не па нутры.

Але Генадзь Быкаў чадабек з гумаарам. І
каб паказаць, што выконвае загады
ўаады, даў тэлеграму Лукашэнку пра
тое, што свае трынаццаць сотак паа
Менскам засеў жыгам. Ураджай
скасціі косамі й эжамі сяргамі,
снаны абмааціціі цапамі. Прэзы-
дэнт можа пераканацца, калі
прыдзе. Праўда, дабрацца да
плянтаціы аыга толькі на каніі
ці на вэамяшпэдзе. На сама-
лёце неаыта, уэаьтэная паа-
са вуэеныкая.

Генадзь Быкаў пасьпявае
зрабіць шмат. Яму й
прысьвяціў я ўсьмеш-
лівыя радкі:

*І як бы хто яго
За што ні турэў,
Ён Быкава з кірунку не саб'е.
Генадзь нікога
З Волных прафсаюзаў
Ня дастыць нікомі ў крывуўду...
Ні сябе.*

Аўрэд Бусуёк — вядомы маддзюскі паэт — з вышні свайго росту глядзеў на савецкую рэчаіснасць. Казаў, што думаў, а думаў ён сьмеда. І ніякі ня мог удзіміць беларускі паэт Міхась Калачынскі, чаго рататада ўсё застольме. Трапіў Калачынскі ў Мадэову з чарговай абменнай пісьменьніцкай дэ-апацыйай. І, вядома, пацьякі вінныя ды каньчынныя рэкі. І пачынаў Калачынскі тосты свае перадамовай адной і той жа: «Каді я вызвадуў Маддзюно...» Сухамі распадаары тосьця, слухамі, ды ўрэшце Бусуёк запьлятуся: «Гэта вы па сваёй ініцыятыве, ці вас нехта прасіў пра гэта?» Застольме й засьмялядася, накомькі дзавадлу этыкет і норма ідэйная. А Калачынскі, вярнуўшыся дадому, яшчэ комькі часу дэпытваўся: «І чаго яны сьмяяліся?»

Аўрэд Бусуёк меў незвычайны посьпех у чытачак і асабліва ў глядачак. Але аднойчы, не саромеюся прызнацца, я, п'яноўткі й нязграбны, перамог аден-дзённістага Аўрэда.

Дэкада савецкай мітаратуры ў Азэрбайджане. Выступы, сустрэчы, застольді. Перад заканчэньнем дэкады ўрадавы банкет. Сярод удзельніц урачыстасьціду вылучадася паэтка з Таджыкістану, такаяк пэрсіянка зь песьняў. Адразу ўгадавадіся радкі «и за борг её бросает в небезопасную волну». Пакуль Аўрэд красавалуся перад усім застольдем, мы выйшні з чаруўніцай у дёмную й дэпладуо ноч, як у казку. Потым я напісаў угадаку:

*Неўтаймаваны Бусуёк,
Шаноўнейшы Аўрэме,
Срэма кожчы свой сурёк,
Пакуль не астарэлі.
Бо зь вяльмі суйкамі
Мы самі ўжо ня самі.*

Аўрэд Бусуёк

Іван

Сёвета ў сьнежкі яму стукне 77. А ў мамадыя гды
 любімі мы віно «Тры сямёркі». Яно было й даступ-
 нае сваёй жаной, і вясёла забіраа, як казла за роті.
 Даўні сябар мой Іван Бурсаў цяпер зрадаас тэле-
 фануе з Масквы. Пачую голас — і мамадзею душой,
 бо ў мамадосыць вяртаюся. Бурсаў, Караткевіч,
 Кляўко, Нязьведзкі — Аружная сябрына. Детка й
 пісалася, і выпівадася, і закусвадася. Іван пмаг пе-
 ракадаў беларускай паэзіі на расейскую мову.
 Толькі асобнымі кнігамі ў ягоных перакладах
 выйшлі Бурлаўкін, Караткевіч, Зучёнак, Цьвірка,
 Аось. Маіх некалькі зборнікаў пераклаў Іван. Гэта
 Бўдакія Аось распавядаа Бурсаву пра сваю разгуб-
 ленасьць. На прыёме ў польскім консульстве за-
 прасіў Бўдакію на танец гдаэраўскі консуа. Тан-
 чыа й думала, што сказаць па-нямецку. Аы ўсе
 савовы вывучаі з гаавы, толькі помніаася «хэндаэ
 хоа», што значыць — рукі ўтору. І ўвесь танец пра-
 вагалаася, сказаць ці не.
 Не адна Аось аса паглядала на Івана Бурсава. Па-
 каоньніц ён называў непрыземлена — «пггички».
 Чародамі віася птушачкі каа дїрыка, пераклаа-
 чыка, казачніка. Вершы для дзядей, казкі выхадзілі
 шадённымі накладамі й разыходзіліся імгненна, як
 у казусы. Аїрыка нарадакала чыгачоў казак, загадак
 і дасьціпных пацешак з хітрынкай, з усьмешкай.

У застоовлі мы называлі Івана старэйшым братам,
 бо ў Савецкім Саюзе расеец, які яшчэ паа стоа
 пехатой хадаў, быў старэйшым братам, а любы
 стогадовы джеа іншае нарывааьнасьці быў мамад-
 шым братам. Хоць у Івана Цярэнцевіча (мы казалі
 Цярэшкавіча) маці была беларуска, аы сам сябе
 ён лічыў беларусам. Але каі выпадаа Івану чарга
 йсьці ў краму па вогненную ваду, мы дэзунтавалі:

Ідэт по траблмьному курсу

Наш старший брат весёлый Бурсов.

А болей сурёна казаў я багатаму на ласку сябру
 свайму:

Хоть сильна, как смерть, любовь,

Но сильней привичка.

Ваня,

Веточку готвь —

Прилетит тшичка!

І дзіцячы чыгачы расьлі. Цяпер ужо лны дарос-
 лыя.

Бурсаў

Генадзь

Генадзь Бураўкін — знакавая фігура ў беларускай справе. Утрапёны, агантаны крывіч. Понацкая зямля дада яму й каёк, і трапяткое сэрца, якое бадіць за беларушчыну. У нас на Вушачыне пра такіх казалі: у кіпячонай вадзе купаны. Восстрае пяро,

аналітычнасьць і маштабнасьць
Бураўкін мысьленьня ў Генадзя Бураўкіна
зайздросныя. Любіць гумар і

ўмеє на ўсім скаку падкаваць Пэласа. Ня ён гнаўся за пасадамі, а пасады бралі Генадзя абдогай. Да Менску да Нью-Ёрку прайшоў шлях кіраўніка. Там, дзе быў Бураўкін, была Беларусь, беларуская мова. Пра свайго сябра й зямляка я са студэнцкіх гадоў пісаў і ўзьнёса, і падкавыгрыста. А як бы на паасу-моўку, скамаіся ў мяне радкі:

*Хай здрайцы швоўца ў култы,
Бураўкін з мужнасьцю на «твы».
Ня браў удзел у дробных звадах,
Ня гнаўся за ласейшым кусам.
На ўсіх вышынствых пасадах
Ён заставаўся беларусам.*

Генадзь рыфмуецца са словам «гнаць». І ён гоніць нечысьць, набрыдзь, попасць з нашай святой зямлі.

Янка

У мамадыя гады
 любіў я езьдзіць да
 мамы са сваямі сябрамі, пе-
 радкі прозвышччаў зойме доб-
 рую старонку. Згадаю выбарачна.
 Васіль Быкаў і Генадзь Бураўкін, Іван
 Бурсаў і Барыс Забораў, баўгарскі паэт
 Стэфан Пагтонеў і Сымон Батун. А
 ўааазімер Караткевіч ехаў са мною да
 мамы, як дамоў, і часта. Адноўчы паехаў і мы
 ўтрох: Янка Брыль, Уааазімер Караткевіч і,
 вядома, я. Хадыкі па ваконцах, па барах, ад-
 вадзямі вушпацкія азёры. Каля Ваўчэнскага возе-
 ра, каб выйсці на звонкую баравіну, треба было
 перайсці рэчку Крывуху па тапавіне. У Янкі
 Брыля і ў мяне былі гумовыя боты, а ўааазімер
 Караткевіч ішоў у туфлях. І давязаў Брылю пера-
 носіць па зыбаўцы фальстафаватага Караткевіча.

Брыль

А ён, добра пад-
 бахушаны, зь нікомі
 не пагаслай прыгарэўнай у
 зубах, разгойдываючыся, як у
 сяме, з аршанска-ўэльскай іро-
 ніяй цікавіўся: «Янка, ці ня цяжка
 табе?» — і зьнізу чуў адказ канкрэтны:
 «Замаячы, а то скіну». Я толькі ў думках
 канстатаваў:

*Аж дрэжыць чартавога зьвіда,
 Ўсьмешкай свеціцца лісце ў расе.
 На мячох мандуэнтных цярніва
 Помнік будучы помнік нясе.*

Пасгупова сябры мае робяцца помнікамі, а для
 мяне яны жывыя...

Пятрусь Броўка быў сынам свайго часу. Але не такім завьёзана савецкім, як яго часам успамінаюць. Любіў жарг, вясёлыя размовы, сам сябе, як помнік, не насці.

На адным зь пісьменьніцкіх зьездаў у Маскве ўрадавы прыём прыпаў на 25 чэрвеня — дзень нараджэння Броўкі. Зь сярэдзіны застолья Броўка выйшаў. Пайшоў і я правадзіць зямляка, якому «штодня з-пад Вушачы званілі крывішчы». Ідзем па крамлёўскім двары, а пісьменьнік і кажа:

— З усіх дароў люблю Пётру. І не таму, што цэка. Гэта ж ён пасылаў Меньшышкаву запіску: «Прышлім Катьку, страшно егъ хочется».

Мялкім голасам заўважаю:

— А нам здавалася, што вапша пакаленне толькі кароткі курс ведае.

— І гэта ведае, — успамінная ўсьміхаецца мой суразмоўца.

У цягніку на Менск усьміхаюся радкі:

*А цэзка Броўкаў, Пётра першы,
Як ён, не налягаў на вершы.*

Аы моц мужчынская ня ўся

На рыфмы йшла і ў Пётруся.

Свае ўва ўсе вякі разьмікі —

Зь вялікім хто, а хто вялікі...

Пятрусь

Броўка

СЫМОН БЛАТУН

Сымон Благун як чадавек, як пазят быў асобай, у жыццці самабытнай зьявай. У ім спаадучадася прыгажосць унутраная з прыгажосцю юнака, мадаота мужчыны. Лежачы на студэнцкіх ложках, мы перакідаваліся экспромтамі, высёвямі эпітафіямі. Сымон чытаў эпітафію сабе: ён кіннуў піць, таму што выпіць; ааббо мне, перафразауючы Сяргея Ясеніна:

*Як свмерцв ружкой мяне крагне
І свбету белага ня ўбачу,
Ня стаўце помнік толькі мне,
Ня стаўце помнік мне ў Вушачы.*

Мадарым здавадася, што жыцьцё бясконцае. Пасьяя ўнівэрсытэту працаваў Сымон у газэце «Зьвязда». Супрацоўнікаў газэты называлі мы зьвязьдзюксамі. І казаў Сымон, як редактар пасылаў яго па інтэрвію да старшынні Вырхоўнага Савету Казова, цёзкі Чапаева. Генэральная лінія партыі была куккурузная. І таму на урадавым лецішчы і ўеза, і выеза, і нават кляомбы пад безьмэдэйныя кветкі былі ў куккурузе. Прыняў карэспандэнта Васіль Іванавіч у дянiстага адытан-цы, пачаставаў бярозавікам з журавінамі. Даз-водіў напісаць за яго ўсё, што патрабаваў орган ЦК КПБ. Смакаваў бярозавік ды ўсё журыўся, што застамося некалькі бячэнкаў, прысьманных з Палеьсяя народанаму абранцу, і, відаль, да новых бярозавых сьдэзаў не дацягне. Напісаў Сымон інтэрвію, павёз на візу. Тая ж адытанка, той жа бярозавічак.

— Ну адык што я там напісаў? — пацікавіўся цёзка Чапаева.

Сымон пачаў чытаць пранкі. Спыніў, спытаў: Дзе расьпісацца Расьпісаўся. На разьвітаныне зноў пабедаваў, пажурыўся, што ня хопіць улюбёнага напою да новага. Быў Сымон Благун і тонкім лірыкам, і ўдмівым сатырыкам.

Пісаў я сябру свайму й вершы, і праамовы да зборнікаў. Пісаў як бы застольныя савы:

*Твой кожны верш,
Замроены Сымон,
Набяны вандроўнымі вытрамі,
Мацнейшы за надзекі самагон —
Бязроднікаў да памяці вяртае,
Чытачак зводзіць з памяці,
Яны
Хмялюць ад салодкае маньы.*

Лявон Баршчэўскі

Размаўляе на сямі, чытае на дваццаці мовах. Пытаньне ў красвора Беларускага ПЭН-цэнтру, вучоны, перакладчык, адзін з заснавальнікаў БНФ. Праўда, са словам «прэзыдэнт» трэба быць асьцярожным. Ва ўсім сьведзе на чале ПЭН-цэнтраў прэзыдэнтты, а ў нас зь нядаўняга часу ён старшыня — на кадохозны лад. Але ня будаў адцятваць увагу заўвагай. Сам запойню літарамі кьвадраткі красвораў — і атрымаешца «Баршчэўскі». А каб ня бытаць з клясыкам ХVIII стагодазьдзя Янам, удакладнаю — Лявон. Празь вякі пераемнік Францызска Скарыны, карэнны папачанін у клопатах ня толькі па вушчы, але й па макаўку галавы. Гумар і самаўсьмешка ратуюць Лявона ад перанашрулі.

136

У 1992 годзе вазілі навучэнцаў Беларускага ліцэю, дзе Баршчэўскі быў прарэктарам, у Ганьск. Памяціся ў Кашубах. Жыхары й пытаюцца, адкуль малады вырай. Тамучаць, што зь Беларусі. «А цо то за край?» — дапытваюцца цікаўныя. Тады Баршчэўскі зусім сур'ёзна даводзіць, што на мяжы стаіць 1400 танкаў, а ў Кабыльніках фьёт. І Беларусь улюбый момант здольная акупавачь Польшчу. І шмат хто паверыў і працяўся павагай да новага, незнаёмага дагэтуль краю.

Са страхавайтай пашанай гляджу я заўсягда на Лявона Баршчэўскага, бо сам на некалькіх мовах разумю, але, як той сабака, сказаць нічога не магу. Сваё захапленне паспрабаваў я выказаць радкамі:

*Як свой,
На ўсіх маіцэрывках Лявон,
Ды тэарэтык і заступнік воли,
На мове ніякой ня можа ён
Са здрайцамі дамоўцаца ніколи.*

137

Юры Багушэвіч

Юры Багушэвіч быў аўта-

рам апошесці «Дрэва Дружбы», якая час ад часу перавыдавалася. Прадаваў са-кратаром у Саюзе пісьменнікаў. Але най-болей баіскара раскрывўся талент Юрыя Кан-станцінавіча ў арганізацый застольнай, у сяб-роўскіх бясёдах. Арынапрофільны, станісты, са шляхетнымі манерамі літаратар ня мог звычыць свае перамоті на амурных франтах. І адпаведна ўспамінаў ваенныя баталі кшталту: ...у Эльзы пан-тофік гайдаецца на кончыку падьда нагі... Не хапіла сыпірту... У тайзе ён з дамай, яна яму гамінкай адтаняе камароў з таго месца, адкуль ногі растуць...

Было, што мы з Уладзімерам Караткевічам два месяцы сядзелі ў десе ў Доме творчасці «Каралішчавічы». Месці з намі адпачы-ваў ад працы ў Саюзе пісьменнікаў і Юры Багушэвіч. Паколькі ён

ночы праводзіў неадзе на аднаменых хутарах, Абы днём рэдка сутыкаўся ў сваім вялікім — хоць ваў-коў ганяй — пачокі, мы з Валодзем прывучалі сучку Джэры спазь на падшпы Багушэвіча. Пры гэтым накрывалі яе коўдрай.

Пра Юрыя Багушэвіча хадзілі вясьвья легенды. Яму былі ў мяне радкі:

*На моры жарсвіці ўзвясвіці дамбы
Найлетш за ўсё зь пачічотных дам бы
Хачеў незачудзяны Юры,
Каб адпачыць маглі Амурь,
Якія лёталі над ім,
Штоноч стбарачы інтым.
Дабодзілася Юрыю
За ўсё пачыць натурало.*

І пачыў спраўна. Канкрэтнае каханьне ці літара-турны твор пра яго, каму што даспадобы.

Лёў Ашанін

Ані беларускай літаратуры ў Расеі. Вялікая група беларускіх пісьменьнікаў і маскоўскіх. Нашую дэ-летальна ўзначальвае Пятрусь Броўка. На ўсіх сус-трэчах саіруе Леў Ашанін. Тады ў модзе была песь-ня на ягоньня словы «Как у нас во дворе». І адпа-ведна скрозь яна выконвалася. І так яна ўелася мне, што пасьмя застолья на грунтоўным падпінку я засьпяваў:

*Как у нас во дворе
Есть кобель в конуре,
Всех других кобели
И белей, и милей.
Я гляжу под хвост,
До чего ж он прост.
Но я всё гляжу,
Глаз не отвожу,
Тра-та-та.*

Ашанін пабег да Броўкі — адашпіце назад Бара-дунна, ён хаміць. А да гэтай песьні яшчэ й нашую трохі падправіў:

*А Леў Ашанін хлотае вутшамі,
Ой, не аздай мяне, маць...*

Броўка па-зьямляцку памахаў мне павыдам і парайў ня чубіцца з ганарыстымі маскоўцамі...

Як вясельме без жаніха —
Купалаўскі тэатар без
Генадзя Аўсяньнікава. Пры
светах былі дзюволены
бедарусы. Дыпер зьвіміся
й прафэсійныя й этнаграфічныя
бедарусы. Генадзь быў і
застаецца натуральным
бедарусам. Мамадыя
любімі мы перакінуўца
экспромтнымі падымаўчыкамі.
Генадзь пісаў мне ў
нататнік:

*Рыгор пазіт
І сябар мой,
Аы сам і жарты
З барадой.*

Я даказваў:

*Трухой ад сяньніка
Напханая ў Аўсяньніка-
ва
Галава.*

Генадзь лічыць, што ўсё жыццё ягонае ад нараджэння складаецца зь недарэчных здарэнняў, са змяшчальных выпадкаў. А мне здаецца, што Аўсяньнікаў, як аўсяны сноп, падперазаны перавяссам тумару, самаіроніі. Бо каді дужа сур'ёзна глядзеш на ўсё, што навакод дзеецца, можна пазеялінецць ад суму, як медны таз. Просіць кадега заказаць яму акумуляры перад спэжтаклем, Генадзь заказвае адну пыбінку на -3, а другую на +3. У акумуляры дзівіцца, а ён даказвае, што гэта ў актора незвычайная роля. Едуць з Аўшокоў, са свята бедарускага тумару. У Калінкавічах чакае вятэра ў рэстаранці. Тумарыстаў ахоўвае мішчыя й амон. Аўсяньнікаў вырашае не вятэраць з тумарыстамі, бо тумарам сыты

пад завязку. Ідзе ў Калінкавічах на вакзал. Аб'яўляюць цягнік Калінкавічы—Пінск. Перагумаронаму Генадзю чуюцца: Калінкавічы—Мінск. Ідзе да касы. Набыае білет. Сядае ў цягнік. Едуць, едуць, чую, што нейкая гаворка ня менска. Пытаецца, ці хутка Менск. Яму даказваюць, што цягнік ідзе ў Пінск. Людзі едуць на базар. Радзіць яму перасесці ў Жабінцы на цягнік зь Берасцыя, які й дзвядзе да Менску. Пакуль так вандраваў, жонцы патэаефанавалі з Калінкавічаў: ці ісьць у мужа татүіроўка на руцэ? Бо знойдзе-ны труп мужчыны з татүіроўкай. Такі Генадзь Аўсяньнікаў тыповы бедарус, што да яго падабныя кожны, ня штучна выведзены, натуральны бедарус. І покуль жонка ўдакладняла прыкметы мужа, на парозе ўзьнік фальстафаваты шляхціц — жывы й вясёлы.

Генадзь Аўсяньнікаў спрытна мамое шаркы, піша эпіграмы. У мяне для даўняга сябра тумарыста, які на раэкасыць тонка адчувае дірўку, такія радкі:

*Не дайдзі чужых кусянікідү,
Сам пачынаю свой каравай.
Маніату Бахусу Аўсяньнікаў
Казаў шляхетна:
— Наідай!
Прывік на сцэне і ў жыцці
Свайі стужкычана ісьці.*

І ідзе роўна, і ня глухне ад авачыяў. Ідзе, усьміхаючыся сам сабе. З Генадзею ня сумна й сябрам, і яму самому.

ГЕНАДЗЬ АЎСЯНЬНІКАЎ

Генадзь Асташонак — самавіты майстра з творчае суполкі «Коўню», дзе стваралюцца творы, якім суджана перажыць вякі. Мастацкае аздабленне метаду паграбуе натхненныя і працы. Яно нягаснасьць агонь спадаручным у майстра. Разцу спакрыцця і самы дамікатны мэтад, і самы прывёдрахарактарны. Ад заручавьнага пярсьдэнка да залатога ланцуга на шыво ўпірвай чараўніцы, ад дзіды да кабычці — усё могуць чарадзейныя рукі гаспадары пвёну.

Генадзь Асташонак

Сьціпаўсьмешлівы Генадзь
вясёлы ў душы. Сьмяюцца
аздобы ягоньы. Колькі ні
бачыў шчыруна, ён заўсягда
за працай. Некалі мама мая
казала, гадоўнае, каб праца
не паняла верх над табой. І Ге-
надзь дужаецца з працай, хто
каго.
З малечых гадоў угадвае, як ён
заблудзіўся ў бульбе і заснуў. Бо з
торбачкай на плячы дапамагаў баць-
кам выбіраць ураджай. Тады ўжо ха-
дзела яго ашукаль праца. Але не ашукала.

Марна спрабуе і цяпер. Хацёў падушкар Ге-
надзя і Бахус. Палімі дзыню. Выгнані
саматонку. Любая цётка Вера і
навіда памяменьнічку ў слоіку на
ане. Нагнуў мамы бэарус надыя-
навыны нашой — абдало ўсяго
нейкай парай, аж сьдэзы з ва-
чэй пасыпаміся. Закашпаўся і
ледзь прахныкаў: «Ня буду
ціць дымнае макако!» І цяпер
ня дужа тоніцца за малячком
з-пад шадэнай кароўкі. Вы-
нік агню болей падабаецца
Генадзю. Ён вяртае даўніну
ў сёньняшні дзень, а сёнь-
няшні дзень пасымае да ка-
прызнай даўніны ў сьваты.

*Генадзю каб што
Абхітрыць даўніну,
Ён можа,
Развагу даверыўшы часу,
Калычугу пераккаваць Перуну
І наднавіць надковы Пэгасу.*

І расьце чарга ў «Коўню» да Генадзя
Асташонка.

А л е с ь

Асіпенка

быў пісьмень-

нікам з партызан-

ска-камсамольскага

прызвыбу. Радагаваў і газэ-

ту «Чырвоная змена», і ча-

сопіс «Мамадосць». Свой партыз-

занскі й камсамольста-кіраўнічы

досьвед скарыстоўваў сумленна, на-

ковыкі гэта ды было ў тагачасці. А ўсё,

пра што неяк было напісаць шчыра, ста-

раўся распавесці, як бы скінучы дзякар з душы.

І партызаншчына глядзеця як чорна-белая

хроніка, а не як пафарбаванае кіно.

Барэзьнік. Возера. Мамады партызан

толькі вярнуўся з заданьня, яшчэ не

зусім умеючы, гоціцца тутлавагай

брытвай. Прыдзецца самавётам

карэспандэнтка з «Камса-

мольскай праўды». Інтэр-

віное ляснога садагата.

— Колькі ты нем-

цаў забіў?

— Тры.

Камісар, які стаіць недаступна тут жа, амаль кры-

чыду:

— Ня тры, а трыццаць тры!

Герой нясьмеда ўдакладняе:

— Усё-ткі тры.

Камісар як не выскаквае зь сябе:

— Табе што, фрыцаў шкада? — І да карэспандэнткі:

— Пішы пяцьдзясят.

Пра шмат якія подзвігі народных мьрдўцаў та-

кота ж паяну казаў Алезь Асіпенка. Шкада, што

сам не напісаў пра ўсё, што ведаў, што мулялася

яму. Ці таму, што час не прыйшоў, ці таму, што

сам пісьменьнік ня мог вырацца са свайго часу,

які трымаў яго.

Здавало апошнія сустрачэньні. У выдавецтве выходзіць

збор твораў Алезя Асіпенкі. Пчаельны аўтар нясе

чарговы том. І ўсё-ткі шкадаў: «Камі б сакратаром

ЦК быў Аксёнаў, ён бы, як таварыш па рабоце ў

камсамоле, даў бы мне не чатыры, а пяць тамоў...»

Нейкае перагуканьне: ня тры, а трыццаць тры, не

чатыры, а пяць!

Ханіла наслухалца Асіпенку

Патрыятычна-лірычнага энку,

На подзвігі гэткія наглядзецца,

Камі не было куды

Страху надзецца.

Рэдактар стараўся,

Каб у «Малодосці»

Былі малодыя як частыя госці.

Дзякуй яму за гэта!

А л е с ь

Асіпенка

Калі б
 Р а п т а м
 шае крывіцкі гісторыі
 і пачалі распавядаць, што, як
 і калі дзевясць, дык за ўважліва
 нямі ім давялося. Ён памятае, што, як
 быліся часам заагла, а тасьбіч
 на стаяру Арлоу ўспомніць, што, як
 крывіцкі гісторыі ды камуніч
 дваццаці гадоўна Аблоў, гіст
 і ўставае, што гістрычныя факты,
 ным стае, што гістрычныя факты,
 еўда: «Стаяру Арлоу на аперэ
 не» — з мяхкіх аперэ, факты, ды
 мяхкіх аперэ, факты, ды гістрыч
 калі ня вернецца з наркозу, дык на
 што стаяра, за якую змагаўся ко
 на.

Трэба
 мець з тры
 вальх ашак па
 ліцы, каб яны напісаў і
 малі ўсе кнігі, якія напісаў і
 выдаў Уладзімер Арлоў. Карэннаму
 крывіцу, памачаніну маё суседз
 кае слова зьязіўленья:

Ня ловіць мух арол,
 Арлоў ня ловіць крошак.
 Браўр — дык на поўны кошык,
 Хай дзівіцца наўкол,
 Каб здані не рукаў:
 Гісторыя Арлова
 Цярэбіць за рукаў:
 — А дзе мая палова?..

Уладзімер Арлоў

Анатоль Анікейчык

Скулыгтар Анатоля

Анікейчык быў сынам

свайго часу, а мастак, як в-

дома, паднявольны часу, які

раўніва сочыць за мастаком, каб

не прадаваў на іншы час, бо час бу-

дучы забываецца на час мінулаы. І пра-

даваў Анатоля і на свой час. Гэта японныя

леніны яшчэ й цяпер паказваюць дарогу ў

сьветае заўтра, японны бэтонналыбісты парты-

зан вырываецца з бялкады на Вушачыне. І ўсё-ткі

прадаваў мастра на іншы час, на будучы час. Гэта

японныя вылявы прарока нашата Адражэньня Янкі

Купады ў Араў-парку ў Нью-Ёрку, у Менску, у

Адуках сьдывяражаюць веліч беларускага духу,

душы беларускае. Сам Анатоля глядзеўся стодам,

які ажыў.

Кладі вока на самавігата скулыгтара й партудамы.

Кацярына Фурцава, міністар культуры савецкай

імперыі, узяла з сабой Анікейчыка на Кубу й дужа

раўнавада, калі ён даса паглядаў на спэцыяльна

выведзены гатунак супэрпрыгажуняў-кубінак. Вы-
ступіаў Фідэль. Гарачыня. Адухата. Ледазь было памк-
нуўся Анатоля павезыці ў кішэню, каб дастаць на-
соўку, як у поміг вока адзін зь преаахоўнікаў Фідэ-
ля схапіўся за кабуру. Анатоля адразу папрасіў пе-
ракадчыцу сказаць, што ён асабісты преаахоўнік
Фурцавай. Як свайму камегу беазауба заўсьміхаўся
рэвалюцыйна-пільны кубінец. Там жа жожы бела-
рус, якога можна было экспартаваць хоць куады на
пацішэньне пародаы, вучыў быдуно расейскую тка-
чыху, а тады міністра культуры, як піць усе тосты
й не т'янецць.

Вітаў у застольных тостах і я Анатоля, як сабра
свайго дасьціпнага й кепівага, прысьвячаў яму й
сур'ёзны радкі, і такія, як некалі жартавалі, з усь-
мешкай на паўгубы:

Анатоль бяз пьхкі мэнтарскай

Долы, горы, паркі, скьэрыкі

Засяля манумэнтамі

Ад Вушачы да Амэрыкі.

— *Охэй, мастра Анікей!* —

Даходзяць дамы да гітэрыкі...

Чынгіз Айтматаў. Выдатны пісьменьнік, чыімі кнігамі зачытваліся. Творы Чынгіза Айтматава перакладаліся на шмат якія мовы. Праўда, у часіны савецкай імперыі выбітныя творцы мелі эпітэт «савецкі». І да прыкладу, «выдатны кіргіскі пісьменьнік» у тыя часіны — ацэнка меншая, чымся «савецкі». Для савецкага пісьменьніка няважна было, піша ён на роднай мове, ці адразу на расейскай. Хадзіла нават такая ўсьмешка. Выдавалі парасейску як ня збор твораў аднаго ўсходняга савецкага клясыка. Зьвяралі пераклады з арыгіналамі. Не маглі дашукацца арыгіналаў дзясятку паэмаў і сотні вершаў. Калі спыталіся ў сына, дзе арыгіналы, той адказаў: «Напэўна, бацька нешта распавядаў перакладчыку». І студэнты на радзіме пыталіся ў свайго славутага земляка, ці будуць ягоныя творы па-кіргіску.

Падчас аднае дэкады ў мяне склаліся радкі:

— *Чтоб депутатом в чёрном авто
ездить среди делегатов,
я русский выучил только за то, —
промолвил Чингиз Айтматов.*

Вядома, Чынгізу Айтматову гэтую як бы эпіграму я не прачытаў. Ня быў я ў прэзыдыюмных эшалёнах дэлегацыяў ніколі. Усьміхнуўся, што завецца, сам сабе ў рукаў.

Заір Азгур, не шкадуючы сябе, працаваў і працаваў. Скудытгар, дасьціпны суразмоўца, дзікавы мамуарыст. У майстэрню ягоную было пчасьцем зайсьці. Як у мюзэй. Аж сам маэстра даваўся жывым манумэнтам. Мне прыйшлі было радкі:

*Ад усламінаў пацяжэла кайстра.
Ды не зважжа на гады свае,
Ідзе —
І помнікі вмяноць майстра.
А ён між іх сябе не пазнае.*

Пра японья працы хадымі й высёвыя анэждоты. Так турысты з Каўказу Азівііся: «У Менску мы ўпершыню ўбачылі Леніна сьдзячата. І такі ён сумны-сумны. Ці ня каецца, што заварыў кашу?» Гэта пра помнік Якубу Коласу перад Камароўкай. У Заіра Азгура была цята да партыйных іадаў.

*Азгур першы блізка ўбачыў мему,
І стараўся шчыра дабрадзей
Іаамі партыі плянэту
Засяць замест жывых модзей.
Іаамі лясэй зь цяжкой задачай —
Дабудуюць камунізм, найіацай.*

Неяк сумаваата Васіль Быкаў зазначыў: «Азгур нарадзіўся камуністам, а памёр габрэем». У майстра хапаа натхненныя на ўсіх. Лешпыя творы будуюць яшчэ доўга жыць і жыць...

Кахін Абілаў

«Бог стварыў чалавека, а ўсё астатняе зрабіў чалавек», — любіць паўтараць Кахін Абілаў, будаўнік, жыццядлюб, гасцядлюб. Хапае будаўнікам клопату, каб дарабляць тое, што нарабіў чалавек, далёка дахіміўшыся ад задумы ўсывышняга. Кахін можа дапамагчы дому, у якога страха паехода, замяніць яе новай. Аый ня толькі дому. Кахін будае трывада і натхнёна, будае Беларусь, якая стагася яму роднай. Сын гордлага і старажытнага народу, чыя мова бярэ свае карані ад Авесты, добра разумее нашыя пакуты. Галышы ня маюць мажлівасці разывіваць сваю культуру, сваю мову. На сваёй зямлі яны як тыя кватаранты. Пра іх ня чуе свят.

І ня дзіва, што ў адной нашай паважанай газэце, якая йдзе на замежка, замест «галышы» набраді «галашы». У нас на слыху болей дзеа Талаш. І тым болей крапуді мяне вершы аванцудцігадовага Кахінавага сына Дарака. Яны на беларускай мове. Прачытуго ковыкі радкоў:

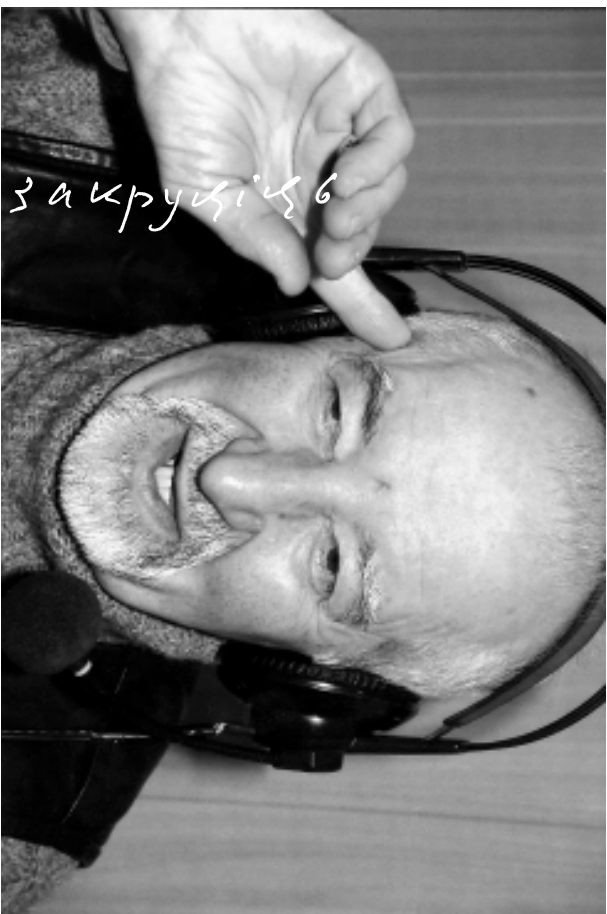
Вамі,
Беларускія патрыёты,
Ганарымся мы,
Сэрцам адданья Вам
Галышы.

Галышы зь вядкай літары напісаў беларускамоўны талыскі паэт. І камі Кахін запытаўся ў сына, чаму ён піша па-беларуску, Дарак адказаў, што Беларусь яму родная.

Кахін Абілаў падтрымлівае азэрбайджанскае зямляцтва, спрыяў выхаду беларускамоўных кніг Курдакага паэта і прэзаіка Ганада Чарказяна, арганізоўваў выстаўвы выдатнага мастака Каміла Камада, ён бескарысьліва дапамагае культурнаму разывіццю двух народаў, беларускага і талыскага. Нават арганізаваў Кахін фестываль танцаў жывата, дзе беларускія красуні зрабіліся ўсходнімі чараўніцамі і паланімі педачоў рухамі, набліжанымі да канкрэтыкі. Кахін любіць паэзію і думкі, і цела. Яму мае радкі адпаведна:

*Сваю зямлю часоа арандуем.
Мы ў гэтым свеце ўсе будаўнікі.
А ўсё сябе няк не дабудуем,
Хоць кніць з саміх сябе
Нам не з рукі.
Абы былі нясок, цэмэнт і глына,
А двірэктывы й лезуны —
Духтні!
Хвалае скадальнібага Кахіна
І лірніка, і танецу жывата.
Жаюць ён не
З паўночткага кдаўша.
У талыша слякотная душа.*

Карыцё шурупа закруціць

ВАСЁЛЫЯ ЭСЭ

ДЛЯ ХХІ
СТАГОДЗЬДЭЯ

Як беларусы паганства
пільнуюцца, тасьцей
прымаюць і ў госці ходзяць,
адпачываюць, ракаў ловяць,
сэксам займаюцца

Як беларусы паганства пільнуюцца

Кожную хату ахоўвае Хатнік. Трэба ведаць яго-нае імя, але не вымаўляць усых.

На страху трэба насіць Цмоку яечню, каб Цмок ня ўгневаўся і не пусьціў гаспаду дымам. У падпечы жыве вулк, яго частуюць маляком.

Як пра добрых знаёмцаў кажучь пра Ярыду, Жыценя, Вададыха, Аесуна, Жыжгу. Да нашых дзён, каб малы не абіпеі падец аб алонь, папярэджваюць: жыжга — кусь. З марозу заходзячы ў хату прытаворваюць: зьмёрэз, як зюзя. А зюзя — гэта гамоўны мароз, у яго яшчэ дванаццаць братоў — Прагун, Траскун, Скварун, Пабыгун, Цягун, Арыгун, Крак-кагун, Зьвягун, Маўчун, Казыгун, Кругун, Шчыгун. І кожны па-свойму марозіць.

Трасца мае таксама дванаццаць сястрыёр — Трасавіца, Агнявіца, Зябавіца, Гнятавіца, Кархавіца, Гаухавіца, Ламавіца, Пуххавіца, Жаўтавіца, Старгавіца, Глядавіца, Невідуха.

У адной асобе Кон, ад яго ўжо ідзе Скон. За сталом гаспадарыць Ядун і Жор. Кажучь: напаяў такі Ядун, што наесыўся не магу, ем і ем. Як нападзе Жор, сабаку б, задецца, эжор.

Спрадвечныя свайм паганствам Дзяды. Гагавалася куцьдзя, гатаваліся кдэцкі з душами: сыленкі — кдэцкі з Аранай будыбы, а душа — з кручанана мяса ці, па-сучаснаму кажучы, з фаршу. Даўтлі кдэцкі зваліся сарокамі. У сароку ўторквалі душу з кавалачка сала. Некалькі сарок былі бяз душаў, а ў адной — срэбная манэтка. Трэба было ўгадаць, у якой сароцы манэтка гэта.

Да гэтага часу чую мамін голас. Сядзем усёй сям'ёй за стол. Мама пачынае запрашаць:

Бог дзён, а канфэсіі — гэта болей прафэсіі. Паганства панавала прыроду, дчында ўсё жывым — і ваду, і траву, і павегра, і ваду. Паганства паклалі-ася Тварбе Божай. Шмаг якія паганскія багі ў хрысьціянстве сталі сьвятymi зь іншымі імёнамі. Да прыкладу, той самы Пярун-заватавус стаў Ільвём, які разьяжэкае на вазку і пускае вогненныя стралы.

Паганства мае свае нацьянацьяны асабывасці ў кожнага народу. Крыўчы бадай што болей за ўсіх сусэдзю захавалі паганскія карані, зь якіх цягнуцца ў вышыню даўніны і спрадвечна адметныя дрэвы і побыту, і сьветаўспрымання.

Мароз, мароз, хадзі да нас кучыццо есоці!

І ты, грамак, на голы лес не зьмідзі,

начостку трымі!

І вь, Дзядочкі, хадзіце і з сабой

непамяненых вядзіце!

Стол і ў будні ані быў сьвяточны. Пянавадіся паганскіх прыкметаў. Нельга ў шапці сядзець за сталом — пеця гаухая будзе. Зьмятаеш стол на рог — гаспадарку на кайн зьвязаеш. Нельга стол сыціраць, кай за ім сядзіць — будуць людзі заціраць. Зьмяцеў нож са стада — мужчына сылішаецца, дыжка зьвязаеда — маадазіца. (Дарэчы, нельга было наліваць праз нож — піць даражка.) Кай хто зарыгануўся за сталом, воўк недзе ў лесе на яноны сьмеа наступіў.

Ког мьвешца — госьці будуць. Катуп яшчэ прыгаворваюць, падахваваюць:

Заўхом руда, ў цараночку вада.

Заўхом руда, ў цараночку вада.

У Чысты Чэцьвер мыноцца да ўсходу сонца людзі, а крумкач сваіх дзіцэй у крыніцы купае таксама да ўсходу сонца.

Выншаваді сваіх і суседзіў праз крысо кажуха, каб быў багатый і касматы. (Касматаму цяпшэй было некаді й пасья.) Гааруч не выншаваді.

Чыста паганскае пажаданьне: будзь зарова, як карова, і багата, як зямля, і падавіга, як сьвіньня. Маадазіцы нацяжкў жададі нарадзіць, як пукнуць.

Заецца, нядаўна было. Выган каровы першы раз на пашу. Дапамагаў маме шкрэбам вычэсваць нашую Аысоно. Каб у схудавай за зіму каровы вярони не выскубваді кузакі поўсыці сабе на гнёзды. Да ўсходу сонца мама брада з крыніцы ваду, абмыць карове рогі й вымя. Лімі ваду праз шклянку — ад уроцаў. На Юр'я на дзеньніку ў варотах пасьцікамі дзедаў поля, кай дві ая яйкі, іконку (кшчо-нае паганства). Карова выходзіла з хлява, пераходзіла поля.

Ці яшчэ паганскі рытуал. Парасятка як прыносімі з базару, цёрмі аб печ, каб таўсты, як печ, быў; цёрмі аб заслонку, каб саа было, як заслонка; кармімі з патэльні, каб сьвіньня была гадакая, як патэльні; абносімі вакол ножкі стада, каб ад дому сьвіньня не адыходзілася. І ўсё гэтак і ставалася. Цяперашняе саа зусім тога смаку ня мае.

І ў нашыя дні, кай зельнік зь вядзьмарскім веданьнем свае справы зьбірае зьёккі, перш чым сарваць якую, просіць у яе дазволу ўзяць яе й кажа, дая чаго яна трэба й каму дапаможа.

Гэта камуністы й прыроду жывой не прызнаваді, і моазей за моазей ня меі. Усёдазвол.

Меняет движенье рек,

Высокие горы сдвигает

Советский простой человек.

Паназьямяняді рух рэчак, панаасоўваді торы, паасушылі бааоты, павысекаді пушчы. Няма прытулку ні Вадзіянікам, ні Лесунам. І цянецца вынішчэньне ўсяго жывога. Нават валунам не даюць

расьці. Уздоўж яшчэ дясных дарог валуны пафар-
багі зь дэзунтамі: беражыце прыроду! Гэта ж не
велікодныя яйкі. А камя прыныць валуны за веліко-
дныя яйкі — іх трэба біць аб каменныя іабы чы-
ноўнікаў. Іх бы саміх пафарбаваш і дадаць дэзунці:
сьдэражыцеся бязмозглага чынавенства! Але цягам
часу і пушчы абраснуць, і рэчаныкі будуць поўныя,
зь берагамі роўныя. Паганскія багі не пададуцца ў
выпнаньне. Яны любяць крывічоў і заступіцца за
іх.

*І камя змушае ляс ваацца,
Ачы трымаюцца за ўласны твы
Беларусы —
Кіючыя паганцы,
Самісныя, як пан бурштын.*

**Як беларусы гасьцей
прымаюць і ў госьці
ходзяць**

«Госьці ў хату — свяінны рады», — жартуюць
крывічы. Гэта значыць, што ўсяго будзе да адваду.
Для гасьцей крывічы нічога не шкадавалі. Не на
чорны азен, а для гасьцей заўсягда нешта прыпа-
салася. Нездарма ж кажучы: дай Бог гасьцям, а камя
гасьцям і я.

Госьць у хату — Бог у хату. Мянюна Бог пасы-
лае гасьцей, каб праверыць на пчырвую пчоўдасьць
гаспадары. Госьць заўсягда жаданы, заўсягда чака-
ны. Гэта нашыя ўсходнія суседзі пабойваюцца гась-
цей, ці ад скупасьці, ці ад небагатасьці, гэта іхнія
прымаўка: *незвычайны госьць хуже татарына*. Зава-
дася ё, чым замінаюць татары, у якіх нашыя

ўсходнія суседаі й прозвышчы пабраді й звычайі, нават савутыя шапка Манмаха — цюрскага паходжанья.

Посьдню ўсё лепшае. Посьдню — гусьдзі, радабочь сабе. Гаспадар радаушца, калі панаедазе гасьдзей з усіх вадасьдзей. А мя гасьдзей пакучь яечню ў каденна. Гасьдзей кормяць як на ўбой. Кормяць так, каб посьдзь шкадаваў: душачка б прымада, ды скурачкі мада. За станом у посьдзя дыжка пнешца, нос сьмяешца, душа радаушца. Крывічы разуменощь, што ўсе мы посьдзі на гэтым сьвеще.

За станом хмурых і сьрадзітых няма. Жарты, сьмеае пакепліваньне, песьні.

— Чым жа вас частаваць? — пытаецца гаспадар.
— Чым вароты падпіраць, — адказваощь задзірыста посьдзі.

Стод аж ломішца ад страў, ад прысмакаў, а гаспадыня ў песьні пытаецца:

*А чым жа вас частаваць,
А чым жа вас вельмаваць?
Качан капусты на мясе,
Верабегічка ў трапе.*

Вераб'ёў, праўда, у Кітаі ядуць. Толькі не ў крывічоў.

Посьдзі йдуць у перапевы:

*Дзень добры таму,
Хто ў гэтым дамү!
Гаспадынечка, журавіначка,
Гаспадарочка, дому паночка.*

*А мы госьцікі нехаджалыя,
Нехаджалыя, небывалыя.*

*Ня часта ходзім,
Ня мінога просім:
Кварту гарэчкі,
Сыр на таверкі.*

Не забываюшца сказаць добрыя словы й пра чарку:

*Ой, чарачка, сакатуха,
Ня йдзі міма,
А йдзі ў бруха.
З кімішэчка цячэць,
Каля сэрца пячэць.*

Эпітэгаў для чаркі не шкадаваді самых пяшчотных:

*Ой, чарачка каточка,
Пакаціся ў раточка,
Ня стуча, ня груча,
Па костычках шыкача.*

Гасьдзей увесь час треба было прымушашць, запрашаць піль і есьдзі, каб потым, крый Бог, не сказаді: піль-есьдзі было, толькі прымусаў не было. Ці: на стаде ўсяго было, толькі прынкуі не было. Треба было піль, пакучь тадава трымадся на плячоух, бо душа, казалі, меру знаідць. Калі посьдзь куваў чарку, яму пад руку прыгаворываді: м'ёдам на душу, м'ёдам на душу, п'ятакай! Каб лепей пінося. Спачатку тре-

ба было выпіць у красу, потым каб дома не журыміся. Аахаднуо пімі на пужку, каб пуга добра каня падганяа. Ааыходзячы, госьці жадааі: каб у вас было ня сыпга, ня зьета!

Невыпадкова добра, уежаджанаа дарога называася гасьцінцам. З гасьцей мадым везьмі гасьцінды ў хусьцінды.

У госьці ішлі й ехааі таксама не з пустымі рукамі. Ааьбо хто з прыносам, а хто зь першым носам. Звычайна госьці дарымі гаспадарам падарункі. Жартам казааі, каб госьці ня селі косьцю.

Гасьдзяваньне — гэта паразуменьне аупаў, абмен радасьцю, каб скруха сабе гааву скруціаа.

Гасьдзяваньне — і сьвятга, і праца. Заосьці ня хоаазьць у госьці. Ягамосьці госьці — пчыруны вesaаосьці.

Як беларусы адпачываюць

Граавьдзьіна ў крывічоў слова «адпачынак» у дзяперашнім значэньні мааа ўжывааася й напоўнена было прыным сэнсам. Аапачынак меаі пасаэзонна прыаады працы — паўр, нароц, сьваак, каса, серц, рыааёўка, сіга, рэшата. Амааь не аапачывааі хба што сякера, гэбел ды пазьней самагонны апарат. Сумнаватым тумарам патыхааа аа самаасу-пешдлівых спатаааў: яшчэ навяжкымся там, аапа-чнем на тым сьвече.

Аапачынкам аьта называць толькі сьвятты, на якіх верніцкаа аупа зь нябесааі тутарку виаа.

Пры камуністах было ўвезаэна не як паньдце, а як сумна-вясёлаа рэааьнасьць — актывны аапа-

чынак Пасьяя такога адпачынку трэба было сапраўды адпачываць. Актыўны адпачынак — гэта чарка й скварка (калі здаралася наскрэбсьці на закусць). Нездарма назваўтра ці ў канаве ці ў пьверайаўдышкадаваді ўдарнікі працоўных будаў: выціў болей, чымся мог, але меней, чымся хацеў...

Змагаўся за дасягненны ўсе — і працоўнае сялянства, і гнідая інтэлігенцыя. (Можка, яна гнідой была, што саба прасьцірвалася.) Пра магільшчыка капіталу — рабочую клясу — казалі, загатаўшы дыханьне: яна адпачывала ў камуністычных брыгадах. Пылася ж: у камуністычнай брыгадзе з намі Денін наперадзе... Дарэчы, я так і не зразумеў сэнсу радкоў бадзёрыстай песьні: «Трудовыя будні — празднікі у нас». У сувьята звычайна не працуюць, нават і ў савецкае. А былі ж пачыны працаваць у дзье зьмены. Якое ж трэба тады было здароўе мець, каб вытрымаць.

Хадыў такі пушчаны ворагамі савецкай уады анэкаот. Дваццаць нейкі зьеза КПСС. З трыбуны генэральны сакратар заклікае працаваць у дзье зьмены, каб выканаць і абавязкова перавыканаць праграму роднай камуністычнай. Падымаецца адзін дэлегат і дае клятву працаваць у тры зьмены. Шкьва авадць. Потым журналіст падыгае да пачыньчыка з пытаньнем, кім ён працуе, і чусе: дырэктарам крэмагорья.

Традытыі магільшчык капіталу шануе і ў XXI стагодзьдзі: праца, як пахмядцца, самая цяжкая. У ход ідзе ўсе, што гарыць. Бо над душой стаіць пананскі бог — Кагалун. (У музыкаў гэта проста — трэмадэ.) Ударнікам актыўнага адпачынку на за-

водах оптыкі, дзе на праціраныне станкоў аецца тэхнічны сьпірт, лгчэй хоць на адзін дзень. Сьпірт, выдадзены на некалькі месяцаў, выпіваюць адразу ж, а на станкі дыхаюць і праціраюць дьвірозай анучкай. (Здароецца, што й станок убакі водазід.) У ход ідзе й бакідігавы дьяк для змазкі трансфарматарай. Радзіва разьмешваюць пакаю, дьяк бярдцца за пакку, а сьпірт застаецца. Яно пераганяюць, і ён ідзе на праціг актыўнага адпачынку.

Па высёвья да смуттку прыкады дадэка хадыць ня трэба. На даным гіганце індустрыі на камядных канікулах адпачываді разнастайна, з выдаўмкай, з раціпрапановамі. Пайшаді, адпаведна падмацаваўшы сьвяточны настрой, сябры падызідцда на прэзыдэнцкую ёлку насупраць так званата саркафалу. (У нас цяпер ўсе прэзыдэнцкае — і ёлкі, і паккі.) Моладзь, не ахопленая новакасамолаам, пачала кідаць пгтарды. Адна й тратіла пад ногі адпачыванцу — і адарвала яму гентігамі.

(Стачувано небараку, а ў гааве вушадцкая дзідчя дьявьялілка:

Бегаў зайчык каля рэчкі,

Пагубляў свае яечкі.

Шарыў, шарыў — не знайшоў.

Як затлаккаў ды пайшоў...)

А дзідчяя дьявьялілка пацятгнудла дарослудно папеўку:

Выхадзіла нані Яні,

Танцавала танцу.

*Цамавама пані Яні
Пану Яну ў яйдзі.*

Зайчык, можа, наступнай вясной і знайшоў яечкі.
А вось пані ня будзе куаы цамаваць пацярпеламу.
Другая пэтарда сябрукку ў вока — і як на нігач-
цы вока матымася.

Рабочы, дасы на хамадзец, купіў ветпручынучо га-
лаву й падаўся на лецішча, каб згатаваць з тамавізны
закусць. З суседам узяў, як траба, і на галаву забьўся,
ня толькі на ветпручынучо. Назаўтра раніцай пра-
чынаецца працаўнік у канаве камя дэроці, а на яно
гамадзіць нейчыя завыя вочы. Прадраў свае — дзік.
Нябога ў крык, і ўпякаць ад дзіка. З разгону ў сас-
ну — сасна цэлаз, а зубы ня вытрымалі.

А яшчэ адзін удавнлік адпачываўнае працы цёп-
ленькі дайшоў-такі дадому. Жонкі ў хаце няма.
Траба свочасова хавалца. Быў летуценнык дужа
ценныкі й завез пад канатку. І сьніцца, што ён ды-
жыць у труне. Распамошчыў вочы — сапраўды
націснуўты вечкам труны. У гвалт. Зьбегся як ня
ўвесь пад'езд. Пакуць зразумелі, адкуць дымант,
мінуда багата часу, бо й самі паратоўды яшчэ былі
вясёлыя. Аездзьве выцігнутлі жывога.

У цэху стаіць прыкуты паравоз, які кіпаціць
ваду, наганяе пару. (Можа, якраз той, пра які сьпя-
валі некалі камуністы «Наш паровоз, вперёд лети,
в коммуние останювка». І прыпынак ягонны ў кан-
тасным саўмямізьме.) Да машыніста падыходзіць
адпачыванец, дае 15 тысячаў: «Завязі дамоў!» Дома
захаканы просіць жонку: «Скінь зь мяне Андэра!»

Жонка не разумеє, што просіць каханы муж. А той
з жадам канстатуе: «Значыць, мянты забраді...» Гэта
ён яшчэ боней вясёлага сябрука нёс на плячох..
Можа, у думках.

Траба гэтак адпачываць, каб даёска было чуваць!
Хай ведаюць нашых!

Як беларусы ракаў
ловяць

*Дасць ёй ганьбу
Вахлакватты:*

— *А ў цябе ў жабкі
Кароткі ланкі.
— А ў цябе, рачак,
У сраціцы вочкі.*

Так і сарваўся шлюб,
А ў рыбакоў быў клопат, ханіна фатыгі:

*Рыбакі лавілі рыбу,
А стаймалі рака.
Цэлы дзень яны глядзелі,
Дзе ў арака срака.*

Гэта, камі на досыттку завіді, ды ў летні ясны
дзень багата часу пайшо на выгладзіны.

Рак у азідных калямбурьстых пацешках:

*Нас рана, нас рана
Мама разбудзіла.
Суту з ракам, суту з ракам
Мама набірвала.*

Рак у прымаўках, у показках, у мотых кльцьбе-
нах. Як з раку наедку. Грозен арак, ды ў срады вочы.
Не хаді ты аракаў і не мачы ты сраку.

А пэўная пастава — ракам — з розналякіх наго-
даў. Сталяць ракам, рачкаваць.

У кожнай мясціне ловяць аракаў па-свойму.

Рак. Крывічы болей кажудь «арак». І ласунак, і
прынада для воднага палыванья.

Рак у вадзе пад карчамі ў вірах, у беражыстых
норах.

Рак у небе — сузор'е.

Рак на стаде, рак у гараскопах.

Абмінудь яго ніяк неаьга. Пра яго, які задам
ходзіць, і песьні калячэыя, юраівыя кшталту:

*На моры жабка
Красенцы ткала.
Прышоў арачак
Да жабкі ў сваты,*

Самы старажытны спосаб, да прыкладу, падае Васіль Быкаў у сваёй тэніяльнай сповеці «Доўгая дарога дадому»: «...давілі ракаў, — тыя яшчэ вадазііся. Камі трохі падрос, памятаю, хадзілі ноччу са смаляком. Смаляк запаціц, а яны вакол выпаўзаюць на водмель, нават страшнавата робіцца. А то засунеш руку ў падымае карнявішча на беразе, а ён — цюп за пакец, і цяпенш яго».

Я й сам так давіў аракаў. Бывад, малому хітраватыя вушацкія дзядзвікі раілі: сцінь штонікі й хадзь у рэчку каля карчоў. Рэчок і ўхопіцца за стручок. У жаху абярэч хапаіся мы за свае стручкі.

Давілі аракаў і ня голымі рукамі. Раскеліваці падачку й горкаці яе пад корч. І такім араўляным піпэтам цягнуці арака. Не разьбіраці, перадам ці задам упіраецца рухомы панцыр.

Ёсьць і хітрайшыя ў сваёй задуме мэтады. З ара-ту выгінаецца кручок, на кручок усаджваюць тлаутно муху. Ласы кручок топяць у баалдывінку й на яго вывуджваюць жабу, на муху рапхуху. Потым жабу падсмажваюць. З ласы панцеца нешта накіштат чарніціды-невывідачыкі. У чарніціду гэтуо запрашаюць смажаную жабу. Чарніціду ставяць на вірах, ды пячораў у берагах. У яе й пакезуюць аракі, а назад ня вылезуюць, бо хадзяць наадварот.

А самы надзеіны й лёгкі спосаб давіць аракаў — што называецца, на зацаты кручок. Аразу ва-ронья, аразу чырвонья, як балышавікі. Пра такіх аракаловаў ёсьць высёлая ўсьмешка.

Сынок ідзе з мамай каля піўной. Як казаў Уладзімер Караткевіч, каля піўняка. І рагтам закрычаў: «Мама, мама, а там дзядзвікі піва з ракамі

гіюць». Мама й тлумачыць спакойна: «Сынок мой, гэта ў іх морды такія...»

Як бедарусы аракаў довяць, можна распавадаць багата й высёда. Сумна голякі адно, што треба ўдакаднляць, як бедарусы аракаў давіці, бо хімізацыя вымыла й рэкі, і азёры, і віры, і падкарчэўе. Застаецца сподзеў, што аракі, хоць задам, ды прыйдуць зноў на свае раковішчы.

Як беларусы сэксам
займаюцца

до, і ножачкі забрадо», называлася нецярпліва каротка — юр. «Як загорыць, дык і пада хвастом тарыць». Начэньня ня мае — ці хлошчу, ці бугаю. Пра спрытнага і здатнага ў гэтым клопаце казалі: «Да работанькі — анінютанькі, а да яботанькі — ах, мае матанькі». Калі што марнавалася, казалі: «Як у піздзе згарэла».

Пра вечны ражон і вабнулю патэлееньку знаходзіліся ласкавыя формы словаў. Замест «нічога» ўжывалі слова «ніхуютанькі», ці прыцможвалі: «Ой, прыгожаныка глядзецц, як піздзюленька ідзець».

На ўсё адпаведна былі стандарты ці, кажучы па-эсэраўску, посты. Пра важкі мужыцкія стругмант казалася: «У яго ўручча — нападоймішча». Даўжыня таксама мела свае вымярэнні: два кархі й два павыцы ды, як валуны, яйцы (корх — мера на пырыню далані). Галоўнае, каб было куады й было чым. Падступана ў пычырых прадаўнікоў жыла зайз-Арасыць да жарабцоўскага молатка. Дасюль і канкрэтна-абстрактная мера: ігала да самага птру... Файчыны клопат маюць і застольныя, і падпальныя зычэньні: «Каб да сьмерці хуй стаду! Каб прошы стограм, а хуй рограм!»

Дый маадазіца мусіць быць мажной, а не такою, якую можа вецёр зьдэзьмухнуць: «Дзесьціна саду й млын зьдаду». Бо павінна пшэць на івазіне сапрэць. Праўда, калі пытаньня ня стала, тады сундзішлі самі сябе: «Не да еблі, калі рукі пакрэпалі». І пра такую, якая дужа заеалася, усміхаліся — яна ўжо хуй за мяса ня дчыць. «Сісі — па місі», «Сіькі, як бічоўкі, пізда, як начоўкі» (бічоўка — ударная частка дэпа, якая малодзіць).

Слова «сэкс» прыйшло з кніжак. А наогуа крывічы, як ніхто іншы, захавалі паганскія традыцы й эўфэмізмамі не карыстаюся. Казалі катэгарычна, абапіраючыся на вопыт пасівеаьх ад жарсыці староазьдзюў і на жывучую паганскую інтуіцыю: «Кожнае дыханьне любіць папіханьне». Альбо: «Кожнаму дыханню трэба папіханьне». Клічоным паганцам не па дыцеце было так званнае ўстрыманьне: «Пайшоў бы ў мніхі, дык яйцы діхі».

Жарсыць, паа — болей літаратурнага паходжаньня, а ўсё гэта, калі выгукалася: «Ой, забрада, забра-

Арагайныя вобразы. За аб'юкамі лунаноць тады, камі абадвум хораша. І перад пачаткам пчыраваньня працаўнік інтрыпаваў: «Я табе лшчэ ня ўсё паказаў, падавіну матузом прывязваў!» Потым, выхо-дзячы скакаць, прыпяваў:

*Кумлячо ў маёй красуні
Сорак восем дзясцін,
Без штанюў, адно ў кашулі
Дацямна араў адзін.*

Затны ў замяцаньнях, юрлівы называецца жыгунюм. І аўзеньваецца адпаведана: «Гакі жыгун і ў смаляной кабылы выпрасіць, і мёрэлай сучы ўдзісьніць». Пра нягемлага неадарэмна заўважаю: «Ён вялым хуем зроблены».

Было ж нелік, што мададзіца паспытада пана. На роспытты суседак тлумачыць: «Мамадзікі вы мае, мой жа, як нарогам, як нарогам, а пан, як пэназэлкам, як пэназэлкам». Дарэчы, мічылася, што калі дзіця рабіць на гарохавінах, сукрыстым народазіцца, як амурычык.

Рэкамма мае паважаны ўзрост:

*Каля рэчкі йшла
Аы тасьвіставала.
Пізду козвурам нясла,
Сіські выстабіла.*

Такая мажніца пяххіццу, які мог толькі прасіць, а не працаваць, як нарогам, адказвала: «Я пана кохам, як кашусту з прохам».

Побыт шмаг у чым вызначае бачаньне наўкольнага, працяўляецца ў вобразах. І пчыраваньне, якое робіць жыцьцё нязводным, дапасоўвалася да хатняга клопату:

*Ой ты, мая Доўна,
Прыйдзі ка мне цёмна.
Твая ступа, мой таўкач —
Будзем круны абтаўкаць.*

Зразумела, маючы добры таўкач, ніякая ступа ня ўспрах.

Гэта ня жарт, што ў чужых руках усё большым здаецца. У чужых руках і хуй з таўкач. З мройдлівай зайздарасьцю плялася:

*У цыганкі хвартух новы,
А ў цыгана хуй дубовы.
Хвартух новы не парвецца,
Хуй дубовы не сганецца.*

І калі да некага прыставалі й падганялі:

— Ну!
— Хуй гну, дуга будзіць! — чулася ў адказ, каб адчашіцца.

Дарэй, калі як дуга, чым як чарвяк.

І коўкі смуттку ў запытаньні: «А дзе ж тое дзе-дася, што ў штанах выраўдася?»
Весьляейшае запытаньне:

*Ці ня бог табе даў,
Мая Наставіка?*

*Усто ноцку макарў,
Як у маслакка!*

Узроставы фактар у юрлівым старанні, як ні круці, дужа важны й важкі. Пакуць мадады, ні начоўкі, ні ступа ня спыняць, не астрашаць. Па часе ўсё зьмяняецца. Гэта з вопыту пакаленныяў папеўка:

*Якочацца, рагочацца,
За старога ня хочацца:
Стары хочаць і баіцца,
Каб у тэду не ўтаіцца.*

І дано шкадаваньне аб сустрэчы з такім:

*Ай, такую яго маць,
Гэнага Міколку,
Я хацеў яму даць,
А ў яго з іголку.*

Не дапаможа й народная парада: у дыжкі ўвазаць. Па-першае складана, а па-другое, дазэрваненьне пачуўдзя, ды і вабная патэаенка Арэва не прымае.

І пра старога, а бывае, што й пра мададога кажуць нямоглік. Ді зусім безнадзейна дакладна: саб у яйдак. Тут ужо як у сучасным анэкадце. Сустраіся два мужыкі. Пытаецца адзін:

— Як жывеш?
— Слаба.
— Выходзіць, кепска.

— Ды не, выходзіць добра, заходзіць кепска.
Нямогліку, відаць, ня дасць рады й такая парада:

*І хвор Кузьма, і надуж Кузьма,
Прывяжыце Кузьме галабу к тэвдзе.*

Ухвалялася толькі сабасыць у руках, камі дзвюма ня мог мужычна свайго працаўніка салнуць. Грутэн-сэкс ня быў у крывічоў у моде. Гэта ўжо калгасам паха. Крывічы па трывадай нагурь свай распадады, болей данасобнікі, хутаранцы, а не камектыўныя засранцы. І свайм распараджаліся як хацелі, у адпаведнасьці з настроем: «Я свая Марынку хоць пасярод рынку!» І ў выразе «Сябры — удавай адну кабылку ябі» болей прыклапту й юрлівай фантазіі.

Адпаведна й паставы ў папханьні былі з арагата-на-атарным адценнем:

*Дай, дай, дай, дай,
Раскінь ножкі, як баран рожкі,
Хай утруцца ў небакрай
Нобья нанчошкі.
Я табе іх купіў,
Аля цябе залуціў.*

І ўсё, што рухалася, па-свойму займалася папханьнем.

*А сініца вераб'я
Устоічку завобла.*

Іэта крылатыя. А бяскрылыя насуперак праде-
тарскаму пісьменніку Горкаму, які сцывьявджай,
што народжаны поўзашь ня можа дэтаць, дэтаі ў
небе асаоды:

*А місця і барсук
Ябаміся цераз сук,
А маленькі барсучок
Цераз маленькі сучок.*

Былі ў паставах і неабмежаваная таямнічасць:
«Перагнүү церазь мяжу, а што зробіў, не скажу».
Аый самы дірычны птах савайей давай інструк-
цыю й падаваў юру, сыпяючы:

*Цімох, Цімох,
Пабёў дзвучыну ў мох, у мох,
Паваліў, загаліў —
Торк, торк, торк, торк...*

Кожны стараецца ўторкнуць як хутчэй і як
спрытней. Праўда, нарвовы ці ня ў норму п'яны
торкаў, торкаў то ў буракі, то ў моркву. З такога
торканья толку мада. Як ня лепей, камі паваліў у
турбіну ды не туды скіраваў, жыгануў у сынег —
аж зашыпеда. Такі жох хуем падпаціць стол.

Вясно, камі й трэска на трэску аезе, і ўсё, што
сквярацца, адно на адно дзятрацца, юр чупца ня
толькі ў сыпевах тато ж самаўя. І жабы, не падзя-
аіўшы сваіх зьлёных ад хаценья вершнікаў, дзве-
ацяца, дзятца, як прафэсійныя давадкі:

*Ккурува, ккурува,
— Сама ттттаккая, сама ттттаккая...*

І ў лясных жыхароў не захвочывалася кровазь-
мляпэньне:

*Ай там, на расічы,
Прасіў заву ў місцы.
А місца не давала,
Пізду латэй закрывала.*

Пра вітаміны, пра танізатары крывівы ня ведаі,
аый учуць не прыслуухаіся. Стравы гатаваліся й та-
тункаваліся дакладна:

*Ад бобу захочаш ёбу,
Ад гароху будзеш сраць троху,
Ад рыбы станиць хуй двовь.*

І дамова ў ласым болей самаахвярна: зьеш хуй,
а рыба дорага.

Крывічы былі за такую міносьць, каб ці хуй на-
падам, ці пізда на дробныя дурачкі! Відашь, шкля-
ной часам рабілася. Слагаду меў нястомны: ябашь,
як воўк, прасіць, як запц. І камі саба паділася ў
печы, кепліва заўважкі: «Галпеньне, як кашпынае
ябленьне».

Шчыра праца на ложку ці на атаве вяда да аб-
страктнага мысьленьня. Толькі ў адпаведным ста-
не аьга зразумець меру: тры пізды попеау. Ці
капіздунельку. Болей канкрэтна: заробіў ад хуя
вушы.

З калыскі хлопчыка рыхтаваді да мужчынскай працы на працяг роу мюаэкога. Маюга паакідаваді ўроу, прыгаворваючы: «Вядік расыці дзевак басыці!» У штодзённым побыце не забывадыся пра асноўны клопат. Падымаючы поўнучо шклянку, абамі пра гаспадарку й тую, на якой працаваді ўночы, і тую, што ўдзень сілу забірага: «Каб жыга расо й хуй стаў!»

Нават загадка пра баравік (бо ён адпаведных абрысаў) была фалічнай: «Каадуць старца ў дамавіну, хуй тырыць напалавіну?»

Сапраўдныя працаўнікі не адцякаваді, у іх у роце мухі не ябіся. На ўсё глядзедзі наўспрагтоўна: «З гогай сракай каля гогага хуя не жаргуй!»

Расчуаіўшыся за чаркай і скваркай, выказваді сябру сваю найвышэйшую пахваду: «Каб я быў дзёўкай, я б табе даў».

Вядому песьню «Ой, пайду аутам, аутам» чулі та-свойму. Ракі «А я дзку ды думано, думано, што ліхуо жонку маю» плялі: «А я дзку ды думано, што ды хуя жонку маю». Яно не як болей мэгаскіравана.

Кожны спэцыяліст ведае цану сабе й свайму майстэрству: «Навошта мне зомата, каді ў мяне хуй, як долата?» Канкрэтна на мясцовасці вырашадыся аператыўна, што ім рабіць, ці дзюбсьці, ці шпакляваць. Заежкага, відаць, ад стану аб'екту.

У нястомным шчыраванні быў і свой каштарыс ці натуральная апата за натуру: «А за крупы, а за сада пізда душы закасага». Ці ў заежнасці да акупальнайга рэжыму: «За пуп — руб, за касмар-

ку — марку». Цэнны, як бачым, былі памяркоўныя. Не кусадіся.

Фантазіі хапага. Малы, я зноў-такі ня мог удзяміць (дыі пяггер не даходзіць), як гэта ўдавадыся:

*А па буміцы мяцеліца мяцель,
А дзед бабу за пачеліцу вядзель.*

Каді я быў блізка, плялі захмяленва застовавікі й такі варыянт ды мяне: «А дзед бабу за патыліцу вядзель». Усё роўна яшчэ болей нязручна.

У пашане ў крывічоў было старавьне. Што та-кое каханьне да заіканьня?

*Пан дастане
Да пачонак нікай —
Стане пачі
Радаснай заікай.*

Гэта зусім ня тое, як цяпер іншы раз:

*Ажыць, як дошка,
І месам пахне,
А ўсё чаккае,
Што нехта трахне...*

А ў прыгаворы: «Няхай жывець, красуецца, пакуаь на хуй ня ўссуенца!» — чуады й папроза, і зайдарэвады ўстамін, старая мадаой і празіады, і сама ў маады гады вяртаадыся. Гэта каді да дзючыны сватадыся багаты на прошы й з уруччам

нападаюймішча, яна салушна вырашыла: «Хабё годам, прошы пераводам, а хуй у векаўшчыну».

Самыя дасціпныя, самыя іскрыстыя ў крывічоў былі й песьні й папеўкі якраз скаромныя ці, па-навуковаму, фалічныя:

А ў чыстым полі

Пад ябурамі

Часамі дзеўкі хуй талірамі,

Яны часамі ды трымяралі,

Ой, каб жа ціці, не ўкараціці.

І дзядучаты не баяліся мужчынскае працы, абы знасалоўзішча. Малы я ня мог зразумець, што за дрэва ябур. Пазней дайшло, што гэта стардзійна пачуты явар. Да сёньняшняга мне, як некурцу, так і няўдымна паказка: «Ён так курцыць, як пізда сена есь». Дано дайшо: «Жыць будзеш, толькі не захо-чаш».

Хочацца, каб яшчэ доўга мог дзядуча па народнай крывічкай мадыцыне: «Жывог аб жывог пацерці, і ня будзіць балець да самай сьмерці».

Гавыбокі ўзроставай сум у анэкадоце, які йдзе з даўніны. Дзед сядзіць на прызьбе. Певень гоніцца за курьцай. Дзед сытнуў крывацатаму замцанку зр-нятак. Певень спыніўся й пачаў дзядубсыці, забыўшыся, што бег ябсыці. Дзед толькі й выгукнуў: «Гэта ж ня дай бог, каб я да такога дажыў...»

У маадыя гады ўсё пачыналася, як бы вытвор-часыць, у прыватнасыці, і як Пэфэстава раміство:

Даражэнькая мая,

У нас кузенюка свая:

Срака дзьмець, а хуй куець,

Пізда жару наддаець.

А як скароміцца сэксам, пра гэта лепей могуць давесыці тэарэтыкі. А практыка, яна жывая, таму й няўдоўная, бо зьменаівая.

Развiтаньне з прывiтаньнем

Бяз дулі

Ў кішэні

Жорсткая і бескампрамісная
праўда пра аўтара ад жонкі,
сiброў, знаёмых і незнаёмых
зь Беларусі і Амэрыкі

Аляксандар Уліцёнак: «Наш дзядзька Рыгор»

За тры месяцы ніводзін журналіст ці аўтар Радыё Свабода не выходзіў у эфір так часта, як гэта рабіў напярэдадні свайго 70-тадовага юбілею самыні белаарускі паэт. Дзень 1 верасня для дзядзькі Рыгора (Варадулін любіць, камі да яго звыяртаюцца менавіта так) пачаўся з тэлефанаваньня даўняга сябра, паэта Вадзіміра Тараса. Хто-хто, а ён выдатна ведае дану такога воль незвычайнага творчата маратону: толькі адзінакі могуць вытрымаць жорсткі рэдакцыйны рытм — штодня паказка, дыякай!

— Самыя апошнія радкі, што я прачытаў яму дзіраваьна сёньня:

*Прачнуўся —
Жаццюю ня рады я...
Але заўсьміхаўся расчулена,
Камі пакуў на радыё
Паказку Варадуліна!*

Ня ўсё, вядома ж, было роўна: вельмі цяжка кожны дзень выдаць сапраўдны досьціп. Але ў большасці выпадкаў усё гэта было добра, — мяркую Вадзімін Тарас.

Сяргей Кручкоў зь Аіды куды больш шчодры на адрэнку пачутата на «Свабодзе». Кажка, што процста зачараваны й захоплены:

— Нягледзячы на свой паважаны век, Варадулін застаўся мададым — пра тое сьведчыць і апошняя ягоная творчасьць. Ён застаўся той загадкай, якой быў усё жыцьцё. Тое, што ён генэруе, акумулюе, тое, што ён робіць, — гэта сапраўды заўсёды пэўны сюрырыз і загадка. І дай Божа яму шмат здароўя й гадоў. Гэта для мяне геніяльны чадавак, чыя творчасьць заўсёды прыемная. Наватворы, якія выхо-дзяць з-пад ягонага пера, вельмі трапныя. І дай Божа, каб іх было болей. А жыцьцё пакажа, што застанецца, што не...

Шмат хто са слаухачоў «Свабоды» называў апошні Варадулінаў праект вельмі адметным у белаарускай дзірагатуры падыходам да сучаснай мамуарыстыкі: і адухоўленыя постаці, і нікія асобы пэторвы і ўяпершычны Белаарусі паказаны Варадуліным праз вострае, дасьціпнае слоўца, іранічны погляд, сытуцыйны ды інтанацыйны на мяжы, як яны

казалі, дазволената... Адна гуго нетрадыцыйнасць прынялі, іншыя — не... Вось голас з рэдакцыйнага аўтадакзьяніка:

— Каді вы выпаніце гэтага Барадуліна? Ён гаворыць абь-што!

«Абы-чым» былая абазваная й эпіграма на Анагома Вялюгіна ў выкананні Дзядзькі Рыгора:

*Як дуб, ён і дужы, і стойкі,
Ня кожнаму цісьне руку.
І ўсе пазтэсць, як сойкі,
На ніжнім сядзелі сукі...*

Яшчэ дзін наш слухач «смачна» аблырвае рубрыку «Аета з Барадуліным»:

— У гэту восень, упэўнены, беларусам будзе не шкада, што прайшо гэтае аета. Бо пакуль яшчэ круціць у кішэнях дулі добрым модазям Барадулін... Дзякуй!

А зараз дамо слова паэту, якога дзядзька Рыгор атэставаў вась так «памежна»: «Понкі лірык, ён мог праняць чыгачак ня толькі да нырака — нават сэкс-раманчык у выгнаньні напісаў разнапльнявы спэцыяліст». Такім чынам, зь Фінляндзі Ўаадзімер Някляеў:

— Не стаіць на месцы, разьвіваецца гітаратура. І маадаля вырасла вельмі добрая проза, і вельмі прыстойная паэзія.. І разам з тым ёсьць нейкія дамінанты, якія прысутнічаюць над вась гэтым агульным гітаратурным кантэкстам. Адна з гэтых дамінантаў, на сёньняшні дзень самая значная, — гэта Рыгор Барадулін. Чаго б хто ні казаў, якіх бы

навацыйу хто ні выдаўмаў, але тало, што ўсё жыцьцё рабіў і на сёньняшні дзень робіць — ня страціўшы ні формы, ні энэргетыкі — Рыгор Барадулін, у сучаснай нашай паэзіі ня робіць ніхто. Тое, што зроблена Барадуліным, — гэта найвышэйшы піятак.

Вядомага паэта дагэўняноць проста прыхільнікі таленту Рыгора Іванавіча:

— Імя Рыгора Барадуліна для мяне знаёмае зь дзяцінства. Гэта.. Гэта шчырасць, чаавечая годнасьць і простае, прыложжае беларускае слова...

А вась што кажа Аляксей Белы з Баранавічаў:

— З творчасьцю Барадуліна я знаёмы даўно. Ва ўнівэрсытэце пісаў курсавую па ягоных вершах. Памятаю, напрыклад, як ён шчыра й душоўна напісаў пра Аама Міцкевіча:

*Пэты нарадажаноцца ў карчме,
Каб іх пасьля атлакваі саборы...*

Увогуле, мне пашчасьціла сустракацца зь дзядзькам Рыгорам: ёсьць аўтографы — аўтографы ня толькі на кніжках, але й на асобных вершах. А яшчэ я напісаў мадэнькую эпіграму й яму, кадзі слухаў свабодзкі дрыкль:

*І бэры часам ён трасе, і дулі,
І ў матчыным дом не-не ды завітае...
Такі вась ён, Рыгор наш Барадулін.
І траўда наша, і любоў святая.
Нясе да зрубкі з-над павеці дровы
Вушачкі дзядзька, сын свайей Айчыны.*

Для суму у яго няма прывічын,
Бо ёсць Радыма у яго і слова...
І ёсць падстабы ўслаўляць жанчыну!

Прыгожае слова заўважае. І нярэдка гэта перакідаецца для «красамоўцаў» зусім ня ў тое, чаго яны, мажліва, чакалі. Асабліва калі закраняюцца такія далікатныя, напрыклад, сферы, як каханне, эротыка. Вось тут меркаванні слухачоў «Свабоды» ну проста палярныя. Паслухайце Ўладзімера Арлова:

— Маё знаёмства з Рыгорам Іванавічам Барадуліным дабылося яшчэ ў школьныя гады. Знаёмства гэтае было завочным, але вельмі прыемным. Я адкрыў для сябе эратычныя вершы Барадуліна, якія неазе ў азвятай клясе завучваў на памяць:

Ад «Ня трэба, ня трэба...»
Да «Святамо памушы!»,
Як да сёмага неба,
Як да шчырай душы...

А вось Сяргея Бандарэнку свабодзкі летні дрыкаль дзядзвкі Рыгора зашківаў настолькі, што ён прыйшоў паглядзець на паэта падчас адной імпрэзы:

— Я ня ведаў раней Рыгора Барадуліна. Думаў, што ён памёр ужо... Нейкі такі дзядок, вакода яго нейкія цёткі. Мамадыя нават... Ён ніжэйшы за іх усіх, але неяк усіх абдымае, нешта кажалі! Мая думка: гэты чадавак трошкі сэксуальна, гм-м, заклапоцаны.

— Ну а што Арэннага ў тым?..

— Нічога!
 — То бок гэта цябе не абуряе, а зьдзіўляе?
 — Зьдзіўляе! Трошкі зьдзіўляе...

Паколькі эратычныя матывы зьдзіўлялі даўжэка не аднаго Сяргея, я зьвярнуўся па тлумачэнні да чадавека, найбольшэйшага да паэта, да яго жонкі спадарыні Валынціны. Але размову мы пачалі зь іншага. З пытаньня жыхаркі Дуніцу Святланы Гары пра тое, як яны пазнаёміліся з Барадуліным. Нашая слухачка чула, што гісторыя гэтага была крыху камічная... Тады, Сьвета, даведайцеся праўду зь першых рук, ад Валынціны Барадулінай:

— На фіфаку быў аржестар народных інструментаў. А там стараста Пініпенка, данакурсьнік Рыгора. І вось аднойчы Пініпенка гаворыць: «Рыгор, хочаш, я цябе пазнаёмю зь першакурсьніцамі?» А Грыша мне так не спадабаўся, ну так! Худы, насаты, нейкі няўклонны... Аужка не падабаўся! Потым я захварэла, а быў вечар, і ён мяне шукаў і не знайшоў. А на фіфаку была дзядзвеніка, да мяне падабная. Толькі я была аужка худзенькая — 46 кіляграмаў. А тая паўнаваценькая такая... І ўсё ж ён некалькі танцаў зь ёй стгандаваў, таму што думаў, нібыта гэта я. Пасьвя, відаць, у працэсе размовы зразумеў: «Ня тое!»

Як і іншым жонкам папулярных паэтаў, спадарыні Валынціне не прывыкаць да розных баек пра ўсялякія прыгоды спадарожніца жыцьця. Палагоў і самі паэты ня аэзурь па слова ў кішэню. Вось барадулінскія радкі з паказкі пра мамадзускага паэта-

харашуна Аўрэна Бусуйка: «Сярод ўдзельніц урачыстасьцяў вылучаюся паэтка з Таджыкістану, такая персінка зь песьняў... Пакуль Аўрэа красавуся перад усім застольнем, мы выйшлі з чаўніцай у цёмную й цёплую ноч, як у казку. Пойм я напісаў узядаку:

*Неўтаймаваны Бусуёк,
Шаноўнейшы Аўрэа,
Сучма кожны свой суёк,
Пакуль не астарэмі.
Бо зь вяльмі сўікамі
Мы самі ўжо ня самі...»*

Жонка, спадарыня Вяліціна, так разважае пра паэтычнае свавольства мужа:

— З мамавых гадоў раўнавада. Спачатку ён мяне, ну, да ўсякага... пінтуса! Ой, гэта было жахліва й несправядліва!

— Дазгудзь згадаваюць, між іншым, славутае: «Як пабачу Вяліціну, сэрца б'ецца аб штаніну...»

— Ну, гэта нехта на курсе схуліганіў! Ня ведаю, можа, Бураўкін. А можа, хто яшчэ. Гм, прыгожы-кая была!

— Чаму была? Застамася!

А што яна думае пра эратычныя матывы ў творчасьці найбліжэйшага чадавека?

— Я нармальна стаўлюся. Па-першае, я ведаю, што ў сапраўднага паэта стан нейкай эратычнасьці павінен быць! Увесь час... А па-другое, я заўважыла, што ў іх такая мясцовасьць, дзе ну ўсе «закапачаныя!» Там усе жартачыкі, паказкі, прыказкі,

песьні — хуліганскія, так бы мовіць, там такі ўвесь мясцовы камюрыт...

У размове са спадарыняй Вяліцінай мы не абмінулі яшчэ аднаго папулярнага матыву ў паказках Барадуліна — дачыненныяў японскіх герояў з Бахусам... Вось хоць бы ракі пра Піліпа Пестрака ў выкананыя аўтара: «Каньяк — гэта ўлюбёны найтой працетарыяту, які ён і'е вуснамі сваіх найлепшых працетарыякоў. І пасьяя перапынку, як з падполья, выходзілі ў залю цёмнаськія выступоўды. Аб'яўляюць Пестрака. Першая фраза: «Марксізм-ленінізм — гэта ня тое, каб вышціць дзьева пашпікі каньялку й цёпла пагаварыць...»

Камі такое вычваряў сур'ёзны зацятты рэвалюцыянар, што ўжо казаць пра пасьяваеннае пакаленьне Барадуліна й яго сяброў. Апавядае Вяліціна Барадуліна:

— Было, тусаваліся ў нас на некавыкі сутак. Прыйду з працы — штгабэлямі джыцць! Грыпа, праўда, першым каўся. Або на тахту (у нас не было ложка), або на дыван. А ўжо госьці — як хочаце! Хочаце на падлозе, хочаце на матрацы нейкім...

Пытаюся пра канкрэтных персанажаў, а спадарыня Вяліціна адпінаецца:

— Усё такое, што не для друку!
— А ў нас не для друку, а для радыё!

— Хуліганімі мы ўчаўзьяврых з Караткевічамі: Вяліціна японая й мы з Рыгорам. Так, як кажудь па-руску, «распоясалісь», што яны стаі вершы

пісаць на нашых пантгадёнчыках. Ваянціна захавада на памяць, а я не...

— Шкадуеце?

— Шкадуо...

— Кожны пісаў на сваёй?

— Не, на сябровай!

— Каяс!

— Ну, гэта нявінная такая была забава, бо ніякай пошласці там не было... Так... Так, жыцьцё было яскравае! Яскравае...

Ізноў апавядае Ўладзімер Арлоў:

— Асабістае мае знаёмства з Барадуліным адбылося на пачатку 1980-х гадоў. Рыгор Іванавіч прыехаў на творчую вечарыну. Мы, мамадыя літаратары зь дэб'юданьня «Крыніцы», сустрамі, ну, і як бы нясьмеда прапанавалі вышць па шкляначцы вина ці па чарачцы чаго-небудзь мацнейшага... Рыгор Іванавіч сказаў: «Хаопцы, я ўжо колыкі гадоў, як ня пію, а вам разо...»

Хрэстаматыйна відомое з гісторыі Расейскай літаратуры выскоўе: «Усе мы выйшлі з гогадэўскага «Шыняля»... А беларускія паэты, на думку Ўладзі Арлова, — з барадулінскага капелюша:

— Ну, раз Рыгор Іванавіч ня піў, дык мы выграшвылі даралога госьця звадзіць прынамсі ў саўну. Прывадзі ў саўну, пасядзелі, я выйшаў у строях Адама... Рыгор Іванавіч угмэдзёўся ў мяне, а потым дастае з дышлямага капялюш, кажа: «Гэта табе падарунак будзё». Я падышоў да аюстэрка, палмадзёў — самому стадабадася! Капцялюш ад Барадуліна —

такі эсканозіў... Вось... Потым я празь некалькі гадоў мамадзёйшаму свайму калегу-літаратару падараваў гэты капялюш. А ён, магчыма, таксама некаму падараваў... Так і вандруе гэты знойдзены Барадуліным капялюш з галавы на галаву беларускіх літаратараў.

— Ну, а які сэнс ты ўкадаваў у гэты капялюш?

— Гэта быў падарунак паэта, які піша ня толькі вытанчаныя эратычныя вершы й які выдатна пачуваецца ў самых розных жанрах, але гэта быў яшчэ падарунак і чадавека, надзеенага — як, слазьяюся, і я — поладзікім мэнтгадзітам. Зь янонай воль такой схіьнасьцю да нечаканых учынкаў, іроніі й самаіроніі...

Апрача таго, разьвівае думку Ўладзімера Арлова паэт Ваянцін Тарас, Барадулін цэніць таксама іронію іншых у адносінах да сябе:

— Быда ў мяне пародыя даволі сьмешная на яго амэрыканскія вершы...

— Ага, ня толькі ён, але й на яго!

— Так, і на яго... Ён жа заўсёды: «Кудліна, мама...» Гэта аблыгрываюцца радкі відомыя зь янонай паэмы. Што воль калі ён прыяжэкажае ў Вушачы, усе расчульваюцца: «Божэ, Кудлінін хопаецу прыехаў, Кудлінін мавецу!» Ну дык воль калі ён паехаў у Амэрыку, я й напісаў:

Брадзёй цыгару рэжэмай смаліць,

Але мяне ўбачыўшы — не расчуліцца!

Дык не запляскае ў ладкі Кудлінін мавецу:

«Гадкая буліца, гадкая!»

А вось яшчэ іронія, прычым, так бы мовіць, жорсткая. Ада жонкі дзядзькі Рыгора спадарыні Валінціны:

— Згадада, як празь яго пабілі Тармоу ў рэстаране.

— Рамана Тармоу?

— Ага. Ні за што! Мы сядзеці сваёй, а Раман сваёй кампаніяй. А ён жа такі гад, што любіць калюнебуаць зачашціць! Нешта не спадабадася й сказаўці то «быдаа», ці то што... Чадабек устаў і хацеў яму ўрэзаць...

Перапыню шаноўную спадарыню Валінціну эпізодам, які я пачуў ад дзядзькі Рыгора: зусім немалыды й слауты навуковец Барыс Кіт на апошнім сваім юбілее пабіўся ў нямецкім рэстаране з тамтэйшымі задырамі. «А чаму, — пытаюся ў Барадуліна, — Вы не згадаці гэтага эпізоду ў показыды для “Свабоды”?» «Няёмка нежк — выбітная ж асоба», — даказаў дзядзька Рыгор. Аме распавадае дадэй ягоная ўсьмешлівая жонка:

— ...Чадабек устаў і хацеў яму ўрэзаць... Учапіўся за настольнік і ўсе там сьцігнуту! І тады зусім ужо ашадеў і на Грышту з кулакамі... А Тармода ўбачыў, што «нашых б’юць!» Аы кінуўся, хоць сам не выячкаата расточку. І пачаці яны біцца, а Грышта адразу ўдзек!

— Намадаціці Рамана?

— Намадаціці Беадната Рамана з-за Грышкі...

— А як Грышка зрэагаваў?

— Я ўжо ня помню: па-мойму, нармальна!

Пада гэты эпізод прапаную паслухаць адзін з водпукаў слухачкі «Свабоды»:

— Можка, я нешта бавытаю, але ў мяне такія асапрылыці, нібыта нешта там ня так падазіліці! Яно выялучыці некуды наперад, а некага засунуці на задні паян, і таму нехта застаўся надыта пакрыўджаны. Бо Рыгор Барадулін увесь час ува ўсіх на вуснах, а некага празь яго пакрыўдзіці!

Спадарыня Валінціна адразу зрабілася сур’езная: — Ведаеце, ён верны чадабек. Выдаць, ён адзіны зь пісьменьнікаў, хто ў выдавецкай справе, труба калжучы, «дзягнуту мерцвякоу»... Усіх, хто памёр, імкнуўся выдаць, каб дапамагчы сем’ям, захаваць памільць...

З гэтымі словамі вельмі стагасудца вось такое меркаванье пра трыкаль «Аета з Барадуліным» ад Мізіці Цадуікі з Івацэвічаў:

— Камі чумем Рыгора Барадуліна, то нечыым адразу павявае беаарускім, шчырым, і хочацца думачць пра тое, што павінны быць людзі, якія мусяць боавш думачць пра адраджэньне Бацькаўшчыны, чым пра свае пасады.

Боавшасць тых, пра каго так ярка расказаў паэт у сваім аетнім трыкалі для «Свабоды», менавіта гэтымы амадзьмі й ёсьць. Мне падаецца, сэрцы таму й выякікада значны рэзананс, што выдатных сыноў Беаарусці згадаваў, апяваў выдатны яе грамадзяніцін і паэт — Рыгор Барадулін. Наш дзядзька Рыгор.

Лявон Баршчэўскі:
«Купала нашых дзён»

*Ён патрэбны цяпер, як стывроно ладзв'оззі,
Небаюлай, няўрымсьлівай моладзі —
Хай жа будзе заўсёды агулена
Мудрым клопатам Барадуліна.*

Рыгора Барадуліна можна безь перабольшань-
ня назваць Купалам нашых дзён — клясыкам,
унікальнай зьявай нашай літаратуры. Мада каму
ўдаецца ня проста заставацца выдатным паэтам-
лірыкам у вельмі паважаным веку, але й з кожным
новым творам зьдзіўляць і выклікаць захапленне.
Для мяне ж асабіста Барадулін стаў найлепшым
настаўнікам роднай мовы, надаў агтымізму: *зт-
кая* мова сканаль ня можа! Наогул, ня ведаю, ці
можка хоць якая сучасная літаратура пахваляцца
тым, што мае Чарадзея Слова. А беларуская —
можа! Дзякуючы Рыгору Барадуліну.

Генадзь Бураўкін: «Любы дружа, Генадзь Барадулін»

Мада хто ведае, што біскупчы дiрык, аўтар выдатных паэмаў і эмегiчных санетаў, даўно i дружна прывананы ўсiмi клясык Рыгор Барадулін пачынаўся з баек i гумарыстычных вершаў. Увесь унiвэрсытэцкi iнтэрнат на Бабруйскай вулицы ў Менску ў канцы 1950-х гадоў напампiць ведаў ягоную «Кухню Насыцi» i «Ключ ад сэрца Калчарыны»... Так што ягоны вясёлы i зааўрысты талент невыпадкова раз-пораз выбухае то цэлаю кнiжкаю эпіграмаў, то саманаватнымi вушадкiмi анекдотамi, а то ўсьмешлівымi i нават кусьдiльнымi ўзгадкамi-показкамi.

Д У Л I Н А А Д Б А Р А Д У Л I Н А

За многія дзесяцігодзi нашата зямлячкага i творчата сяброўства я добра ўведаў тэмiтрамэнт-нага i непаўторнага Рыгора. Недарэмна, вiдаць, аднойчы на шматлюднай сустрачы на святочнай гараздой iлошчы ўсхваляваная кіраўнiца мясцовай культуры вiгала як даратiх гасьцей... Генадзя Барадуліна i Рыгора Бураўкіна. А зусiм нядаўна адна сур'езная i даволi папулярная газэта ўзяла ў мяне iнтэрвiю i надрукавала яго пад прозьвішчам... Рыгора. I мы не пакрыўдзiмiся, бо мне было прыемна, што мяне зблыталi са славутым народным паэтам, а ён быў згодны з усiм, што я сказаў журналісту.

Я звiчок у Барадуліна, безумоўна, востры, вока — пранiкiвае, а слова часам — забойчае. Толькi нiкoлi гэта не iдзе ад жаданьня пазьдэкавацца зь некагa цi прынiзiць нечую чалавечую годнасць. Я гэта добра ведаю. Ды ўрэшце i барадулінская ўвага нiкoлi не зачэпiць асобу пустую i нецiкавую. Таму я i звяртаюся да тых, каго, магчыма, баяюча паранiлi барадулінскiя калючыя радкi:

*На радасць цi на гора вам
Удана можа быласць i
На языку Рыгора вым
Узбрыкнуць, як на выласе.
На лайце ж слова босага
I не лiчыце драгiны —
Быць можа,
Гэткiм спосабам
У вечнасць вы патрапiлi.*

Сяргей Законьнікаў:
«Языком голіцца,
на слова моліцца»

Паэзія — і пакуты, і радасьць, і само ратаваньне: як духоўнае, так і фізычнае.

Неяк у тасыцініцы, а паэт гэтады працаваў над пераказадамі, я назіраў, як Рыгор бярэ на зуб, смакуе, шукае, выбірае патрэбнае слоўца. У пачкоі паўзмрок, бо не разьвіднёна, ды ён ужко на нагах: свьятла не заптаіў, каб не пабуазіць мяне. Хоазіць, шэпча нешта сабе, нібыта моліцца. Рагтам спатыкаецца, спыняецца, думае, падыходзіць да стада й запісвае знойдзенае, утадабанае амаль навобмацак. І зноў мерныя, няслышныя крокі й малітва да слова. Я дьжку моўчкі, не прапаноўваю ўклочыць свьятло, бо ведаю, што гэта такое — перабіць думку, пошук паэта.

Нішто не праходзіць міма пільнага паэтчычанага зроку Барадуліна: ні цуда прыроды, ні какейдаскоп зьяваў чадавечата быцьця. Усё таенавіта ўвасабляецца ў энты, лірыцы. Але ёсьць яшчэ гумар, іронія, зьведвая, зьнішчальная сатыра. Як кажуць у нароаде: «Гэгаму й брытва ня трэба. Павязе языком свайм — і паголіцца». Можна па-рознаму ставіцца да ўнікальнага сатырычанага дару Барадуліна: захалцяцца, усьміхацца, рагатаць, павахалця яго. Асабліва прадказальная рэакцыя зносьці, гневу, абурэньня тых, хто стаў аб'ектам дасыціпных, вострых, калючых, а нярака й занадта жорсткіх, забойных вершаў, эпіграмаў, пародыяў, экспромтаў, заўвагаў. Але ж гэта таксама ён, той жа чалавек. Гэта натура Рыгора: калі заўважыў нешта вартае высмейваньня, то ня змоўчыць. А я перарабіць немачыма. Як і натуру нашага й любона іншага народу, якія любяць вострае слова.

Так павялося, што ва ўяўленні людзей вялікі паэт аб'явізкова павінен мець хрэстаматыйнае, кананізаванае абмічча. Спроба зрабіць гэта ў дачыненні да Барадуліна — марны занятак. Ён заўсёды непрадказальны, нечаканы, вуглаваты, няглындзавы і ў творчасці, і ў жыцці. Ён мае ня менш чадавечых сабасьцяў, чым кожны з усіх зямных, прэшных людзей. І не прыхоўвае гэтага. Жыве і творыць свабодна, адкрыта. Але ў любові сытуацыі, у самых незвычайных ці, наадварот, простых ва-рунках Барадулін застаецца Паэтам.

А ён такі... Перахоплены знянацку нейкай нечаканкай, адчуваючы праўную віну і няёмкасць, спачатку зьбянтэжана заткае, як цядзрук: «Бу-бу-бу...», а затым нешта выдацьць на-гара. Скажам, высёдую, сымпатычную анэкадатычную хаўсыню, пра якую скаандіся гэтыя радкі:

Быў дамабівнікавы час...

Рыгор сустраўца забыла.

Тэлефануем, а ў адказ:

«Я еду... Вам звана з трамвая!»

Цяпер жа што — трамвай, айто!

Званкі ня дзівяць набіт зь лесу.

Але ня ўсім вядома, хто

Сты бацькам гэтага праарэсу.

Зянон Пазьняк:
«Думаю пра Рыгора»

Як даўшоў без пары на той свеет Караткевіч, Рыгор Барадулін (неразлучны сябра Караткевіча) крочыў побач з Быкавым. Гэтак увадох яны і прышлі ў Народны Фронт і ахвяраваліся беларускаму нашаму Адраджэньню. Памятаю іх побач заўсёды ў першым радзе на соймах БНФ — маўклівых, засяроджаных і ўзынёслых. І часта, калі ўзніклі вострыя мамэнты, ці запануе канфуздывая маўчанка, Рыгор устаўдаў вершыкам імненны экспромт, ці бо падакваў у рыфму сур'езнаму дакладдыку, выклікаючы выбух сьмеху і здаровы настрой.

Шчымаўва ўяўляецца мне ўсё гэта тут, дадэка, быццам матло б яно яшчэ вярнуцца... Гэтак думалючы, я напісаў:

Памт народнай весняловці,
Рыгорка, браце наш адзіны,
Як слоўца скажы — ўсе разогучы,
А сэрца мяча на Радзіме.

Нью-Ёрк, 19.X.2004, у гадавіну ўтварэння БНФ

Алесь Пашкевіч:
«Сівабароды
Сымон-музыка»

Некамі я ўвёў у пятыгачную мову слова, якое ўва-
брама ў сябе ўсе дзеясловы сьвету. І слова было —
барядумніцца. Як бурштынніца, бараніцца, бадзё-
рыцца... Найбоьш блізкія й родныя таму навас-
лову — абнечаканьваць і зьдзіўляць.

Абнечаканьваць і зьдзіўляць мэтафарай. Во чы-
таць Барраудзіна — нібыта глядзецца ў ачэртка з
аваротнага боку й бачыць сябе шчасьлівым...

Абнечаканьваць і зьдзіўляць рыфмай, якая
змагнічвае ня толькі канчаткі, але й словы, нават
прабелы паміж імі: *учора ты* — у *чаратты*, *Мінэрва*
— *мяне рве*...

Абнечаканьваць і зьдзіўляць студэнцкай гарэз-
насьцю сьвота аксакада. Камі філматніні ўсьміхаюць-

да пры аўдыторным чытаньні ягонных «Здубавець-цук» — значыць, ня ўсё яшчэ страчана з дэмаграфічнай статыстыкай...

Абнечаканьваць і зьдзіўляць — пасьля дэмаграфіі — арфэйскай дэманатграфіі, паэтычна-шаманскай варажбой: «міёю мявы павё аюляе»...

Абнечаканьваць і зьдзіўляць здохнасьцю кнігі Барадуліна жыць сваім незалежным жыцьцём — як, да прыкладу, дурці паэтаў зборнік «Рунець, кра-сваць, намівацца»: апошняе слова модадзь упарта чытае «напівацца».

Абнечаканьваць і зьдзіўляць (хай гэта не прагучыць банальна) зьдзейсьненым. Паэзія Барадуліна — пераўздызнаная Песьня песьняў. Больш таго, у беларускім пісьменстве ён — рэстаўратар паэтычнай Бабіёнскай вожы. Зь яе ўзвышша сталі фразу-мелымі мноства моваў паэзіяў і паэтаў сьвету: ад Амара Хаяма да Папы Рымскага ды Зедімхана Яндарбі. Калі Барадулін не перакадаў (хоць бы і з падракоўніка) з той мовы, значыць: ці яе няма, ці ў ёй няма паэзіі...

Урэшце, барадулініцца — гэта й зьдзіўляць нечаканасьцю, патэнтаваць невядомае. Яшчэ задоўга да «мабільніквізацыі» ўсёй краіны ён, спазьняючыся, гаварыў усур'ёз у саухайку: «Гэафануо ўжо з траейбусал»

Акром таго, барадулініцца — гэта зрэзьбяс казавць дуно дурноце й лукавагасьці...

Гэдзятчы на Рыгора Барадуліна, неадступна ду-маецца: гэта Коласаў Сымон-музыка, які дажыў да сьвой барады, не прапіў і не прадаў сваёй скрыпкі — і не барадуліўся!..

Рыгор Сітніца:
«Як 200 грамаў
першаку!»

Калісьці, яшчэ ў часы школьных пакутаў, завуч-важчы напаміць верш Барадуліна, ці ж мог я ўявіць гэткае дзіва, што паэт, чые вершы ў школьным падручніку былі побач з творамі Купады ды Кола-са, некалі стане для мяне вельмі бліжкім дзядзькам Рыгорам, якому можна будзе патэлефанаваль паміж іншага й дзеся таго, каб распавесці сьве-жкую показку, не выкідаючы зь яе ніякай лексыч-най скароміны?

Аднак дзівосы здараюцца — і цяпер, сустраўшы Барадуліна, ці тэлефануючы яму, я заўсёды разь-лічваю на 100–200 грамаў першаку вясьдлых досыціаў і сапраўднага гумару. Разам смачна па-

рагатаўшы, я, аднак, ніколі не забываюся — з Кім я побач.

Вось і цяпер набіраю нумар: «Амё. Дзядзька Рыгор. Дзень добры. Саўхайце...»

Камі тое будзе, дакладна сказаць не бяруся. Ды ўсё-ткі пытаньне падкрэслена з выглядам ціхае сапы:

«А хто гэта, блін, прэзьдэнціў тады Беларусьсю, Камі Барадудлін вяртаў у Рыжскага Паты?»

Ды не прыгадаўшы і ў тым не набавіўшы гора, Уздымуць кілішкі за вечнага дзядзюку Рыгора.

Міхась Скобла:
«На пару зь вярблюдам»

У вулшанкай хаце Рыгора Барадудліна лесьвіца на Аруці паверх нагадвае комін у Мірскім замку. Гэткая ж стромая й закручаная. Я доўга швэндаўся па замку й намагаўся зразумець: навошта? І нарэшце сьдзіміў — а каб дым у неба колдамі ішоў! Думано, не памынаюся, камі скажу, што й Барадудлінская шрубатадобная лесьвіца пастаўленая дэбікі ня проста так. А каб кожны, хто падзе па ёй на паэтыў Парнас, адчуў, наколькі галавакружныя й каркаломныя яны, вяршыні сапраўднай паэзіі.

Разоў пяць пісаў я эпіграмы на Рыгора Барадудліна, і штотразу ў выніку атрымліваўся па-напэтрыкі. І нікчэмна пані лірыка ад тако майго

панегірыка... Вось і цяпер ныйначай вірутнік з-пад чорнай зоркі зьбівае мяне з панталыку... Проста рака паззі Барадуліна настовакі шырокай, глыбокай і шпаркаводная, што на ненадзейнай пласкадонцы эпіграмы пераплаываць яе рызыкаўна. А таму паспрабую перасесці ў пірогу пароды. Дарчы, даўно заўважыў: чым больш гаданавіты пазг, тым мягчэй накінуць на яго парадыйны сімок.

Толькі наставіш — і выпітнеш на сьвет Божы радок, які брыкаецца і ў рукі не аецца. А часам панюеш на каторыя паэта гады, і — няма за што воку зачашціца. Спачатку зьдзіўляецца, а потым разумееш, што ў Аыстыляванай вадзе рыба ня вадзіцца.

Via est vita — казай старажытныя. Дарога — гэта жыцццё. Я люблю «вандроўныя спыткі» Барадуліна. Прачытаеш іх — і нібы сам пабываў за сьветам ды пабачыў, як «*яхта зусімным паром тшча марскую элгю*», ці пасуперажываў перажытгаму недзе на Манмартры пахмельна: «*як у н'янку, уцягваецца ў Парыж..*»

Яшчэ першай кніжкай, сваім «Малдазіком над стэпам», Барадулін парадніўся з Азіяй. Азіяцкія матывы сустракаліся ў ягонай паззі і пазьней: «*Сфартаграфумя, вярбомод, давай з табой на мамца!..* А мы абодва вербмоды: я ў лесе, ты ў тустыні». На пару зь вярбомодам і траціў паэг у пародыю.

*Прабач ты мне, крывіцкі мод,
Раскайбаюся ў гэтым:
Я — з барадой лясны вярбомод —
Народным стаў пэтам.*

*Мяне на водкут халдадм
З наўднёвае крайны,
Дзе гэтак добра вярбомодам,
Праганлі бэдуньы.*

*І мне,
Ўздыхну я ці ўзмахну
Пяром — душы наверхшам,
Адно наўме — вазіў бы хну
І не карнеў над верхшам.*

*Я часам злосны і грубы,
Абрэю без прымусу,
Як, сеўшы верхшам, аб гарбы
Пачухаецца муза.*

*Такі ўжо мой друцацкі лёс,
У творчы статак калкаў,
Дзе настатўляма роі Лосе
І скуб атаду Вькаў.*

*Чашу аб дрэвы валасэню,
А прывідрамю ля ўнучкі —
І малдазік над стэпам сьню,
І смачныя калючкі.*

*Калі іду — шуганоць з воч
Сьвятло і гнеў пярундаў.
Пасталі крывіцкі ндўэбоч —
Вацяца, каб ня пмоннуў.*

дадзіць сваю мастацкую выставу ў Музеі сучаснага мастацтва, я патэлефанавалі Рыгору Іванавічу й за-
прасіў яго. Азядзька Рыгор прыйшоў з эпіграмай,
дзе былі такія радкі:

...*Увогуле, любові мастак —*

Аяўша,

Калі ён сэрцам творыць звар'яцела...

У адказ я прысьвяціў яму жартаўліва перафра-
заваныя радкі:

Увогуле любові мастак лайдак,

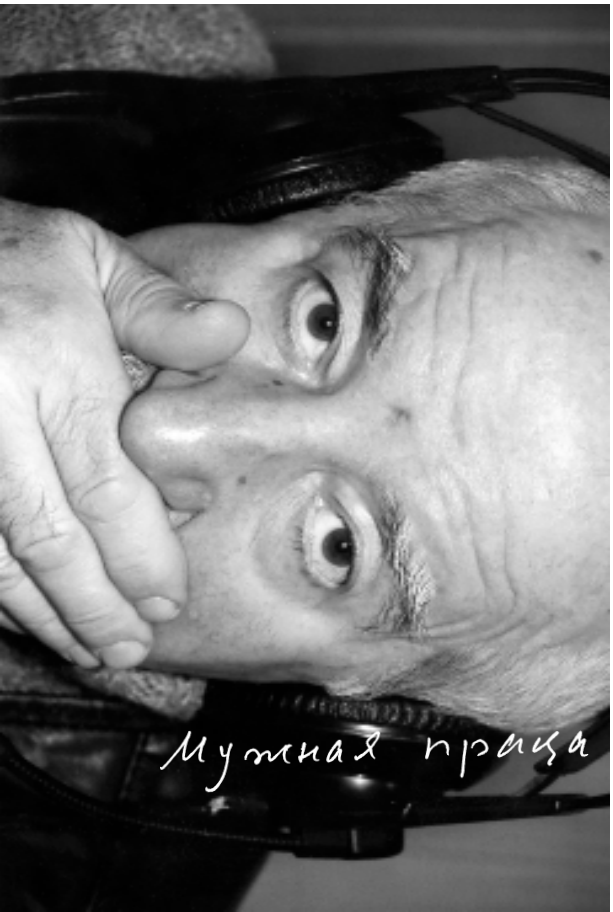
Калі ня сэрцам творыць звар'яцела...

Алесь Шатэрнік:
«Ляўшы келіх
не патрэбны!»

Наш сябра мастак Яўген Кулік, адзін з засна-
вальнікаў суполкі «Пагоня», пры загады пра Рыго-
ра Барадуміна заўжады зь цеплынёй успамінаў: «А
гэта мы з Рыгорам, калі працавалі ў “Барозды”»

Рыгор Іванавіч сябраваў з многімі мастакамі, бы-
ваў у мастакоўскіх майстэрнях, і колыкі было
вышліта келіхаў за мастацтва ды Вольную Беларусь
— аднаму Богу вядома...

Мінуў час, Рыгор Іванавіч даўно не ўжывае
сцыптнага, а вось сяброўства з мастакамі працяг-
ваецца. Тым больш, што дачка яго Ілона, мастачка,
апшніня гады бярэ ўдзел у традыцыйных Араз-
довіцкіх паенэрах. Адноўчы, калі мне давялося

Мутная праца — думак сваіх не баяцца

быць з праўдаю

Ў згодзе — і
на свабодзе!

Дуліны юбілейныя
«Свабодзе» на 50-годзьдзе

Будзі!

Гэта было адкрыццё. І як толькі стараліся гушыць «варожыя тапасы». І трактары заводзіліся й не заводзіліся, і жарабцы іржалі. Аы мы, мамадыя, прапныя да праўды, слухалі «Свабоду». Потым у гады так званай перабудовы пачало памалу сьдзіхаць пыпеньне й іржаньне. Проста рабіліся тэхнічныя непадакі. Аы «Свабода» пагрукалася ў сэрцы свядомых беларусаў.

Апошнія гады я й не ўяўляю сябе без «Свабоды». Як родныя й даратія гучалі мне й гучаць тады Васіля Быкава, Зянона Пазьняка, мадазэйшых змаганцаў за непадагледную Беларусь.

Нашай «Свабодзе» — 50! Залаты юбілей. І хочацца павіншаваць і пажадаць моцы й пвёну.

Хатля абяцанай мінны,

Ідэйных нараў і начы.

Будзі, «Свабода»,

Край застаны,

Вучы любіць сябе.

Гучы!

Брэшашь, як радзіва.

Так казалі ў нас дома ў тым стагодзьдзі.

Хадзіла загадка, што трэба зрабіць, каб хадзіўнік быў паўногкі? Адказ просты — падкамочыць да радыё.

З радыё нясецца агітацыя: «Гамасуйце за блок камуністаў і беспартыйных!» Мама вырывае пнур з разэткі, удакладняючы: «За блок камуністаў і беспартыйных!»

...І раптам аднойчы ўдалося завіць у эфіры радыёстанцыю, якая вышчала (а не вішчала) пра ўсё на сьвечце ўважана й спакойна на чысьдюткай крывіцкай мове з крывіцкай панавітай годнасьцю. «Свабода»!

Сённяшнім сурацоўнікам
Радзі Свобода
прывітаеца

* * *

Свободаўца!
Вяшчуйце светлы дзень,
Каб ён не затрымаўся
У дарозе.
Каб зь Беларусі славіў
Калочы цень.
І надарыце ўсьмешкі
Перамозе,
Якая пераможа зьбікі страх
І жаўрукам аддасяць
Абсяг зьнямелы.
Луннаціме
Раскрывлены ў вяках
Сьвятарны сьцяг наш
Бел-чырвоная-белы!

Галіна Абакунчык

Характар беларускі, трыятыкі
Ў Галіны Абакунчык,
І таму так
Шчасьліва нараджаюцца радкі
І дзеці,
Каб душы ня пасьвіў смутак.

Сяргей Абламейка

Для паравоза кемлівасці рэйкі
Пакадзены далёкімі вякмі.
Вагоны эгазімаў Абламейкі
Вязуць усьмешкі з мулікімі бакамі.

Валенціна Аксак

Пэзае — натурывісты рысак,
Аы ўмомант паслухмяным спане,
Ледзв на яго зірне Аксак.
Аброцьв надзёйнаы ў каханья.

Сяргей Астравіцкі

На журналістыку і прыводжае пісьменства
Спае ўзварушлівага Астравіцкі.
Праўдарадаўцаў ненавідзіць да шаленства,
Таму і тадае шчырым гнёвам слова.

Кастусь Бандарук

Кастусь Бандарук у нябёсы ўзносіць
 Маміту звясненую ў вяках,
 Па-беларуску ў Звышняга прасіць
 Прагнаць з душы беларускай стых.

Зьміцер Бартосік

Як бард і вяшчалынік,
 Бартосік слухачак
 Умее давесці
 Да сьмелых гарачак.
 Яно й не такая вясялая праца —
 Надвор'ем лобым самаў'ём замівацца.

Анатоль Бублікаў

Калопат млумны ў зуккарэжысэра —
 Заўтра набяжыць гукачь учора.
 Як настайніка малеча ў школе,
 Гукі слухаюцца Анатоля.

Юрась Бушлякоў

Капрынная беларуская мова!
 І як яе вытравіць ні стараецца,
 Ня хоча слухацца Бушлякова —
 Утраецца.

Анатоль Гатоўчыц

Варты ўбаві і нашаны
 Руцны стэц —
 І ў гэтым соль.
 Інфармацыйнай напханьы,
 Як кампутар,
 Анатоль.

Уладзімер Глод

І ў фактэй, і ў чутак адно думло,
 І ў цёткак лёткак няма амбіцвай.
 Глод ведае добра,
 Што ёсцьце, што было,
 І тое, што мае шчэз адбывацца.

Алег Грўзьядзіловіч

Алег, як цвёўрды прабаабаронца,
 Ёсць ведае,
 Дзе, што, нашто, чаму.
 Камі ўзвісці захоча раітам сонца
 Ня з тага боку,
 Ён ня дасьцьце яму.

Аляксандар Турыновіч

Са сьцюдзёнага космасу зукі
Самі просяцца ў добрыя рукі.
Гурыйовіч, як зукаміг,
Іх кіруе ў шчасьлівы шлях.

Данчык

Данчык —
Валынакравыды тпах сьвітання,
Сьмегла крываголоміў медастаў,
Беларусі зь мотыга выгананья
Аушы беларускія вяртаў.
Салаўіны голас мае сілу
Распагодзіць позірк небасхілу.

Аляксей Дзікавіцкі

Ні дня без радка
Пра найбны ў Эўропе,
Ні дня без глытка
Хмельвітага півы.
Імчыць Дзікавіцкі
Ў шалёным галопе
Пад позіркам кльвіным
Варшаўскага Дзіва.

Анатоль Додзь

Наші зукаміг —
Штрукар вялікі,
Ён зробіць салаўя з заікі.
Амаць нямы,
Сьмялей трывходзь —
Трыбунам стаць паможа Додзь.

Юры Дракахруст

Па хаце — кошка,
Па кошыку — зруд.
Жыцьцё — гэта н'геса
Ня надта кашэвая.
Да працы замяцаецца Дракахруст.
І яна аднаведнаю пматай адказвае.

Сьвргей Дубавец

Аубавец з «Вострай Брамы»,
Як мужны рыцар,
Аганяе наступнасць на крывапым кані,
Каб Віленскі край не сьпяшаўся забыцца
Пра свае крывіцкія карані.

Галіна Жарко

*Аетуценная Галіна задвіхаецца
Ая свайго лірвычага «камабайна».
Зерне ісціны рамантицы ўсміхаецца
Там, дзе і ўмалотна,
І ўраджайна.*

Валянцін Жданко

*Ні злосьцію, ні пустото звязай
Зьмяніць нічога немагчыма,
А дабрывіёю і развагай
І задумленымі вачыма,
Такім, як у Валянціна,
Ава ўсё зьмяняць цвёрда й чынна.*

Аляксей Знаткевіч

*Пасья вучобы ў Залучаных Штатах
Зрабілася родная ішчэ радней.
І зразумеў, што набывтак ў страпах
Незашораны Аляксей.*

Ілона Іванова

*Хай галадэд, хай зрад,
Хай золь, хай сьлёка,
Ня ведае імкiвiя Ілона,
Што значыць слова дзiўнае — «далёка».
Таму Ілона любiць слова «млiнна».
Машыну разганяе так,
Што тая,
Абы ня стаць запісаткамі,
Узьятае.*

Вагнер Каліноўскі

*Аёд палітычны дужка коўзкі.
Але ня звык стывняць хаду
Палітык рунны Каліноўскі.
Тамовы, цювелячы бяду,
На шыбеніцу, як Кастусь,
Вагнер найсці за Беларусь.*

Максім Капран

*Плён працы замахыць ад насалоды.
Капран закаханы ў працу сваю.
Ён ведае тэхніку ўсёй «Свабоды»
І тэхніку,
Як памнажыць сям'ю...*

Вольга Караткевіч

У Вольгі энэргій і кляку
Хатае, каб быць прэзьдэнтыаю,
Каб браць гарды не з наскоку.
Пярэчыць праменіста змрокчу,
А змрок, як энарок, ані менае.
Абмытай пяшчотнай залевая,
У сэксе ёй быць каралеваю!

Ігар Карней

Далытнае дрэва глыбей каранее,
Каб думкамі гнэзды быць у галыі.
Камі інфармацыя ад Карнея,
Дык, значыць, яна з-пад зямлі.

Вагнер Карбалевіч

У Карбалевіча Валера
На ўсё свая крутая мера,
А надлітчыная вага
Такая,
Што зайдзросьціць лва.
Адно, што немва —
Зь недаверам
За круглы стол сядзіць з Валерам.

Уладзімер Каткоўскі

Каткоўскі — рунны веб-мастак,
Уме зрушана, нязмушана
Сайт на-крывіцку ўбачыць так,
Што сайт
Радуца зьбеларушвае
Ўсіх празь дачытны інтэрнэт,
Каму баліць крывіцкі свет.

Севярын Квяткоўскі

Значысьці адказ на хітрае пытаньне
І годны выгляд мець
Хатае сіл.
Як цэзка Надвайкі,
Ўзьяць паўстаньне
Квяткоўскі можа
Ў бары «Радзійл».

Вольга Курбагава

На клопаты, як мільвэнэраша, багатая
Абдзяжковая Вольга Курбагава.
Усё патлумачыць хатае лагоды
Ў прывібраманьцівы неспакойнай «Свабоды».

Сьвятлана Курс

Майстэрства —

І чорная праца, і пашана.

Пераждае і тшча сама,

Таленавіта такі не здарма,

Во натуральная беларуска Сьвятлана.

Ягор Маёрычк

Ягора не аб'язорыш,

Бо ён

Усю Беларусь ведае не па матах.

І за Маёрычкам хітры плён,

Як кот,

Ступае на мяжкіх лапах.

Аляксандар Лукашук

Рахучычаму інтэлігенту,

Сур'эзнаму Лукашуку,

Рафінаванаму дашчэнтну,

Пан постых надае руку:

З кім можна пану набітацца,

Падказвае паненка праца.

Аляксандра Макавік

Выражэнцаў і тлен заўважаць не прывык,

Дасвіхаюць яны,

Як націнвіне падлегае.

Беларуска шляхетная Макавік

Па-шляхетнаму

Родную мову нядбае.

Льбоў Лунёва

Не дазваляе сабе памыліцца,

Во ведае вартасць і страць, і слова.

Любові набойваецца і мільцыва,

Во дзейнічае рашуча Лунёва.

Вінцэсь Мудроў

Да пракабечных полацкіх муроў,

Да тых сьвяжын,

Што нам пракаў Скарына,

Вартыца раіць як часцей

Мудроў,

Каб не забыць,

Адкуль наш род быдлінны.

Сяргей Навумчык

Хрэсьнік непадегласьці Сяргей,
Мамацьбыт і сейбіт утратённы.
Да халуэні ня пойдзе на паклонны,
Годна ён вядзе нягодны рэй.

Альгерд Невяроўскі

Паўтэрць гатоў Альгердаў шлях
Невяроўскі,
Каб шырэй межы
Беларускай славы незамежнай.
Княскі не стамляецца размах!

Зьміцер Падбярэскі

З паненкамі ціхі,
З падонкамі рэзкі,
Чаруючы ласку і моцю,
Нястомна сьняз-за льяча Падбярэскі,
Аж трэскі дадэка лятучы.
Закон у людзей,
Як і ў драваў, суровы:
З жыбога — дубровы,
З пасохлага — дровы.

Алена Панкратэва

У трацы Панкратэва —
Аб'яца.
Нямеўжамоўныя гоні
Не дазваляюць забвiцца,
Што такое бясоньне.

Тацяна Поклад

Ня любіць верыць
Ні ў якія міты,
Бо ўзбажыла думку наважае.
Свая сьрод літоўскае эліты,
І ў прывіласьці
Тацяна не чужая.

Алена Радкевіч

Алена Радкевіч і ўявы ня мае,
Што значыць такое быць з краню,
Крутая
Паказвае саманазваным змаганцам,
Як трэба змагацца,
А не вагацца.

Вячаслаў Ракіцкі

*Аж бар'яцее цемра змаў,
Што ляс нам святата паслаў, —
Замысленамі асвятляе
Шахці да воли Вячаслаў.*

Алесья Сёмуха

*У нью-ёрскім каменным лесе
Не заблудзіцца панна Десья,
Бо раней аж на шэсць гадзінаў
Сыцежкі ведае да набінаў,
І туды, дзе чарга ня сціць,
Дзе для бацькі
Ава ўнучка куціць.*

Ганна Соусь

*Палітычны
Ён востры соўс,
І яго прыгатуе Соусь.
Ганна можа ў змаганні зацята
Адстаяць Курататы.*

Іна Студзінская

*Па эканоміцы довадаў,
Як з прадонных засекаў,
Стае ў Студзінскай нястомнай.
Ады ў нас,
Як даводзіў адзін з генсэкаў,
Эканоміка муціць быць эканомнай...*

Міхал Стэльмак

*Тлумачыць Стэльмаку ня трэба,
Дзе лены першы гром чуваць,
Адкуль бярэ пачатак неба,
Дзе лобіць дзень адпачываць.
Ва ўсім Міхал з хітрынкай цяміць.
Край родны ведае напаміць.*

Наталья Судзянкова

*Наша першая бізнэсбумэн,
Эмігранткаю стаўшы,
Замежжа
Вучыць па-беларуску думаць,
Мацаваць сябе наскай ежай.
Каб далёка слава грывмела,
Каб, стаміўшыся ад электронікі,
І ў святлопнай Сахары ўмела
Беларуска пяхы дзвронікі.*

Алег Суррунок

Гісторыя час вядзе за руку,
Ці час гісторыі халусты хітрушча,
Даслухаць трэба Сурруноку,
Пра што шуміць Беларуськая рушча.

Ганна Сурмач

Сурмач —
Не з народы намахлівых,
Беларусь ня толькі на архівах,
А й на справах ведае да дна.
І таму стараецца яна,
Каб пра родны краі
З надачы Ганны
Ведалі ад Мэксыкі да Ганы.

Юры Сьвірко

Юрась у наліткіку ўлез з гамадой,
Шыкуючы,
Досвед распрачвае свой.
На сайтах шматмоўных
Як дома, таму
Усё на свеце вядома яму.

Алена Сьцяпанавя

Зь безагляднасцю закахана
Ва ўсё крывіўкае
Панна Сьцяпанавя.
Караткевіч,
Аршанская бітва —
Сябда кожнае, быццам маміва.
Не цармеда чужынцаў ніколі
Віцебшчына —
Паднявольніца волі.

Аляксандар Уліцэнак

Вораг дрвядушак і аднадзёнак,
Грунтоўна і без рэжымнай
Зьвік працаваць
Цягаўты Уліцэнак
І воддаць ад сябвы трывацца.

Алена Ціхановіч

Алене стасорвіцца факт любові,
Бо ўмег настаўіць яго на дыбві.
Хто мае густ,
На любові пасадзе
Ад Ціхановіч будзе ў аднадзе.

Віталь Цыганкоў

Ня ідзе аналітык Віталь напіраюм.
Вітае бадзёрага перамога,
Бо ён вясёла за круглым сталом
У куці заганяе любовога.

Юлія Шарова

У хісткай эканоміцы сурова
Свой рэй вядзе разважная Шарова.
Ёй, маладой,
У лірыку б улесчы,
Ачы не прывыкла
Адумку мець улесчы.

Сяргей Шупа

Ня звык ён уладам у ладкі быць.
Свано пахвалу адмервае скута.
Прагрэсу надказку можа зрабійць,
Як бучыно ля школьнае дошкі,
Шупа.

ВЕРШ НА СВАБОДУ

Свабода —
Сабо да-
ісвіці
Па асвіці,
Па жарсвіце
Па мяжы тае,
Азе душа даўгі аддае
Звешняму,
Які ў ёй жыве.

Свабода — гэта
Ауша ў тавяніцы цела,
Што сябе на волі прывесніць
Захацела сама.
Без пакуты
Свабоды няма...

2001

Як, адкуль і чаму, або Паміж бальніцай і маладзіцай

Замест пасьлямоўя

...24 лютага 2004 году. Дя шпітальнага плягбайма нас з Сашам Лукашуком стывіліна прозная маладзіца: «Поэна, ноч, не пушчу, выкіну міцрыно...» І ўсю доўгуо спрэчку кады недамаёкай бальніцы пад хітраватым мотаўскім месціам у дзіхім каралодзе сьняжынак тулаў нейкі чадавек Спыняўся, рабіў пару хрумсткіх марозных крокаў, гядзеў утару... У тым было нешта даначасова й ад паэзіі, і ад міжвоьнай думкі: ён у нейкім туліку ці на раздарожжы, каі падаецца, што выйсця няма. Цётка нарэшце зьлігавалася (яе вэрсія, хоць па нашай — задалася), мы ўваох пакрочылі ў бальніцу шукаць пацыента Барадуміна Р.І. І празь дзясятка крокаў аслупінені: той адзінокі начны асупценнік і быў наш

246

аўтар уласнай пэрсонай! Так хораша гаварылася гадзіны са Дзьве на мацнеючым марозіку... Настрой сапсавада хіба прыжаньне, што прагучада напрыканцы: Аўжа хочацца пісаць, але ж не Арукуюць... А працаваць у стол, на потым — неяк не лжыць душа... Душа пабегу пране! Не ды паэта нявызначаная боўтанка паміж бальніцай і маладзіцай, як у ноч тае сустрачы...

Дзядзька Рыгор з нашымі атэльсьянамі найшоў у сяю павагу, а мы наступнай раніцай толькі рукамі разьвілі... Аказьвецца, клясьяк беларускай паэзіі прыхаваў тайну свайго жыцьця: у той вечар яму стукнува роўненька 69 — вельмі паважаная лічба! І нічога не сказаў.

Мы, ясна, пакрыўдзіліся (на саміх сябе) і вырашылі: трэба падарунак. Прычыым, не імянінніку, а самім сабе. А найлепшы падарунак, як выдома, — гэта кніга. Вось тады й прыпанавалі грамадзяніну Барадуміну выкупіць віну — напісаць падарбяжна й праўдзіва: азе, чаму, пры якіх умовах ён пазнаёміўся з 75 асобамі, падазраванымі ў вядкім, істотным, хоць зрэдку і неадназначным унёску ў беларускую літаратуру, куьвтуру й мастацтва. Давашь публічныя сьведчаньні пад агульным загалоўкам «Аета з Барадуміным» аўтар пачаў у эфіры 1 чэрвеня і скончыў 31 жніўня.

Высьветлілася таксама: паэт Барадумін хаваў ад грамадзкасьці той факт, што ён яшчэ і празайк — пяць ягонных ээз, якія таксама прагучалі на хвалых «Свабоды», уклучаньня ў гэтуо кнігу як рэчавыя доказы. Аўтар, І яшчэ адна абцяжарвальная акалічнасьць: аўтар, скарыстаўшыся сваім тадентам, без паляпраджаньня напісаў эпіграмы на супрацоўнікаў «Свабоды», якія характарызуюцца выключнай суб'ектыўнасьцю, некратычнасьцю й непрыхваванай сымпатыяй, што пераходзіць ва ўзаемную любоў...

Дзьве прыложыя даты стацьці побач: 70 гадоў Дзядзьку Рыгору й 50 — «Свабодзе». Кады ад даной адняць аругую, атрымаецца агульны сьрэдані ўрост, на які б'дучы адчуваць сябе чытачы пасьля гэтай кнігі.

Д у л і н а а д Б а р а д у л і н а

Пазэія — рэч таямнічая. Чаму, напрыклад, героі показак пададзеныя ў нейкім дзіўным парадку? Што гэта ім хацеў сказаць аўтар? Чаму ня ўсё, што гукаа ў эфіры, увайшло ў кнігу, і наадварот? І што менавіта? Хто правільна дакажа — атрымае каштоўны падарунак з аўтографам аўтара, і гэта ж не апошняя сустрэча зь дзядзькам Рыгорам на «Свабодзе»!

*Аляксандар Уціцкіч,
прэксідэнт Таленту, Пацаадаваага Бога*

Сабе здакутоў сам, а вам?

Зьмест

Вельмі паветраныя папаўнкі. Аляксандр Лукашук..... 5

Лета з Бардаўніным

Міхай Ягораў	8
Станіслаў Шушкевіч	10
Уладзімер Шахавец	12
Алесь Шатэльнік	14
Сяргей Шапран	16
Ганна Чарказян	18
Генадзь Ціговіч	20
Аляксандар Твардоўскі	22
Валянцін Тарас	24
Міхась Страндлоў	26
Кнутэ Скувенікс	28
Міхась Скоба	30
Рыгор Сігнаца	32
Арві Сійт	34
Васіль Сёмуха	36
Рыгор Ралес	38
Уладзімер Пузыня	40
Пятро Прыходзька	42
Піліп Пестрак	44
Алесь Пашкевіч	46
Зынон Паўдоўскі	48
Пімен Панчанка	50
Зынон Пазыняк	52
Уладзімер Някляеў	54
Уладзіслаў Нядзьведзкі	56
Марыяна Натавіч	58
Аляксей Марачкін	60

Хайм Мавдінскі	62
Анарэй Макаёнак	64
Яўген Айдук	66
Алесь Аятума	68
Ігар Дучанок	70
Радзіслаў Лапушын	72
Геб Абадзёнка	74
Пётра Кухарскі	76
Аркадзь Куляшоў	78
Кандраг Крапіва	80
Барыс Кіт	82
Уладзімер Караткевіч	84
Алесь Камолік	86
Кася Камоліка	88
Каміла Камад	90
Іван Калесянік	92
Сяргей Законьнікаў	94
Аляксей Дуадараў	96
Уладзімер Дубоўка	98
Іван Арч	100
Вадым Грудзько	102
Анатоль Грачанікаў	104
Пятро Глебка	106
Георгі Выхаў	108
Анатоль Вялюгін	110
Зьміцер Вайцюшкевіч	112
Уладзімер Вішнеўскі	114
Анарэй Вазнясенскі	116
Рыгор Вярзоскін	118
Лукаш Вандэ	120
Генадзь Выхаў	122
Дурэ Вусюк	124
Іван Вурсаў	126
Генадзь Вураўкін	128
Янка Врыль	130
Пятрусь Броўка	132

Сымон Багун	134
Лаврон Варшчэўскі	136
Юры Валушэвіч	138
Аеў Алшанін	140
Генадзь Аўсінныкаў	142
Генадзь Астапонак	144
Амесь Аспенка	146
Уадазімер Арлоў	148
Анатоль Анкейчык	150
Чынгіз Айтматаў	152
Зайр Азгур	154
Кахін Абімаў	156
Вясёлыя эсэ для ХХІ стагоддзя	
Як бераўсы паганства павыноўца	160
Як бераўсы гасцей прымаюць і ў гошці хадзяць	165
Як бераўсы запачываюць	169
Як бераўсы ракаў довыць	174
Як бераўсы сэжам займаюцца	178
Вяз Аўлі ў кішэні	
Наш дзядзька Рыгор. <i>Аляксандар Уліцкі</i>	192
Купала нашых дзён. <i>Лявон Варшчэўскі</i>	204
Любы дружка, Генадзь Барадулін. <i>Гендзь Вурдукін</i>	206
Языком голішца, на слова моадішца. <i>Сяргей Зяконвічкаў</i>	208
Аўмаю пра Рыгора. <i>Зянон Пазыняк</i>	211
Свабароды Сымон-музыка. <i>Амесь Пацкевіч</i>	213
Як 200 грамаў першаку! <i>Рыгор Сітніца</i>	215
На пару зь вярбюдам. <i>Міхась Скобца</i>	217
Аўшчы кеціх не патрэбны! <i>Амесь Шатэрыч</i>	220
Быць з праўдаю ў згодзе — і на свабодзе!	
Вуаці!	224
Свабодуцьдзі!	226
Гадна Абакунчык	227
Сяргей Абамаейка	227

Ваяніцка Аксак	227
Сяргей Астравідоў	227
Касцюс Ванадрук	228
Зьміцер Вартосік	228
Анатоль Вубайкаў	228
Юрась Вушлякоў	228
Анатоль Гатоўчыц	229
Уадазімер Гнод	229
Алег Груздзімовіч	229
Аляксандар Гурьновіч	230
Данчык	230
Аляксей Дзікавіцкі	230
Анатоль Додзь	231
Юры Дракахруст	231
Сяргей Дубавец	231
Гадна Жарко	232
Ваяніцін Жданко	232
Аляксей Знаткевіч	232
Ілона Іванова	233
Вадер Каліноўскі	233
Максім Капран	233
Вольга Караткевіч	234
Ігар Карней	234
Вадер Карбалевіч	234
Уадазімер Каткоўскі	235
Севярын Квяткоўскі	235
Вольга Курбатава	235
Святагана Курс	236
Аляксандар Лукашук	236
Любоў Лунёна	236
Ягор Маёрчык	237
Аляксандар Макавіч	237
Вінцэсь Мураў	237
Сяргей Навумчык	238
Альгера Незяроўскі	238
Зьміцер Падбярэскі	238

Авена Панкратова	239
Тадяна Покода	239
Авена Ракевич	239
Вячаслаў Ракіцкі	240
Амеса Сёмуха	240
Ганна Соусь	240
Іна Студзінская	241
Міхаіл Стэльмак	241
Нагальва Сурмінкова	241
Алег Супрунюк	242
Ганна Сурмач	242
Юры Сявірко	242
Авена Сьдзіпанова	243
Аляксандар Удзецнак	243
Авена Ціхановіч	243
Віталь Прыганкоў	244
Юлія Шарова	244
Сяргеі Шупта	244
ВЕРШ НА СВАБОДУ	245
Як, адуць і чаму, або Паміж бавынтай і маадаэнтай. Аляксандар Удзецнак	246